yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

mart 1979, 14

1978 TÜRKİYE RAPORU

SIKIYÖNETİMİN İLK İKİ AYI

ABD KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİNDEN
ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİNE MEKTUP

ULUSLARARASI ÇOCUK YILI
ercan eyüboğlu

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

İÇİNDEKİLER

İnceleme / Araştırma

Eleştiri / Tanıtma / Tartışma

YURT VE DÜNYA
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Sorunları

İki aylık Araştırma, İnceleme, Tartışma Dergisi

Mart 1979, Cilt: 5, Sayı: 14

Sahibi: Türkiye İşçi Partisi adına Behice Boran • Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Yavuz Ünal • Yönetim ve Haberleşme Adresi: Piyerloti Cad. 21/3 Çemberlitaş - İstanbul • Fiyatı 30 TL • Yıllık Abone 150 TL • (Yurtdışı fiyatı ve abone bedeli iki katıdır) Avrupa için yıllık abone 30 DM • Dizgi/Baskı: Kent Basımevi Alayköşkü Cad. Küçük Sok. Gürdere Han Kat 1 - İst.

CONTENTS

SOMMAIRE

OKUYUCUYA

Yurt ve Dünya'nın bu yılki **«Türkiye Raporu»**nda, önceki raporlarda olduğu gibi, ekonomi, iç ve dış politika, kitle hareketleri ve örgütleri yer alıyor. Ancak bu yılki **Rapor**'un en önemli özelliği içinde yaşadığımız ve giderek derinleşen bunalımın boyutlarını ele almasıdır. Bu konu, Ekonomi bölümünde şöyle dile getiriliyor: «1978, Türkiye ekonomisi açısından, 1970 başlarından beri sürüp gelen bunalım belirtilerinin, yeni boyutlar da kazanarak derinleştiği bir yıl oldu. Bunun da ötesinde 1978, farklı zaman dönemlerinde birbirleriyle ilişkisiz gibi görünen nedenlerle ilk sıraya geçebilen döviz darboğazı, talep yetersizliği, yabancı sermaye, dış borçlar, ihracat, devalüasyon, kredi sıkıntısı gibi sorunların, emperyalizme bağımlı olan geri bir kapitalist ekonomi temelinde, belirli bir bütünselliğe sahip olduklarının açıklığa kavuşmaya başladığı yıl oldu. Bu ekonomik bütünselliğin içinde yerli silah yapımı projelerine ilişkin olarak yeni bir boyut kazanmaya başlayan NATO bile yerini aldı.

«Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu bunalım koşulları altında, farklı sermaye kesimlerinde, birbirleriyle farklı olduğu kadar ortak noktaları da bulunabilen belirli yönelişler ivme kazandı. Bu durum, belirginlik kazanan yönelişlerin nesnel kaynakları, nitelikleri, içerdikleri çözüm olanakları ve çözümsüzlüklerin getireceği yeni sorunlar üzerinde, geleceğe yönelik bir biçimde durulmasını gerekli kılmaktadır.»

Böyle bir ele alışla içinde bulunduğumuz bunalımın kaynakları ve tüm toplum yaşamına yansıyan boyutları inceleniyor ve kitleler üzerindeki etkileri tüm açıklıkları ile saptanmaya çalışılıyor. Kanımızca **1978 Türkiye Raporu** artık günlük dilimize giren bunalım sorununun nedenlerine ve çözüm yollarına önemli açıklıklar getiriyor.

Derginin bu sayısında Büro'ca hazırlanan ikinci inceleme yazısı, **«Sıkıyönetim'in İlk İki Ayı»** başlığını taşıyor. Kahramanmaraş olayları nedeniyle ilân edilen sıkıyönetimin, faşist saldırıların kaynağına inemediği ve bu tutumla TİP MYK'nun tesbiti doğrultusunda, demokratik hak ve özgürlükler üzerine yeni baskılar getirilirken, faşist hareketin aklanma sürecinin başlatıldığına işaret ediliyor.

Bu sayıda **ABD Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi**'ne yazdığı bir mektubu yayınlıyoruz. ABD KP Genel Sekreteri Gus Hall imzası ile New Times dergisinin 3 ocak 1978 tarihli sayısında yayınlanan ve Büro'muzca Türkçeye çevrilen mektup, ÇİP KP yöneticilerinin emperyalizmin güdümündeki politikasını Küba bunalımından başlatarak somut olaylar içinde sergiliyor ve «Parti önderleriniz emperyalizmle işbirliği yapmakta ve onu 'hoş görmektedirler'» diyor.

«Kuşaklar boyu ABD, Fransa ve Japonya'nın ve Feodal Çin'in istilacı güçlerine karşı başarıyla savaştıktan sonra Vietnam halkının yeniden Çin Halk Cumhuriyeti'nin güçleri tarafından tehdit edilmesi ve saldırıya uğraması hem acı acı gülünecek hem de ayıplanacak bir şeydir» kınamasının yer aldığı bu mektup, Çin ordularının Vietnam'a saldırısından bir buçuk ay kadar önce kaleme alınmıştır.

Çin yönetiminin emperyalizmle işbirliğinin somut kanıtlarını ve bu yönetimin suçlarının bir listesini sıralamaktan öte mektup, aynı zamanda maocu düşünce ve eylem gruplarına karşı esaslı bir ideolojik kaynak olması bakımından da önem taşıyor.

1979 yılı Birleşmiş Milletler'ce **Dünya Çocuk Yılı** olarak ilan edildi. Ercan Eyüboğlu yazısında, BM kararının isabetinin yanında bu çevrelerdeki soruna ilişkin yanlış yaklaşımları ele alarak eleştiriyor, kapitalist ve sosyalist dünyadaki çocuk sorununa ilişkin olarak yapılanları karşılaştırıyor ve ülkemizdeki çocuk sorununa değiniyor.

E. Eyüboğlu «çocuk sorununa yaklaşmada yanlışlar, yanılgılar hatta bilinçli çarpıtmalar var» diyor ve bunların neler olduğuna işaret ediyor.

Eleştiri/Tanıtma/Tartışma bölümünde dört ayrı kitap tanıtılıyor. İlk yazı İlhan Tekeli'nin. Dr. S. Kartal'ın **«Kentleşme ve İnsan»** isimli kitabını ele alan değerli araştırmacı Tekeli, kitap için «bir yandan bir saha araştırması olarak kentleşme sürecinde ulaşılan aşama üzerine yeni görgül bilgiler getiriyor; öte yandan, son yıllar içinde geleneksel «kültürel kontakt» kuramı çerçevesini yadsıyarak, yapılan kentleşme çalışmalarına yeni bir örnek olarak katılıyor» diyor.

İkinci yazı, Cemil Beyhan'ın. İlhan Tekeli ve Leila Erder'in **«Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İÇ GÖÇLER»** isimli kitabı tanıtılıyor.

Beyhan, kitap için «Bölgesel ekonomi ve mekan organizasyonu konularında ülkemizdeki bilgi boşluğunu doldurmaya yönelik bir ilk adım olarak görülebilir bu yapıt. Kullandığı teknik ve irdeleme yöntemlerinin bir çoğu da Türkiye verilerine ilk kez uygulanmaktadır» diyor.

Ülkemizde emperyalizme ve faşizme karşı mücadelenin giderek toplum yaşamının en hayati konusu olması ve bu alanda başarılar elde edilmesi, faşist hareketin gelişmemiş toplum kesimlerine yönelttiği demogojik saldırıların kırılabilmesi ve etkisizleştirilebilmesi açısından yukarıda tanıtılan iki çalışma önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Çeşitli toplum kesimlerinin güncel sorunlarını ve onların altında yatan özü kavramadan yürütülecek siyasi çalışmanın zorlukları bugün oldukça yaygın bir şekilde biliniyor. İşte bu iki kitap bu tür sorunlara cevap getirmeye çalışılması açısından da önem taşıyor.

Beril Eyüboğlu, Bilim Yayınları'nın son çıkan iki kitabını ele alarak tanıtıyor. Biri **«Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları»** diğeri de **«Hitler İktidarına Karşı Anti-Faşist Mücadele»** isimli bu kitaplar faşizmin işçi sınıfına ve tüm çalışanlara getirdiği çalışma ve yaşam koşullarını somut olarak sergilemesi; bu son derece zor yaşam koşulları ve baskılar altında faşizme karşı mücadelenin nasıl ve hangi araçlarla yürütüldüğünü göstermesi bakımından son derece ilginç ve öğretici.

Yurt ve Dünya'nın abone işlerinin yeniden düzenlendiğini, abone için havalelerin Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi 330 no.lu hesaba gönderilmesi gerektiğini bir kez daha hatırlatmak isteriz.

Saygılarımızla,

YURT ve DÜNYA

1978 TÜRKİYE RAPORU *

EKONOMİ

1978 Türkiye ekonomisi açısından, 1970 başlarından beri sürüp gelen bunalım belirtilerinin, yeni boyutlar da kazanarak, derinleştiği bir yıl oldu. Bunun da ötesinde 1978, farklı zaman dönemlerinde, birbiri ile ilişkisiz gibi görünen nedenlerle ilk sıraya geçebilen döviz darboğazı, talep yetersizliği, yabancı sermaye, dış borçlar, ihracat, devalüasyon, kredi sıkıntısı gibi sorunların, emperyalizme bağımlı olan geri bir kapitalist ekonomi temelinde, belirli bir bütünselliğe sahip olduklarının açıklığa kavuşmaya başladığı yıl oldu. Bu ekonomik bütünselliğin içinde, yerli silah yapımı projelerine ilişkin olarak yeni bir boyut kazanmaya başlayan NATO bile yerini aldı.

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu bunalım koşulları altında, farklı sermaye kesimlerinde, birbirleriyle farklı olduğu kadar ortak noktaları da bulunabilen belirli yönelişler ivme kazandı. Bu durum belirginlik kazanan yönelişlerin nesnel kaynakları, nitelikleri, içerdikleri çözüm olanaklarının ve çözümsüzlüklerin getireceği yeni sorunlar üzerinde, geleceğe yönelik bir biçimde, durulmasını gerekli kılmaktadır.

Ekonomik Bunalım Sorunu Toplumsal ve Politik Boyutları İçinde Ele Alınmalıdır

Üretim alanlarındaki büyüme süreçleri, daha doğrusu somut sermaye birimlerinin üretim alanlarındaki birikim süreçleri, ekonomik

---

* Bu rapor Türkiye İşçi Partisi Merkez Bilim, Eğitim ve Araştırma Bürosu'nca hazırlanmıştır.

bunalım dönemlerinde, kapitalist bir ekonomide sürüpgelen temel çelişkilerin ekonominin bütününde büyümeyi engelleyici somut bir belirginlik kazanması olgusuyla karşı karşıya gelirler. Ancak bu noktada yanıltıcı abartmalara olanak tanınmaması için ekonomik bunalımların toplumsal düzeydeki olası yansımalarına ilişkin kısa bir açıklama yapılması gerekiyor. Ekonomik bunalım dönemleri Marksist ekonomi-politik açısından, kavramsal soyutlamaya dayanan teorik çözümleme sonuçlarının pratikte kendilerini ortaya koydukları bir «kerte»yi, temsil ederler. Ancak pratikteki bu ekonomik «kerte» kendi başına ne kapitalist ekonomik büyümenin genel anlamdaki bir sorunu, ne de teorik çözümlemelerin «kesinkes» bir biçimde ve bütün sonuçlarıyla birden doğrulandığı bir durumu temsil eder. Bunalım dönemlerinin Marksist ekonomi-politik açısından bir «kerte» oluşturması, kapitalist ekonominin süreçleri arasında teoride açıklanan belirli çelişkilerin geçerliliklerinin pratikte açıkça dışa vurulmasından, süreçleri temelde belirleyici olan çelişkilerin bu süreçlerin somut içerikleri haline dönüşmesinden kaynaklanır. Bu noktada «kesinkes» olan tek şey **ekonomik** bunalım dönemlerine toplumda kendiliğinden bir sonuç, bir dönüşüm yaratacak bir araç gözüyle bakılamayacağıdır. Kapitalist toplumda ekonomik bunalımlar belirli toplumsal değişimlerin ortaya çıkması açısından «kesinkes» etkin olsalar bile (ki olurlar), gerçekleşen toplumsal değişiklik ekonomik bunalımın değil, ancak ve ancak, toplumda sürüpgelen sınıf mücadelesinin «kaçınılmaz bir sonucu» olma durumundadır. Bu açıdan salt ekonomik bunalımın sıkıştırması sonucu büyük burjuvazinin belirli kesimlerinin «ülke gerçeklerini kavrayarak millileşeceği» ya da emekçi kesimlerin kendiliğinden ileri bir politik bilinç düzeyine ulaşacağı yolundaki politik görev aktarımları vaziyeti idare edici birer spekülasyon olmanın ötesine geçemezler. Ekonomik bunalımın belirli toplumsal sonuçlara yol açacağı ne kadar kesinse, bu sonuçların toplumdaki sınıf mücadelesinin ürünü olarak belirleneceği de o denli kesindir. Bu nedenle sadece teorik yetkinlik sorununu ön plana çıkaran entellektüalizmden, sadece yankılı eylemi önemseyen sınıfsız (nesnesiz) militanlığa kadar çeşitlenen her türlü solculuğun sınıf mücadelesi içindeki nesnel işlevleri, ne yazık ki, bu kez gerçekten kaçınılmaz olarak, işçi sınıfının politik hareketine ilişkin tavırlarıyla belirlenmektedir. İşçi sınıfının politik hareketinin, olası doğru noktaları da içerebilecek olan eleştirisi, «benim açımdan böylesi bir politik hareket olmasa da olur» konumuna sürüklendiği oranda bu solculuk, bunalımın sınıf mücadelesi içinde belirlenecek sonuçlarını egemen sınıfların denetim gücüne terketmeyi, en azından, kabullenmiş olacaktır.

Ekonomik bunalımın pratikte somutluk kazanması hiç bir za-

man kapitalist ekonominin belli bir bütünsellik içindeki işleyişini kendiliğinden açıklığa kavuşturan, dolayısıyla bilinçlenme açısından teoriyi gereksizleştiren bir dışavurum biçimi olmayacaktır. Tersine pratikte bunalım her zaman sınırlı bir aksamanın ürünüymüş gibi görünecektir. Her ekonomik bunalımın kendine özgü koşulları altında talep yetersizliği ya da fazlası, yatırımların düşüklüğü ya da bolluğu, dış ticaret açığı ya da artığı, döviz darboğazı, iç finansman düzenindeki olumsuzluklar gibi bir ya da birkaç etmenin bunalıma, dolayısıyla artan işsizlik, enflasyon gibi sorunlara yolaçtığı izlenimi doğacaktır. Pratiğin kendi başına ancak böyle bir izlenimi yaratmaya yeterli olmasına karşılık, özünde bunalım her zaman, kapitalist bir toplumun temel çelişkilerinin, söz konusu aksamaların açık bir biçimde dışavurulmasına yol açan süreçlerle bağıntılı bir biçimde, belirginleşmesinin ürünü olacaktır. Bu açıdan kapitalist bir ekonomide bunalım, her bir somut sermaye biriminin kâr oranını en üst düzeye çıkarmak için gerçekleştirdiği tekil büyüme süreçlerinin sonucunda, ekonominin bütününde, kâr oranlarının korunmasında güçlük çekilen koşulların oluşması olarak ortaya çıkacaktır. Ancak bu koşullar, tekil büyüme süreçlerinin, etkileri salt ekonomik alanda biriken basit bir toplamı olarak değil, sermayenin birikim sürecine karşı toplumsal alanda üretilen karşıtlığın sürekli olarak belirlendiği ve yeniden belirlendiği sınıfsal mücadelenin sonuçlanmaları olarak oluşurlar. Dolayısıyla işçi sınıfının ekonomik ve politik hareketi hesaba katılmadan ekonomik bir bunalımın nasıl gelişeceği ve sonuçlanacağı söylenemez.

Ayrıca, kâr oranındaki düşme eğilimini temelde genel bir belirginlik kazanmasının, pratikde mutlaka, kâr oranlarının aynı evrede fiilen düşmesi ile somutlanması gerekmemektedir. Özle görünüm arasında varolan diyalektik ayrımın bire bir işleyen mekanik bir ilişki biçimine indirgenmemesi gerekir. Kâr oranındaki düşme eğiliminin temelde genel bir belirginlik kazanması somut sermaye birimlerini, pazar koşulları (arz-talep, fiyat) üzerinde etkin olarak, kâr oranını korumak üzere önlemler almaya yöneltecektir. Bunun sonucunda kâr oranının fiilen yükseldiği durumlar da ortaya çıkabilir. Ancak bu zorunlu önlemlerin oluşturduğu somut yönelişler, kâr oranını varolan koşullarda koruyabilmek için, bunalım koşullarının genelde derinleştirilmek zorunda kalındığı bir evre oluşturmaktadırlar ve sonuçta bunalım şiddetinin azalabilmesine karşılık bunalım devreleri sıklaşmaktadır. Ancak gelişmiş kapitalist ülkelerde, sektörlerarası ilişkilerin yapısal bütünlüğü ve niteliği nedeniyle bazı sektörlerdeki gerileme, diğer bazı sektörde atılım yapılmasına da olanak hazırlayabilmektedir. Örneğin ABD'de otomobil sanayiinin bunalım sorunuyla karşı karşıya gelmesi takım-tezgahları üretiminin canlanmasına yol açabilmiştir. Do-

layısıyla günümüz gelişmiş kapitalist ülkelerinde bunalımın sürekliliği korunarak şiddetinin azaltılmaya çalışılması söz konusu olabilmektedir. Azgelişmiş kapitalist ülkelerde ve sektörlerarası ilişkilerin güçsüzlüğü (ara malları ve makina gereksiniminin ithalatla karşılanması) nedeniyle, ekonomik büyüme, bunalım koşulları altında, ekonomik ve mali alanlarda üretilmiş olan yetersizlikleri kendi içinde dengeleyebilme olanaklarından büyük ölçüde yoksun bulunmakta, bir dengenin oluşturulabilmesi için sınai büyümenin durdurulması, kaynakların yeniden dağıtılması ve dış kaynak akımı v.b. gibi toplumda tepki yaratacak köklü önlemler zorunlu olmaktadır.

Bunalımla birlikte ortaya çıkan ekonomik sorunlar, bunalımı ekonomi ve toplum bölümünde çözümlemek açısından yetersiz olsa da, bunalımın niteliğini belirginleştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak, bu ekonomik sorunların 1978'de ulaştıkları düzeyleri sergilemeden önce Türkiye ekonomisindeki somut sermaye birimlerinin bazı genel özellikleri üzerinde durmak ele alınacak sorunlara daha geniş çerçeve çizmek açısından yararlı olacaktır.

Bunalımın Kaynağı Kapitalist Büyüme Sürecinin Geçerli Kıldığı Eğilimlerdir

Türkiye'de kapitalist büyüme sürecinin, devlet aracılığıyla yaratılan sanayileşme temeli üzerinde ivme kazanması, sermayenin öncelikle ve ağırlıkla tüketim malları alanında olanaklı en düşük yatırım büyüklükleriyle yaygınlaşabilmesinden kaynaklandı. Toprak üzerinde, karayollarıyla birlikte tırmanan heyheyli spekülasyonlarda ve ticarette geçerli yüksek kâr oranlarından geri kalmama gayreti sınai alanda sermayeyi, kendini geri ödeme süresi kısa, dolayısıyla risk unsuru düşük, cüce ölçekli işletmeleri mantar gibi çoğaltmaya yöneltti. Ülke ekonomisinin girdi sağlama olanaklarının dengeli bir biçimde geliştirilmesi yerine, artık-değerin tüketim mallarının nihai üretim evresinde üretilebilmesi için gerekli girdilerin ve makinaların ithalatla sağlanması yoluna girildi.

Ülke içinde üretimine geçilen malların ithalata karşı yüksek gümrük duvarlarıyla korunması bu üretim alanlarına giren sermayeye daha başlangıçtan bir tekel konumu ve dolayısıyla kâr oranını daha kolayca yüksek tutabilme olanağı kazandırdı. Üretim alanına yeni sermaye gruplarının girmesi üretim birimlerinin sayısını çoğaltsa bile, tekelci yapının temel ekonomik özelliği olan fiyatları ve kapasite kullanımını düzenleyerek kâr oranını yükseltme olanağı, ortak bir çıkar olarak, korundu ve uygulandı. Tekstil, gıda, otomotiv gibi hızlı bir yaygınlaşma ve büyüme gösteren alanlarda ise en büyükler, hem üretim ölçeklerinin görece büyüklüğü, hem de mali sermayeyle daha güçlü

ve genellikle organik ilişkiler kurmaları sonucu, egemen duruma geldiler. Ancak bu süreçte küçük işletmelerin hızlı bir biçimde tasfiyeye uğradıkları söylenemez. Bu olgu toplumsal düzeyde sermayenin bir bütün oluşturarak sorunlarının üzerine gidememesi ve sonuçda sorunların göz göre göre büyük boyutlara ulaşarak ağır bir bunalımın koşullarını hazırlamasında önemli bir etken oldu. Somut sermaye birikimleri büyüdükleri süreç içinde tek bir üretim alanı içinde kalmaya, bu alan içinde yatay ve dikey bütünleşme hareketlerine girişmeye ve bu alanı, küçükleri tasfiye ederek, bütünüyle kendi tekellerine alacak kadar derin bir topluluşmaya yönelmediler. Kapitalist kârlılık yasasının işlerliğine uygun olarak, sermayeleştirme süreçlerini birbirinden çok farklı üretim ve ticaret alanlarının en kârlı kesimlerinde çoklaştırarak bu farklı girişimlerini bir holding çatısı altında topladılar. Bunun sonucunda Türkiye'de kapitalist gelişme, 20 yılı aşkın bir süre, hızlı bir büyüme ile küçük ölçekli, genel sanayi düzeyindeki üretim örgütlenmesi dağınık ve standartlaşmamış, sektörlerarası ilişkilerin gelişmesi açısından eşitsiz, yatırım malları ve ara yatırım malları üretimi üzerindeki uyarıcı etkisi güçsüz, kısacası sağlıksız bir sanayileşmeyi bir arada sürdürdü. Kârlı tüketim ve ara tüketim malları alanlarındaki yatırımlara verilen öncelikler karşısında, konut, sağlık, eğitim gibi toplumsal koşulların iyileştirilmesi için olduğu kadar, yatırım malları alanında ve hatta enerji gibi temel alanlarda belirginleşen yetersizliklerin çözümü için de gerekli kaynak tahsisleri sürekli ertelendi.

Nihai tüketim malları üretimine verilen öncelik içinde en kârlı üretim koşulları ara malları ve makina gereksiniminin ithalatla karşılanmasında oluştu. **Tablo 1**'de Türkiye'de özel kesimin gerçekleştirdiği toplam yatırımlar (bina ve arsa dahil) içinde ithal malı makina ve teçhizatın (teşvik önlemleri aracılığıyla sağlanan vergi indirimlerinden sonra) yüzdesi verilmektedir. Özel kesim yatırımlarının yarıya yakın bir bölümünü ithalatla sağlanan makina ve teçhizat oluşturmaktadır.

TABLO: 1
ÖZEL KESİM YATIRIMLARI İÇİNDE İTHALATLA SAĞLANAN MAKİNA VE TEÇHİZATIN YÜZDESİ (cari fiyatlarla)

Yıl	Toplam yatırım (Milyon TL.)	İthal malı makina ve teçhizatın toplam yatırımlar içindeki payı %
1976	20.717	46,1
1977	25.470	41,0
1978	31.748	47,9

Sınai üretimde ara-malların gelişmiş sanayilerden, Türkiye'de yapılacak üretime göre, çok daha ucuza sağlanabilmesi ve ithalatçılık üzerinde oluşmuş güçlü çıkarlar, Türkiye'de üretimi olanaklı ve hatta kârlı bulunsa bile, bu malların uzun zamanlar ithalatla sağlanmasına neden oldu. Belirli bir ürün alanında üretimin, bu üretimde kullanılan belirli bir girdinin yerel üretimi kârlı duruma getirecek kadar gelişmesi sonucu, söz konusu üründeki girdilerin ülke içi üretimine geçilmesi durumunda bile, bu kez bunun için gerekli girdilerin ithalatına geçildi. Ayrıca her sermaye grubunun farklı uluslararası şirketlerden teknoloji ve makina satın alması sonucu, bunlarda kullanılan girdiler de farklılaştı. Bu farklılaşma, söz konusu girdilerin Türkiye'de üretilebilmesini ayrıca güçleştiren, girdi üretiminde de küçük ölçekli, yüksek üretim maliyetli işletmelerin yaygınlaşmasına yol açan bir etken oldu.

Bir ülkede sınai gelişmenin ithalatı, kendisine temel olarak alması ile dengeli ve yeniden-üretimini kendi üretim gücüne dayandıran bir sınai yapı oluşturmak üzere ithalat yapması birbirinden tamamen farklı iki olgudur. Bunlardan birincisi dışa bağımlılaşma, ikincisi ise bağımsızlaşma doğrultusundadır. (Burada, bazı ilkel çarpıtmalara karşı, bağımsız bir ülke sanayiinin az ithalat yapan bir sanayi demek olmadığını belirtelim. Örneğin bir ülkenin kendi üretim örgütlenmesini uluslararası düzeyde etkin bir düzeye çıkarabilmek için belirli parçaları ya da ürünleri üretmemesi ve ithalatla sağlama yoluna gitmesi, kendi başına, bağımlı sanayileşme anlamına gelmez.)

Türkiye'de sermayenin, kendi çıkarları doğrultusunda, tüketim mallarına ve bunların da nihai üretim evresine verdiği öncelik bir yandan Türkiye'de üretilmeyen girdilerin ithalatı hızla yükseltmesini bir zorunluluk haline getirirken, bir yandan da ülke içinde üretilmekte olan ya da üretilebilecek olan girdilerin de, ürün değişikliğiyle birlikte, terkedilmesine yol açmıştır. Yerel girdi kaynaklarını geliştirmek ve uyarlamak için harcamada bulunmak yerine ithalat yoluyla daha ucuza girdi sağlayabilmek ve dolayısıyla rekabet açısından daha güçlü bir duruma geçebilmek olanağı, bazı ürünlerde geleneksel girdi kaynaklarının terkedilmesine yol açmıştır. Diğer yandan sermayenin, pazar sorunu karşısında rekabet gücünü koruyabilmek ve tüketimi teşvik etmek için ürün farklılaşmasına gitme eğilimi de, ülkenin ithalat kapasitesinin kullanılması bahasına, gitgide hızlanmıştır. Örneğin bunun sonucu olarak gelişen sentetik makina halılarında, akrilik, polyamid, polyester elyaf, jüt, sentetik latex, boya gibi çeşitli girdilerin dışarıdan sağlanması sonucu girdi kullanımı % 55 oranında ithalatla sağlanmaktadır. Yurt içinden sağlanan girdilerde ise ortalama % 35 oranında ithal girdi bulunmaktadır. Sterilize süt üretiminde kullanılan

karton kutular için yılda 6 milyon dolarlık ithalat yapılması gerekmektedir. Karton kutuların ülke içinde üretilmesi için kurulan üretim biriminde ise ithal girdi kullanım oranı, girdi arz kaynaklarında yapılan ithalata inildiğinde, % 65'e ulaşmaktadır. Sterilize süt üretiminin hızla yaygınlaşması sonucu, yerli kutu üretimine karşın, bu üründe ithalat gereksinimini 1979'da 9 milyon dolara ulaşacaktır.

Bu örnekler Türkiye'deki kapitalist sanayileşmenin en belirgin özelliğini yansıtmaktadır: Nihai ürünün sermaye açısından kârlı koşullarda üretilebilmesi için gerçekleştirilen korumacılığın, yine kârlılık tercihlerinin bir sonucu olarak ithalata bağımlılıkla bütünleşmesi. Sonuçları açısından bakarsak bu olgu geri-teknolojili, verimlilik düzeyi düşük işletmelerin teknoloji üretimiyle ve üretimin sektörlerarası düzeyde örgütlenmesiyle ilgilenmeden büyümesi anlamına gelmektedir. Bu eşitsiz büyüme sürecinin kendi gelişimi içinde ortaya koyduğu gerçek ise, bu sürecin sonucu olarak toplam ithalat gereksiniminin azalmayacağı, tersine artacağıdır. Bu gerçek en yalın biçimde, Türkiye'nin en gelişmiş sınai üretim ve ihracat alanlarından biri olan tekstilde gözlemlenebilir. 1968-1977 döneminde tekstil sektörünün makinalar, boya ve kimyevi maddeler, sentetik ham maddeleri ve diğer yardımcı maddeler için yaptığı toplam ithalat 1 milyar 748 milyon dolar, sektörün yaptığı toplam ihracat 902 milyon dolar olmuş, yani sektör 10 yılda 846 milyon dolarlık bir döviz açığı vermiştir. Sektörün yaptığı ithalatın % 50.1'ini makina dışındaki ara ve yardımcı mallar oluşturmuştur. **Tablo 2**, bu koşullar altında tekstil sektörünün ihracat yapabilmesini sağlayan ana nedenin açıklığa kavuşturulması için verilmiştir. Tabloda yer alan ülkeler arasında G. Kore, Mısır, Pakistan'dan sonra tekstil sektöründe ücretlerin en düşük olduğu ülke durumundadır. (Tablo, danışmanlık hizmeti gören B. Alman Werner firması tarafından hazırlanmıştır.)

Yukarıda kısaca özetlenen bu büyüme süreci içinde, en kârlı üretim alanlarında, önce sermayenin farklı üretim birimleri aracılığıyla yaygınlaşması süreci gerçekleşmiş, bu süreçte ve bu süreçle bağıntılı olarak gerçekleşen sermayenin yoğunlaşması sürecinde ortaya çıkan üretim büyümeleri ise kısa sürede sektörün pazar yetersizliği sorunuyla karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Bu olgu karşısında somut sermaye birimleri üretim maliyetlerini düşürmek, dolayısıyla iç ve dış pazar olanaklarını genişletmek için üretimlerini, ileri teknolojiler ve sektörlerarası ilişkiler düzeyinde, yeniden örgütlemelerini sağlayacak çok daha büyük, riskli, kârlılığı görece düşük ve kâra geçiş dönemi uzun yatırımlara girmemişler, yoğunlaşma sürecini teknolojik gerekleri ile bağdaştırmamışlardır. Bunun yerine, pazar sorunu karşısında, kapasite kullanımı önem kazanmış, iç pazarın sınır-

TABLO: 2
DOKUMA VE İPLİK SANAYİİNDE ULUSLARARASI ÜCRETLER
(1977/1978 Kışı)

	Saat başı çıplak ücret	Saat başı toplam ödeme	1 doların yerel para birimiyle eşdeğeri	Saat başı toplam ödeme	ABD'de yapılan toplam ödemeye oranı
	Ulusal para birimi ile	Ulusal para birimi ile	(Döviz kuru)	(Dolar)	%
KUZEY AMERİKA					
A.B.D.	4.07	5.42	1.00	5.42	100
Kanada	4.83	5.94	1.12	5.30	98
ORTAK PAZAR					
Kuzey Fransa	13.00	21.60	4.65	4.65	86
Güneydoğu Fransa	12.65	21.00	4.65	4.52	83
Almanya	11.37	18.05	2.05	8.80	102
Hollanda	12.25	21.65	2.19	9.89	182
İrlanda	1.60	2.02	0.53	3.81	70
İtalya	2519.00	5056.00	8.75	5.78	107
İngiltere	1.74	2.16	0.53	4.07	75
DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ					
Finlandiya	11.70	17.55	4.15	4.23	78
Kuzey Yunanistan	49.73	70.26	35.80	1.96	36
Güney Yunanistan	70.90	110.20	35.80	3.08	57
Portekiz	31.03	48.75	40.00	1.22	23
İsveç	24.00	39.46	4.62	8.54	158
İsviçre	9.77	13.76	1.89	7.28	134
Türkiye	16.31	24.95	26.7	0.93	17
YAKIN DOĞU					
Mısır	0.133	0.170	0.41	0.41	8
LATİN AMERİKA					
Arjantin	400.00	704.00	680.00	1.04	19
Brezilya	14.40	24.42	15.80	1.54	28
Güney Brezilya	8.80	14.92	15.80	0.94	17
Meksika	34.03	56.41	22.84	2.47	46
Venezuela	6.25	11.75	4.30	2.73	50
UZAK DOĞU					
Hong Kong	3.25	4.52	4.60	0.98	18
Hindistan	3.22	4.18	8.00	0.52	10
Japonya	791.00	852.00	239.00	3.56	66
Pakistan	1.79	3.15	9.70	0.33	6
Güney Kore	—	781.00	484.00	0.62	11

larına yaklaşıldıkça kapasite kullanım oranları düşürülerek genel talebin arzı aşması, dolayısıyla kâr oranlarının fiyat artışları aracılığıyla korunması sağlanmıştır. Böylece bir yandan yeni üretim birimlerinin pazara giriş yapabilmesine, bir yandan da pazarın sürekli bir biçimde bir talep fazlasını barındırmasına olanak yaratılmıştır. İstanbul Sanayi Odası tarafından yayımlanan anket sonuçlarına göre sanayide atıl kapasite oranı 1977'de % 43.5, 1978'de % 44.2 olmuştur **(Tablo 3)**. Ilginç olan nokta işletmelerin atıl kapasite nedeni olarak 1977'de ilk sırada talep yetersizliğini ikinci sırada döviz yetersizliğini göstermeleri, 1978'de bu sıralamanın yer değiştirmiş olmasına karşın atıl kapasite oranının fazla değişmemiş olmasıdır. Bu durum 1978'de döviz sorununun talep yetersizliği sorununu gizlediği, ancak pazar yetersizliği sorununun temelde sürdüğü biçiminde yorumlanabilir.

TABLO: 3
İMALAT SANAYİİNDE ATIL KAPASİTE ORANLARI (%)

	1977	1978
Gıda ve içki sanayii	47.2	33.8
Dokuma ve giyim sanayii	31.1	37.7
Ağaç ve ürünleri sanayii	40.0	28.1
Kâğıt ve ürünleri sanayii	35.0	43.1
Kimya sanayii	46.5	49.9
Taş ve toprağa dayalı sanayii	33.5	34.8
Metal ana sanayii	50.4	45.3
Madeni eşya sanayii	48.8	49.5
Otomotiv sanayii	57.0	45.7
Diğer	43.6	42.5
Genel imalat sanayii ort.	43.5	44.2

İçinde bulunduğumuz bunalım döneminde pazar sorunu, tam kapasitede üretim yapılması halinde üretilecek olan miktarın, daha düşük bir kâr oranıyla da olsa, fiilen satılamayacak olmasından kaynaklanmamaktadır. İçinde bulunduğumuz bunalım döneminde pazar sorunu, kâr oranını, ekonomideki fiyat hareketleri çerçevesinde, maksimize edecek görece fiyat düzeyi yüksekliğine ulaşılması amacıyla sürekli bir nitelik kazandırılmış olan genel talep fazlasının, fiyat artışları (kitlelerdeki gerçek gelir düşüşleri) karşısında, etkinliğini koruyamaz duruma düşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, kapasite kullanım oranları daha da düşürülerek karşılanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal düzeyde, fiyatlar aracılığıyla yürütülen bölüşüm mücadelesinin üretim alanındaki yansıması, toplumda bölüşülecek olan toplam toplumsal değer miktarının, sanayi kesimi açısından, azalması olmaktadır. Sonuçta, sınai sermayenin kendi büyü-

me sürecinin kaynak gereksinimini karşılayabilmek amacıyla kamu denetimindeki kaynakları ele geçirmek için yapılan baskılar yoğunlaştırılmakta, bir yandan da fiyatlar yükseltilmektedir.

Üretim güçlerinin geliştirilmesi yerine pazarın en kârlı biçimde kullanılmasının amaçlanması, yani en üst gelir kesimlerinin satınalım gücünden yararlanılarak kârın maksimize (en üst orana çıkarılmasını) sağlayacak fiyatlara ulaşılmasının amaçlanması sermaye açısından ticaret kanallarının önemini üretim alanının üstüne çıkarmıştır. Bu ise ekonomideki sürekli enflasyonun en önemli kaynaklarından birisini oluşturmuştur. Bu durum karşısında, üretilen artık-değerin gerçekleştirilmesinde (kâra dönüşmesi) fabrika kapısından tüketiciye kadar uzanan baş bayilik ve bayilik kanalları artık-değerin çeşitli kesimler arasındaki bölüşümünü çok önemli bir oranda belirleyen bir işlev kazanmışlar, sınai sermayenin çeşitli ticaret kesimleriyle organik bağlar oluşturmasına hizmet etmişlerdir. Bu organik ilişkiler içinde büyük sınai sermaye, güçlü satış ve ticari finansman olanakları nedeniyle, satış kanalları üzerinde egemenlik kurmuştur. 1978'de örneğin tekstil, otomotiv, inşaat malzemeleri gibi alanlarda büyük işletmeler toptan satışlarını peşin ödeme karşılığı yapmışlar, fiyat artışlarının aylık, hatta tekstilde bazen haftalık bir olay halini almasından yararlanarak bu ticaret kanallarını bir vergi kaçırma aracı olarak kullanabilmişler, tüketici kuyrukları aracılığıyla oluşturulan peşinat fonları ile kendilerine önemli bir iç finansman kaynağı yaratabilmişlerdir. Buna karşılık küçük sınai işletmeler artık-değerin çok daha büyük bir bölümünü ticaret kesimine ve kullandıkları kredilerin karşılığı olarak mali kesime kaptırmak zorunda kalmışlar, toptan satışlarını vadeleri 6-8 aya kadar uzanabilen bonolarla yapmışlar, dolayısıyla ayakta kalabilmek için aracı ticaret kesimlerine kısa-vadeli finansman sağlamak zorunda kalmışlardır.

Sınai sermaye açısından kârlılık üzerinde en azından ticaret kanalları kadar etkili olan bir başka unsuru da mali sermaye ile olan ilişkiler oluşturmaktadır. Türkiye'de özel sermaye yatırımlarında gözlemlenen ortak bir olgu olarak burada karşımıza, yatırılan sermaye üzerinden elde edilecek kârı en üst orana çıkarabilmek için, şirket sermayesinin alabildiğine küçük tutulması, buna karşın kredi kullanımının alabildiğine arttırılması eğilimi çıkmaktadır. Kârı yükseltmek, riski azaltmak amacıyla üretim alanında küçük ölçekli teknoloji birimlerinin seçilmesi sermaye oluşumu açısından, şirket öz sermayesinin en alt, kredi kullanımının en üst düzeye çıkarılması tercihiyle birleşmektedir. **Tablo 4**'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'ndan yatırım kredisi alan 228 şirketin faaliyet raporları üzerinden yapılmış olan bir çalışmanın sonuçları parasal ve yüzde olarak özetlenmektedir.

TABLO: 4
228 ŞİRKET ÜZERİNDEN ŞİRKET SERMAYESİ, CİRO, KÂR VE KREDİ KULLANIMI

Tablo 4'de 1976'da mali yıl sonu hesaplarında genel olarak şirketlerin öz sermayelerinin 2.89 katı kadar bir kredi kullanımını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Kredi kullanımının taşıdığı bu önem, içinde bulunulan ekonomik bunalım döneminde kredi kaynakları üzerindeki denetim mücadelesinin yoğunlaşmasında da kendini göstermiştir. Bu yoğunlaşmada büyük sınai sermaye gruplarının çeşitli bankalara egemen olma mücadelesi sürmekle birlikte, kredi kaynaklarının büyük sermaye tarafından toplumsal düzeyde denetlenebilmesi mücadelesi ön plana geçmiştir. Bu açıdan talepler kamu iktisadi teşekküllerine (KİT'lere) ve tarıma ayrılan kaynakların kısılması noktasında yoğunluk kazanmıştır.

TABLO: 4
228 ŞİRKET ÜZERİNDEN ŞİRKET SERMAYESİ, CİRO, KÂR VE KREDİ KULLANIMI (Milyon TL)

	1975	1976
Öz sermayeler toplamı	10.967	11.208
Net satışlar toplamı	32.049	36.489
Vergi öncesi kâr (faiz dahil) toplamı	4.262	5.305
Cari borçlar toplamı	18.783	21.994
Uzun vadeli borçlar toplamı	10.008	10.400
Toplam borçlar	28.791	32.394
Kârın öz sermayeye oranı	% 39	% 47
Toplam borçların öz sermayeye oranı	% 262	% 289
Net satış toplamının öz sermayeye oranı	% 292	% 326
Şirket kârının net satışlar toplamına oranı	% 13	% 15

Türkiye'de Kapitalist Büyümenin Kolay Sanayileşme Evresi Sona Ermiştir

Sanayi alanındaki sermaye grupları arasında gözlemlenen bu ortak yönelişlerin, belirli bir büyüme dönemi sonunda ülke ekonomisi düzeyinde ortaya çıkan genel sonuçları, geçmişe göre, en ağır biçimiyle 1978'de yaşanmıştır. Sermayenin, ülke ekonomisinin tarım mallarının ihracına dayanan dış ödeme gücünü ve emperyalist ülkelerden alınan dış.borçları kendi hesabına kullanarak gerçekleştirdiği birikim sürecinin sonucunda Türkiye'nin iflasa sürükleneceği yıllardır söylenegelen bir saptamaydı. 1978 bu iflasın pratikte tescil gördüğü

yıl oldu. Geçmişte alınan ve 1978'de ödenmesi gereken dış borç ve bunların faizlerine dışa bağımlı kapitalist gelişmenin ulaştığı ithalat gereksinimi eklenince Türkiye ekonomisini bugüne getiren yolun sona ermiş olduğu belirginlik kazanmaya başladı. İhracatıyla kendi sanayiinin ithalat gereksinimini karşılayamayan Türkiye'nin dış borçlarını ödeyemezken dış borç gereksiniminin hızla artması emperyalist ülkeleri Türkiye üzerinde kurmuş oldukları sömürü ilişkilerinin işlerliğini koruyacak önlemler almaya yöneltti. **Tablo 5**'de Türkiye'nin 1978' de ödeyemediği için ertelenen borç miktarı ve ödemenin ertelenmesinden doğan faiz tutarı gösterilmiştir.

TABLO: 5
1978'DE YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN
BORÇ ERTELEMESİ VE MALİYETİ (Milyon dolar)

Vadesinin dolacağı yıl	Ertelenmesi öngörülen borç miktarı	Erteleme anlaşmalarına göre yapılacak ödemeler	
		Ana borç	Ek faiz
1977'den kalan ve 1978'de vadesi dolan borçlar	3063[1]	35	67
1979	550[2]	95	294
1980	170[2]	155	282
1981		253	261
1982		909	206
1983		847	136
1984		777	74
1985		712	47
TOPLAM	3783	3783	1367

[1] Bu miktarın 2 milyar 407 milyon doları DÇM (Dövize Çevrilebilir Mevduat) borçlarında, 426 milyon doları 200'ü aşkın yabancı bankaya yapılmış olan kısa vadeli borçlanmalardan, 250 milyon doları Türkiye'deki ticari bankaların vermiş oldukları kredi mektupları karşılığında yabancı bankalar tarafından yabancı şirketlerin Türkiye'ye yaptıkları ihracat dolayısıyla açılmış kredilerden, 700 milyon doları OECD ülkelerine olan kısa vadeli ticari borçlardan oluşmaktadır.
[2] Bu miktar sadece ertelenecek DÇM borçlarını içermektedir.

Tablo'dan görüleceği gibi Türkiye, sadece 1978'de vadesi dolmuş olan borçlarının ve 1979-1980'de vadesi dolacak dövize çevrilebilir mevduat (DÇM) borçlarının ertelenmesi karşılığında, borcunun % 37 oranında artarak, 3 milyar 783 milyon dolardan 5 milyar 150 milyon dolara çıkmasını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin toplam dış borcu ise 1978 sonunda 14 milyar doları aşmış, yapılacak yeni borçlanmalarla 19 milyar dolara ulaşması için

hükümetin Ecevit önderliğinde zorlu bir gezi mücadelesi vermesi gerekmiştir. Tablo 6'da Türkiye'nin 1978 sonundaki dış borçlarının dökümü verilmektedir.

TABLO: 6
1978 YILI SONUNDA TÜRKİYE'NİN DIŞ BORÇLARI
(Milyon dolar)

	Kullanılan kredi	Bekleyen Kredi	Sağlanan Toplam Kredi
Orta ve Uzun Süreli[1]	**6.916**	**4.366**	**11.252**
A. Uluslararası Kuruluşlar	2.049	1.252	3.301
1) Uluslararası Para Fonu (IMF)	614	250	864
2) Dünya Bankası (IBRD)	577	934	1.511
3) Uluslararası Gelişme Birliği (IDA)	185	8	193
4) Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)	115	12	127
5) Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	438	38	476
6) Avrupa Ödemeler Fonu (ERF)	108	6	114
7) Sınai Gelişme Bankası (IDB)	12	4	16
B. İkili Kaynaklar	5.017	2.934	7.951
1) Yabancı Hükümetler[2]	4.535	2.607	7.142
2) Para Piyasaları	482	327	809
Kısa Süreli[3]	**7.020**	**265**	**7.873**
1) Banker	426	—	426
2) DÇM	2.967	—	2.967
3) Üçüncüler (Aracı mali kuruluşlar)	250	—	250
4) Hesap açıkları	90	—	90
5) Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)	30	—	30
6) Dresdner Bank	342	—	342
7) İhracat Finansmanı	30	—	30
8) Petrol Ofisi	150	—	150
9) Renault - EMCC	88	135	223
10) İran - Petrol	20	130	150
11) Kliring 9	510	—	510
12) Kabul Kredisi	1.175	—	1.175
13) Satıcı Kredileri[4]	1.092	—	1.092
TOPLAM	**14.086**	**4.601**	**19.125**

[1] Üç yıl ve daha uzun süreli
[2] Irak ve Libya ile 1978 yılında imzalanan anlaşmalar uyarınca ertelenerek mal karşılığında ödenmesi kararlaştırılan petrol borçlarını da kapsamaktadır. Ayrıca, OECD ülkelerine olan 700 milyon dolarlık garantili ticari borcun bütünü burada yer almaktadır.
[3] Üç yıldan daha kısa süreli
[4] Sağlanan kredi, satıcı kredileriyle gerçekleştirilen ithalatı, kullanılan kredi ise ödeme gecikmelerini kapsamaktadır.
KAYNAK: TÜSİAD, 1979 Yılına Girerken Türk Ekonomisi, 1979, İstanbul, s. 100

Ödemeler dengesinde ise sanayinin artan ithalat gereksinimi karşısında dış ticaret açığı 1977'de 4 milyar 61 milyon dolara çıkmış, 1978'de ise dış finansman kaynağı bulunamaması nedeniyle ithalatın zorunlu olarak önemli bir azalma göstermesi nedeniyle 2 milyar 82 milyon dolara inmiştir. **(Tablo 7).**

TABLO: 7

DIŞ TİCARET DENGESİ (Milyon dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Dış ticaret açığı
1970	947	588	— 359
1971	1.171	677	— 494
1972	1.562	885	— 677
1973	2.086	1.317	— 769
1974	3.777	1.532	— 2.245
1975	4.738	1.401	— 3.337
1976	5.128	1.960	— 3.168
1977	5.796	1.735	— 4.061
1978[1]	3.989	1.907	— 2.082

[1] 11 aylık geçici sonuçlar.

Kapitalist ülkelerden Türkiye'ye yeni kredi açılmaması, ancak dışarı borçlanarak büyüyebilen bir nitelik kazanmış olan ekonomiye ağır bir darbe olmuş ve ulusal gelirin 1976'da % 7.7, 1977'de % 4 olan büyüme hızı 1978'de % 2.7'ye düşmüştür. Türkiye'de yıllık nüfus artışının % 2.5 olduğu düşünülürse bunun anlamı Türkiye'de kişi başına gelirin 1978'de ancak % 0.2 oranında arttığıdır (daha doğrusu, istatistiklerdeki fiyatlandırma ve endekslerinin gerçek artışların gerisinde kaldığı düşünülürse, hiç artmadığı, hatta düştüğüdür). Döviz darboğazından 1978'de, üretimden çok daha fazla yatırımların etkilenmiş olduğu düşünülürse, büyüme hızındaki düşüşün etkilerinin 1978'le sınırlı kalmayacağı, gelecek yılları da olumsuz yönde etkileyeceği ortaya çıkar. Yatırımlardaki gerilemenin önümüzdeki bir kaç yılda da sürerek, bu olumsuz etkinin birikmesi durumunda Türkiye ekonomisindeki sorunlar ekonominin kendi içinde aşamayacağı boyutlara ulaşmış olacaktır. **Tablo 8**'den görülebileceği gibi milli gelirdeki büyüme hızının düşmesinin başlıca nedeni yabancı ülkelerden alınan kredileri de kapsayan dış alım gelirinin 1976'da % 29.8, 1977'de % 30, 1978'de % 51.1 oranında azalması olmuştur. Bu azalmanın sanayi üzerindeki etkileri ancak 1978'de görülmeye başlanmış ve sanayideki büyüme hızı 1977'de % 10.8'den 1978'de % 6.8'e düşmüştür. Bu düşüşün ivme kazanması ekonomideki sorunları hızla ağırlaştıracaktır.

Nitekim ulusal gelirin büyüme hızındaki düşüşe paralel olarak, sübvansiyonların (devlet aracılığıyla özel kesime aktarılan kamu fonlarının) artış hızının 1978'de yarı yarıya düştüğü görülmektedir. 1978'de sınai ürün ihracatındaki vergi iade oranlarının % 10 oranında arttırıldığı düşünülerek bu düşüşten daha çok tarım kesiminin etkilenmiş olduğu ve bu etkilenmenin 1979'da da süreceği söylenebilir.

TABLO: 8
ULUSAL GELİRDEKİ ARTIŞLAR
(1968 Fiyatlarıyla, Milyon TL)

Sektörler	1976	Bir önceki yıla göre artış (%)	1977	Bir önceki yıla göre artış (%)	1978	Bir önceki yıla göre artış (%)
Tarım	42.708	7.6	42.508	— 0.5	43.455	2.2
Sanayi	39.295	10.3	43.531	10.8	46.503	6.8
Hizmetler ve serbest meslek	8.993	8.5	8.562	4.8	9.144	6.8
Mali kuruluşlar	4.159	8.0	4.566	9.8	4.892	7.1
Ticaret	25.173	9.6	26.413	4.9	27.211	3.0
Yurtiçi gelir alanları toplamı (İnşaat, ulaştırma, konut dahil)	157.342	8.9	165.786	5.4	172.875	4.3
Dış alım	2.544	−29.8	1.781	−30.0	872	−51.1
Sübvansiyonlar (−)	1.745	53.3	3.018	72.9	4.081	35.2
Gayri safi milli hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	195.328	**7.7**	203.053	**4.0**	208.558	**2.7**

Üretimdeki Büyüme Hızının Düşmesi İle Bağıntılı Olarak Önemi Artan Sorun: Kaynakların Yeniden Bölüşümü

Türkiye'de kapitalist gelişmenin günümüze dek izleyegeldiği yöntemleri uygulama olanağını artık tüketmiş olması, sadece ithalata bağımlı sınai üretim büyümesinin gerektirdiği döviz talebinin ekonomi tarafından karşılanamaz bir düzeye ulaşmış olmasından, dolayısıyla devletin yığılan dış borçlar karşısında iflasa sürüklenmiş olmasından kaynaklanmamaktadır. Türkiye'de kapitalist büyüme, sınai, mali ve ticari kesimler arasında oluşmuş olan ekonomik ilişkiler çerçevesinde, yani toplumsal artık-değerin bölüşümünü düzenleyen ilişkiler çerçevesinde, sınai büyümenin gerektirdiği iç finansmanın sağlanmasında güçlük çekilen, dolayısıyla çelişkilerin keskinleştiği bir noktaya ulaşmıştır.

TABLO: 9
BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI (Ekim 1977)

	Milyon TL	%
Sanayi kredileri	57.442	26.6
Tarım kredileri	18.939	8.8
Küçük sanat ve esnaf kredileri	9.020	4.2
Konut ve bayındırlık kredileri	17.773	8.2
İhracat kredileri	31.963	14.8
İthalat kredileri	9.207	4.3
İç ticaret kredileri	21.610	10.0
Madencilik kredileri	1.647	0.7
Diğer krediler	48.276	22.4
TOPLAM	215.877	100.0

Kaynak: TC. Merkez Bankası, 1977 Faaliyet Raporu.

Tablo 9'da banka kredilerinin çeşitli kesimler arasındaki dağılımı verilmektedir. DPT tarafından hazırlanan 1979 Programı'nda özel kesimin yapması hedeflenen imalat sanayii yatırımları 47 milyar 200 milyon lira, tüm ekonomideki özel kesim yatırımları ise 161 milyar 100 milyon liradır. Bu hedefin parasal olarak % 60 oranında gerçekleşeceği varsayılsa bile, yapılan hesaplamalar, bu yatırımlar nedeniyle özel kesimin imalat sanayii için gereksindiği sadece orta vadeli yeni kredi gereksiniminin 23 milyar 500 milyon lira, tüm özel kesim için ise 32 milyar 700 milyon lira dolayında olacağını göstermektedir. Buna karşılık para arzındaki artışın 1979'da % 40'la sınırlı kalacağı (para arzı 1976'da % 27.2, 1977'de % 49.6, 1978'de % 46.5 artmıştır) ve gayri safi milli hasıla artış hızının % 3 olacağı varsayımı altında bankaların yaratabileceği toplam yeni kredi hacminin Merkez Bankası'nın bankalara açtığı avanslar dahil, 44 Milyar TL dolayında olması beklenmektedir. Varolan dağılım korunursa, bunun sanayiye ayrılan bölümü 12 milyar TL dolayında olacaktır. Bu durum sanayi kesiminin siyasal iktidarı 1979'da Türkiye'deki kredi dağılımını önemli ölçüde değiştirmek için vargücüyle zorlayacağını göstermektedir. Bu mücadelede, ticari nitelikli kredilerin kısıtlanması ticaret kanallarındaki işleyişi aksatabileceğinden, büyük sınai sermayenin mali sermaye üzerinde yeterli denetim gücüne sahip olmayan kesimleri, temel hedef olarak kamu kesimine açılan kredilerin kısıtlanmasını talep etmeye yönelmiştir. **Tablo 10**'da Türkiye'deki net kredi hacminden kamu kesiminin aldığı payın özel kesimin aldığı paya oranı verilmektedir.

Kolayca görülebileceği gibi 1950-1960 döneminde net kredi hacmi içinde, kamu kesiminin aldığı payın özel kesimin aldığı paya oranı

TABLO: 10
KAMU KESİMİNE SAĞLANAN NET KREDİNİN ÖZEL KESİME SAĞLANAN NET KREDİYE ORANI (%)

1949	30.5	1959	25.1	1969	21.1
1950	41.5	1960	20.0	1970	23.1
1951	33.6	1961	48.6	1971	31.1
1952	24.4	1962	40.8	1972	24.7
1953	22.0	1963	44.4	1973	16.8
1954	21.7	1964	36.8	1974	27.2
1955	27.2	1965	37.6	1975	36.7
1956	24.7	1966	36.8	1976	43.3
1957	30.1	1967	34.2	1977	61.5
1958	27.7	1968	23.0	1978	62.9*

* Tahmini.

yarı yarıya azalmış, ancak 1961'de önemli bir sıçrama göstererek özel kesime sağlanan net kredi hacminin hemen hemen yarısını sağlamıştır. Ancak bu oranın süreklilik kazanmadığı ve 1960'larda sürekli azaldıktan (1963 ve 1965 hariç) sonra 1971'de % 31'e ulaşabildiği görülmektedir. Bu oran son beş yıldır artan bir seyir içine girmiş ve 1973'de % 16.8'den, 1978'de, kamu kesiminin ekonomiye sağlaması gereken üretim temelindeki boyutların büyümesi nedenlyle % 62.9'a çıkmıştır. Sanayi kesimi 1978'de ulaşılan bu oranı yeniden düşürmek için uğraşmaktadır. Kamu yatırımlarının özel kesim yatırımlarından % 5 dolayında daha yüksek olmasına karşın, kamu kesiminin kredi kullanımının özel kesimin kredi kullanımının ancak % 63'üne ulaşmasını sermaye koro halinde veto etmektedir. Bu uğurda kamu sektörünün artık yeni yatırım yapmaması gerektiği belirtilmekte, devletin asayiş, haberleşme gibi «asli» görevlerine dönmesi, ekonomik faaliyetlerini daraltması talep edilmektedir. Bu noktada Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun talepleri ile finansman kaynakları üzerindeki egemenliklerini güçlendirmek isteyen büyük sınai sermaye kesimlerinin talepleri arasında büyük bir yakınlaşma doğmaktadır. Nitekim IMF'in talepleri doğrultusunda ticari bankalara Merkez Bankası tarafından yapılan kaynak aktarımının engellenmesi ve 1976'da 22 milyar 282 milyon TL olan net kaynak akımının 1978'de Kasım ayı verilerine göre 27 milyar 363 milyon TL'sında sınırlanması da bu kesimler tarafından olumlu karşılanmış, hükümetin Aralık ayı içinde ticari kesimlerden gelen baskılara dayanamayarak aldığı önlemleri gevşetmesi tepkilere yol açmıştır. IMF'in taleplerini Türkiye'ye daha tavizsiz ve daha ağır olarak dikte ettirmesinin ekonominin derlenip toparlanması açısından gerekli olduğunu savunan Zeyyat Hatipoğlu, Kemal

Kurdaş* gibi iktisatçılar tarafından bile bu noktada hükümetin işinin zor olduğu kabul edilmekte ve «bankaların devleti hükümetin başına yıkabileceği» belirtilmektedir.

Banka kesiminde ise sınai yatırımlara iştirak ederek kendileri için kredi alanı yaratma yönünde güçlü bir eğilimin olduğu gözlemlenmektedir. Böylece bankalar oto finansman (kendine mali kaynak yaratma) gücü yetersiz olan sınai kesimler üzerinde belirli bir etkinlik kazanmaya çalışmaktadırlar. **Tablo 11**'de bazı özel bankaların kendi iştiraklerine açtıkları kredilerin verdikleri toplam krediye oranı verilmektedir. Ancak bazı yasal sınırlamalar nedeniyle bankaların iştirak kredilerini düşük gösterdikleri ve gerçekte iştiraklere açılan kredi oranının tablodaki yüzdelerin üstünde olduğu bilinmektedir. **Tablo 11**' de ortaya çıkan ilginç bir sonuç da güçlü bir sınai sermaye grubuna bağlı olan Akbank'ın iştirak kredilerinin % 2.6 gibi düşük bir oranda olmasıdır. Bu sözkonusu sınai grup açısından oto finansman kaynaklarının daha büyük bir önem taşıdığını yani diğer kesimler karşısında (başlıca ticaret) kendi kendisine yeterli finansman kaynağını (kısa ve orta vadeli) sağlayabildiğini göstermektedir.

TABLO: 11

1977 SONUNDA BAZI ÖZEL BANKALARDA İŞTİRAK KREDİLERİNİN ORANI

Banka	Açılan toplam kredi (1)	İştiraklere tahsis edilen kredi (2)	İştiraklere yatırılan sermaye	İştirak kredilerinin toplama oranı (2/1)
	Milyon TL	Milyon TL	Milyon TL	
Akbank	19.522	499	1.230	% 2.6
İstanbul Bankası	1.599	322	164	% 20.1
Pamukbank	2.514	402	118	% 16.0
Şekerbank	2.771	546	132	% 19.7
T. İş Bankası	42.833	6.653	2.273	% 15.5

* «Sayın Başbakan 'IMF güçlükleri artırıcı reçetelerde ısrar etmemelidir' demiştir. Ben bu görüşe katılıyorum. Fakat menfi bir yönden katılıyorum. Gerçekten IMF kusurludur. IMF yılbaşında Türkiye hükümetine çok ciddi reçeteler vermeli ve onda ısrar etmeliydi.» Kemal Kürdaş, «Organize işçi kesiminde büyük ölçüde ücret sınırlaması ile işe başlayacağız.» Z. Hatipoğlu, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık 1978.

Büyük Sınai ve Mali Sermaye Kesimlerinin Asgari Ortak Program Hedefi: KİT'ler

Kapitalist gelişme içinde özel kesime finansman kaynağı yaratılması amacıyla kamu iktisadi teşekküllerinin (KİT) feda edilmesi tercihi, KİT'lerin sağladığı temel üzerinde gelişen sermaye birikim sürecinin yeni bir yönelişin eşiğinde olduğunu göstermektedir. Büyük sermaye KİT'lerin feda edilmesi noktasına, artık KİT'lere gereksinme duymayacak kadar güçlendiği için gelmemiştir. Bugün büyük sermaye, KİT'ler özel kesime devredilse bunun finansman yükünü omuzlayabilecek kadar güçlenmiş de değildir. Bugün büyük sermaye, sınai alanda, özel kesimin yeniden üretim çarkını diğer ekonomik kesimlerden kendisine önemli fon aktarımları yapmadan döndürebilecek güce bile sahip değildir. Bütün bunlara karşın, özel kesime fon aktaran en önemli kaynaklardan biri olan ve kapitalist gelişmeye üretim alanında bir temel oluşturan KİT'lerin sınırlandırılması tercihini yapabilmesi, büyük sınai sermayenin kendi kurtuluşunu dışarıda arama, yabancı sermayeyle Türkiye'deki üretim süreçleri çerçevesinde (üretken sermaye olarak) bütünleşme eğiliminin ön plana çıktığını gösterir.

TABLO: 12

KİT ZARARLARI (Milyon TL)

	İşletme zararı	Görev zararı	Toplam net zarar
1971	829	— 520	387
1972	— 1.450	— 866	698
1973	384	— 1.729	— 1.037
1974	829	— 5.161	— 3.385
1975	— 2.250	— 6.924	— 6.873
1976	— 6.703	— 11.124	— 12.162
1977	— 8.862	— 21.741	— 30.603
1978	— 32.000	— 42.000	— 74.000

Tablo 12'de KİT kapsamı içinde yer alan 4.572 işletmenin zararları gösterilmiştir. Buna göre toplam KİT zararlarının % 50'yi aşan bir bölümünün düşük fiyatlandırma politikası sonucu doğduğu görülmektedir. (Tabloda işletme zararları kârlı kuruluşların kâr toplamları düşüldükten sonra geriye kalan toplam zararı, görev zararları fiyat politikası nedeniyle uğranılan kâr kaybını göstermektedir.) KİT zararlarının Denizcilik Bankası ve Deniz Nakliyatı A.Ş., Etibank, Türkiye Demir Çeliş İşletmeleri, SEKA, Türkiye Çimento Fabrikaları A.Ş.

TABLO: 13

KİT'LERİN FİNANSMAN GEREKSİNİMİ

	Bilanço net zararı	Yatırım finansman açığı	Toplam finansman gereksinimi
1971	— 43	7.224	7.287
1972	— 862	10.671	11.833
1973	— 1.318	12.915	14.233
1974	— 5.433	16.893	22.326
1975	— 4.509	26.177	30.686
1976	— 12.733	35.495	48.228
1977	— 12.688	46.148	58.833
1978	— 34.348	52.977	87.325
1979	— 18.103	95.797	110.900

gibi kuruluşlarda yoğunlaştığı düşünülürse, bu düşük fiyatlandırmadan önemli bir oranda özel sanayi kesiminin yararlandığı kolayca anlaşılabilir. **Tablo 13**'de ise KİT temeli üzerinde gerçekleştirilen kapitalist sınai büyümenin ulaştığı finansman gereksinimi verilmiştir. Büyük sınai sermayeyi 1978 sonunda KİT'lere katlanamaz duruma getiren olgu da gerçekte KİT'lerin zararları değil, KİT'lerin finansman gereksiniminin ulaştığı düzeydir. Ayrıca büyük sınai sermaye adına KİT'lerden vazgeçilmesini gerektiren bir başka olgu daha vardır. KİT'ler Türkiye'nin dengeli bir biçimde sanayileşmesini sağlamak üzere değil, Türkiye'deki kapitalist gelişmenin gereklerini karşılamak üzere geliştirilmişlerdir. Dolayısıyla, KİT'ler ölçek, teknoloji ve verimlilik, maliyet düzeyleri açısından iç pazarı en kârlı biçimde kullanmaktan başka bir amacı olmayan sermayenin öncelikli gereksinimleri karşısında, geri bir düzeyde kurulmuşlar ve üretim güçlerinin kapitalist ilişkilerinin boyunduruğunda kısıtlanmasından doğan işsizlik sorununa karşı, verimliliği hedef almaksızın, sigorta oluşturmak gibi uzun dönemde sürdürülmesi olanaksız bir işlev oluşturmuşlardır. Bunun sonucu olarak, bugün KİT'ler dış finansman olanağı yaratacak bir ihracatı düşük maliyetli girdilerle destekleyebilecek bir niteliğe sahip değillerdir. Bu durum dış finansman kaynağı yaratacak sınai ihracatın, kapitalist büyümenin zorunlu koşulu olarak gündeme girdiği günümüzde, KİT'ler üzerinde yoğunlaştırılan eleştirilerin başka bir nedeni olmuştur.

Büyük Sermayenin Bunalım Kaynağı Kendi Büyümesidir

Finansman kaynakları üzerindeki bu yeniden bölüşüm kavgasının nedenleri temelde üretim alanındaki niceliksel değişmelerin niteliksel dönüşümü gerektiren bir düzeye ulaşmış olmasında aranmalı-

dır. Yatırım gereksinimi açısından üretilmesi en kolay tüketim mallarının, teknoloji uyarlaması açısından gerçekleştirilmesi en kolay olan üretim evresinden (montaj) başlanarak yaygınlaşan sınai büyüme evresi sona ermiş, bir yandan da ürün alanlarında yüksek atıl kapasite oranlarına ulaşılırken, bir yandan da ara ve yatırım malı ithal gereksinimi ekonomi tarafından sağlanabilecek boyutları aşmıştır. Ara malı ve yatırım alanlarında üretim geliştirilmesi ise, burada sermaye-hasıla katsayısının çok daha yüksek olması nedeniyle*, tüketim mallarının geliştirilmesine göre çok daha büyük kaynakların bu alanlara ayrılmasını gerektirmektedir. Bu ise kârlılık ve kâra geçme süresi açısından sermayeye çekici gelmeyen ara ve yatırım malları üretiminin geliştirilmesi için, tüketim malları alanında yoğunlaşmış olan sermaye birikim sürecinin dondurulması anlamına gelmektedir. Sanayide kapitalist yeniden-üretim sürecinin sürdürülebilmesi açısından sermayenin olanaklarını belirleyen bir başka olgu da, eşitsiz ve gittikçe eşitsizleşen bir gelir bölüşümü içinde, yüksek gelir kesimlerinin gittikçe daha fazla tüketime çekilmesinin sonucu olarak iç tasarruf yüzdesinin düşük bir düzeyde gerçekleşmekte oluşudur. 1978 yılında Gayri Safi Milli Hasıla'da (GSMH) yatırıma ayrılan iç tasarrufların oranı % 16.4'dür.

TABLO: 14
MARJİNAL TASARRUF ORANI
(Toplam Tasarruf Artışı / GSMH Artışı)

	Gerçekleşen	Planda öngörülen
1. Plan	32.0	27.7
2. Plan	19.0	34.0
3. Plan	12.0	38.0
4. Plan		35.1

Tablo 14'de Plan dönemlerinde tasarruflardaki artışın GSMH'daki artışa oranı (marjinal tasarruf oranı) verilmektedir. Marjinal tasarruf oranı, 1977 fiyatlarıyla, 1977 yılında — % 9.4, 1978 yılında — % 14.1 olmuştur. Yani 1978 yılında her 100 liralık gelir artışına karşılık 114 liralık harcama yapılmış, dolayısıyla eski gelir düzeylerinde yapılan tasarruf miktarları azalmıştır. Bunun sonucu olarak iç tasarruflar düşmüş, yatırımların gerçekleştirilebilmesi için dış kaynaklara duyu-

* Sermaye-hasıla katsayısı 1. Plan döneminde 2.32, 2. Plan döneminde 2.51 3. Plan döneminde 2.99 olmuştur. Ara ve yatırım malları üretimine öncelik verilmesi durumunda bu oran 3.5'i aşacaktır.

TABLO: 15
YATIRIM VE TASARRUF DENGESİ
(GSMH'nın Yüzdesi Olarak)

	Toplam yatırımların yüzdesi	İç tasarrufların yüzdesi Gerçekleşen	İç tasarrufların yüzdesi Planda öngörülen	Dış kaynakların yüzdesi	Dış kaynakların toplam yatırımlar içindeki yüzdesi
1. Plan	17.5	14.2	14.8	3.3	18.2
2. Plan	19.4	18.0	19.4	1.4	7.2
3. Plan	21.8	16.0	21.1	4.8	22.0
1977	22.8	20.1		5.1	20.1
1978	20.8	18.1		2.7	13.0

lan gereksinim artmıştır. **Tablo 15**'de ise toplam yatırımların iç tasarruflarla ve dış kaynaklarla karşılanan miktarları gösterilmektedir. Görüldüğü gibi dış kaynaklardan sağlanan finansmanın toplam yatırımları içindeki payı 3. Plan döneminde % 22'ye yükselmiş, 1978'de dış kaynakların kısıtlanması sonucu % 13'e düşmüş, ancak buna bağlı olarak toplam yatırımların yüzdesi de azalmış bulunmaktadır. Bu olgu Türkiye'de yatırımların dışa bağımlı niteliğini yansıtmaktadır. Ancak bunun nedeni Türkiye'de ücret ve maaşla yaşayan emekçilerin «kemerleri gevşetmiş» olmaları değildir. Hızlı fiyat artışları aracılığıyla gelir bölüşümünün eşitsizleştirilmesi karşısında, kitlelerin, bu artışlardan daha az zarar görebilmek için tüketim gereksinimlerinin karşılanmasını, borçlanma bahasına, çabuklaştırmaya çalıştıkları kolayca gözlemlenebilecek bir olgudur. Nitekim 1970'de 3.66 olan paranın dolanım (tedavül) hızı 1978'de 4.20'ye yükselmiştir. Ancak bundan, «kitlelerin tüketim talepleri artmıştır, ekonominin dengeye sokulması için toplumda kemerlerin sıkılması gerekir» sonucunun çıkartılması, egemen sınıflar adına yapılan «ekonomik» ve «politik» bir yanıltmacadır. Her «kuramsal» yanıltmaca gibi bu yanıltmaca da görünümden kaynaklanan bir doğruya sahiptir: Sermaye birikim sürecinin artan finansman gereksinimine karşılık toplumsal gelirden yapılan tasarruf yetersiz kalmakta, üstelik tasarruflardaki artış oranı azalma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla toplumda kemerlerin sıkıştırılmasıyla bu çelişkiyi pratikte bastırmak, pazar sorunu gibi başka çelişkilerin önem kazanması bahasına da olsa, olanaklı olabilecektir. Ancak bu çelişkinin kaynağı ücretli ve maaşlıların aşırı tüketim hevesine kapılmış olmaları değildir. Bu çelişkinin kaynağı sermayenin ülke içi pazarı en kârlı biçimde kullanmak amacıyla yaptığı tercih-

lerde aranmalıdır. Bu tercihler, toplum yararına gerçekleştirilecek bir sanayileşmenin içereceği (büyük üretim ölçeğinde hızlı üretim ve verimlilik artışı — birim üretim maliyetlerinde ve fiyatlarda düşüş — iç pazarın satın alım gücünde büyüme — eşitlenen gelir dağılımı — üretim ve verimlilik artışı) ilişkilerinin gerçekleştirilmemesi ile sonuçlanmıştır. Tam tersine (küçük üretim ölçeğine ve düşük verimliliğe dayalı üretim büyümesi — birim üretim maliyetlerinde ve fiyatlarda artış — iç pazarın toplam satın alım gücünün yüksek ve orta gelir kesimleriyle sınırlanması — düşük kapasite kullanımından doğan maliyet artışının ve kâr oranındaki düşmenin fiyat artışlarıyla sağlanan yüksek birim kâr marjıyla dengelenmesi — gelir dağılımının eşitsizleşmesi — üretim artışında durgunluk) ilişkileri gerçeklik kazanmıştır. Burada ülke içi tasarrufların sermaye ve yatırımların oluşumu ile ilişkisi açısından bir nokta üzerinde durmakta yarar var. Üretilen sermayenin birikim süreci ile tasarruflar arasında Türkiye'de kendi kendine yeterlilik sağlayan doğrudan bir ilişki hiç bir zaman kurulmamıştır. Üretken sermaye oluşumu her zaman dışa bağımlı olmuş, önemli yatırımlarda makina satınalımı için dış kredi gerekmiştir. Yeniden üretim sürecinde toplumsal tasarruf, işçi yatırımları hariç, her zaman para-sermaye olarak sermaye dolanım sürecinin (meta-para-meta) tamamlanması açısından önem taşımıştır. Dolayısıyla toplumsal tasarruf oranının zorunlu bir biçimde yükseltilmesi, varolan ekonomik yapı içinde yatırımların ekonomideki arz yetersizliklerini ortadan kaldırmak üzere yükseltilmesine değil, büyük sınai sermayenin finansman gereksiniminin karşılanmasına hizmet edecektir. IMF'in Türkiye'deki faiz oranlarının, bu arada sınai kredilerdeki faiz oranının yükseltilmesine ilişkin talebinin tekelci büyük sınai sermayenin tepkisiyle karşılaşmamış olması bu açıdan ilginçtir. Sınai kredilerde faiz oranının yükseltilmesi ekonomi düzeyinde toplam yatırımların düşmesine, küçük ve mali açıdan güçsüz işletmelerin ayıklanmasına hizmet edecek, buna karşılık tekelci koruma ve yüksek fiyatlandırma gücüne, mali sermayeyle organik ilişkilere sahip olan büyük sermaye bu faiz yüküne katlanabileceği için finansman olanaklarına kavuşmuş olacaktır.

Sanayileşmenin Gerektirdiği İçsel Kaynakları Oluşturmanın ve Enflasyonu Durdurmanın Demokratik Yolu Gelir Dağılımının Eşitleştirilmesinden Geçer

«Kitlelerin kemerlerini sıkması gerektiği» yanıltmacasına ilişkin olarak üzerinde durulması gereken nokta ise, gelir dağılımının eşitsizleştiği bir süreçde, marjinal tasarruf oranının genel ekonomi düzeyinde düşmesi olgusunun düşük gelir düzeyli kesimlerle değil, ağır-

lıklı olarak, yüksek gelir düzeyli kesimlerle ilişkili olduğudur. Toplumsal gelirden en büyük payı alan ve aldıkları payı büyüten yüksek gelir kesimleri, eğer topluma göre daha düşük bir tasarruf eğilimine sahip olmasalardı, marjinal tasarruf eğilimi ekonomi düzeyinde düşmezdi. Bu nedenle toplumda tasarruf eğilimini yükseltmenin demokratik yöntemi gelir bölüşümünün eşitlenmesidir. Gelir bölüşümünün eşitliğe doğru geliştirilmesi, bir yandan kitleleri baskı altına almadan, onları yoksulluğa mahkum etmeden, tam tersine onların refah düzeylerini yükselterek toplumsal tasarruf oranının yükseltilmesini sağlayarak, bir yandan da eşitsiz gelir dağılımında yaratılabilen enflasyonist eğilimlerin kaynağına darbe indirmiş olacaktır. Bu noktada Türkiye ekonomisinde büyük sermayenin ekonomik çıkarlarına set çekmeden demokrasiyi koruyabilme olanağı kalmamıştır.

Tablo 16'da Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın yatırım kredisi verdiği 228 firmayı içeren çalışmanın katma değerin* bölüşümüne ilişkin sonuçları verilmektedir. Tablo'nun incelenmesine geçilmeden önce hatırlatılması gereken nokta bu Tablo'nun yaratılan değerin toplumsal bölüşümünü yansıtmadığıdır. Tablo fabrikanın satış fiyatına göre hesaplanan katma değerin* (toplam parasal çıktı değeri - üretimde kullanılan girdilerin parasal değeri) bölüşümünü vermekte, yaratılan değerin paraya dönüşmesi sürecinde ticaret kesimlerinde kalan değer bölümünü içermemektedir. Nihai satış değeri üzerinden katma değerin, yasal olarak % 30'u bulabilen, gerçekte % 100'ü aşabilen bir bölümünün ticaret kesiminde kaldığı düşünülürse, toplumsal değer bölüşümünün bu Tablo'dan oldukça farklı bir biçimde oluştuğu kolaylıkla söylenebilir. Ayrıca ücret ve maaş toplamının en üst yöneticileri ve maaş alan sermaye sahiplerini de içerdiğini belirtelim. Vergiyi asgariye indirmeyi amaçlayan muhasebe uygulamaları ise katma değerin asgari % 35'ini gözlerden saklamaktadır.

Tablo'dan da görüldüğü gibi, üretilen malın tüketiciye fabrika satış fiyatıyla satıldığı varsayılsa bile, katma değer içinde ücret ve maaş toplamının payı vergi, sigorta ve her türlü yan ödeme dahil ancak % 43 olabilmektedir. Ticaret kanallarında (toptan ve perakende bayilikler birlikte) asgari kâr marjı % 30 alınırsa, bu oran % 33'e düşmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı hızlı enflasyon dönemlerinde, tasarruf oranının tüm ekonomi düzeyinde belirlenmesinde hangi kesimlerin önem kazandığı bu Tablo'dan açıkça çıkarılabilir.

---

* Burada katma değer yaratılan ürünün fabrika satış değerinden amortisman hariç tüm üretim maliyetlerinin düşürülmesiyle bulunmuştur.

TABLO: 16
FABRİKA ÇIKIŞINDA KATMA DEĞERİN BÖLÜŞÜMÜ

	1975		1976	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%
Ücret, maaş (vergi, sigorta ve tüm yan ödemeler dahil)	5.027	43	6.219	43
Finansman gideri (faiz)	2.057	17	2.310	16
Amortisman	1.409	12	1.765	12
Kâr	2.205	19	2.995	21
Vasıtalı vergi sübvansiyonlar	1.083	9	1.063	7
Katma değer (üretici fiyatlarıyla)	11.792	100	14.352	100

Büyük Sınai Sermayenin Güdümünde İhracata Açılma Ancak Toplumun Yoksullaştırılmasıyla Olanaklı Olabilir

Gerçekte ücret ve maaşların düşürülmesiyle amaçlanan sadece büyük sermayeye iç finansman kaynağı yaratılması değildir. İthalata dayalı ve sektörlerarası düzeyde üretimin geriye yönelik talepleriyle ithalat gereksinimini arttıran bağımlı sanayileşme süreci içinde sanayinin döviz gereksinimi Türkiye ekonomisini «dışa açılma» olarak adlandırılan bir dönüşüme zorlayan boyutlara ulaşmıştır. Burada «dışa açılma» ile anlatılmak istenen, bütünüyle iç pazara yönelik olarak yüksek maliyetli bir üretim yapısı oluşturmuş olan sanayinin, şimdi ithal gereksinimlerini karşılamak üzere ihracata başlamasıdır. Ancak, iç pazarda oluşmuş olan yüksek kâr oranlarından vazgeçilse bile, tekstil haricinde, özel sanayi kesimin dünya fiyatları üzerinden ihracat yapabilme olanağı yoktur. Çünkü sanayideki üretim maliyetleri bile dünya fiyatlarının asgari % 20-30 üzerinde bulunmaktadır. Bu durumda sermayenin ilk düşündüğü kalem ücretlerin katma değer içindeki payı olmaktadır. Ancak sermaye kesimi, ücretler çok büyük ölçüde düşürülse bile, bunun kendisine ihracat kapısını kârlı olarak aralamaya yetmeyeceğinin bilincindedir. Bu alanda birim ürün maliyetinin azami % 10-20'sini oluşturan ücretlerde sağlanacak düşüşler zorunlu ihracattan doğacak zararları azaltmanın ötesinde bir işlev görmeye yeterli olmayacaklardır. Örneğin 1978'in ilk 9 ayında 16.657 adet buzdolabı, tanesi ortalama 191 dolardan ihraç edilmiştir. Bu buzdolaplarının Türkiye'deki üretim maliyeti 8.500 TL (340 dolar), iç pazar satış fiyatı ise 11.000 TL (440 dolar)dır. Aynı dönemde 12.682 adet televizyon, tanesi 104 dolardan ihraç edilmiştir. Televizyonun aynı dönemdeki üretim maliyeti 7.500 TL (300 dolar) iç pazar satış fiyatı 10.000 TL (400 dolar)dır ve her televizyonda tüp cam, rezistans, diyot, kondansatör, vb'den oluşan asgari 50 dolarlık ithal girdi kulla-

nılmaktadır. Son örnek Türkiye'nin sınai girdi ithalatında uluslararası tekellerin transfer fiyatlandırması (yüksek fiyat) uyguladıklarını ortaya koyduğu kadar, ihracatın sermaye açısından ancak döviz bulabilmek için zararına olarak yapılabileceğini de göstermektedir.

Bu durumda «dışa açılma» adına büyük sermayenin bulabildiği ikisi kısa, biri uzun dönemli hesaplara dayanan üç olanak vardır. Kısa dönemli çözümler, zararına yapılan ihracatın bedeli olarak iç fiyatlara zam yapılmasından, yani ihracatın bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmesinden ve sürekli devlüasyonlara başvurulmasından oluşuyor. (Toplumda kaynak aktarımı açısından bununla aynı işlevi gören ihracatta vergi iadesinin daha da arttırılması ise hem serbest rekabeti engellediği gerekçesiyle dışarıda olumlu karşılanmadığı, hem de sanayi dışındaki ihracatçı kesimleri de yararlandırdığı için sınırına yaklaşmış bulunuyor.) İç fiyatlara zam yöntemi ancak sınıflı bir oranda uygulanabilir. Devalüasyon ise, yapılan ihracatın bedeli olan döviz miktarının Türk Lirası karşılığını yükselttiği için ihraç fiyatını TL olarak iç pazar satış fiyatına yaklaştıran bir işleve sahip. Ancak bu çözümü uzun dönemde sürekli olarak kullanılabilecek bir araç olmaktan çıkaran bazı kısıtlamalár sözkonusu. Devalüasyon yapılınca ithal girdi fiyatları (TL karşılığı) da yükseliyor. Ayrıca devalüasyon ekonomide enflasyonu körüklediği için bir süre sonra ülke içi fiyatlarla ihraç fiyatları (TL) arasındaki fark yeniden açılıyor. Ve en önemlisi devalüasyon sonucunda, Türkiye'nin temel ihraç ürünlerinde, belirli bir miktar döviz karşılığında daha yüksek TL değerindeki tarımsal ürünün ihraç edilmesi sözkonusu olmakta, dolayısıyla iç pazar da sınai ürün malları fiyatlarının tarımsal ürün fiyatlarından daha hızlı arttığı, yani iç ticaret hadlerinin sanayi lehine değiştiği durumlarda, sınai malların ihracını olanaklı kılacak kadar yüksek tutulan devalüasyonlar, tarımsal ürün ihracatında belirli bir miktar ürünün eskiye göre daha düşük bir döviz bedeli karşılığında satılmasına yol açmakta, yani belirli bir miktar döviz karşılığında gittikçe daha çok miktarda tarımsal ürünün satılması, dolayısıyla dışarıya tarımsal değer aktarımının hızlanması sözkonusu olmaktadır. Üstelik geleneksel tarım ürünlerine olan dış talebin düşük bir esnekliğe sahip olması (yani satış fiyatı düştükçe talebin orantılı artmaması) nedeniyle, toplam tarımsal ürün ihracatı orantılık olarak sürekli bir artış da göstermemektedir. Bu koşullar altında tarımsal ürün ihracatındaki bedelsiz artışla desteklenen sınai ürün ihracatı da sınırlarına ulaşmakta, soruna sermaye açısından kalıcı bir çözüm getirememekte, üstelik ekonominin dışarıya olan kaynak aktarımını hızlandırarak, içeride bölüşüm mücadelesini yoğunlaştırmaktadır. Bu anlam devalüasyonların değer aktarıcı işlevlerini bazı sınai ürünlerde de gözlemlemek olanaklı. Ör-

neğin Türkiye'de 1977'nin ilk 9 ayında 47 milyon 997 bin dolar karşılığında 4192 ton konfeksiyon ihraç edilmişken, 1978'in ilk 9 ayında 40 milyon 199 bin dolar karşılığında 3977 ton konfeksiyon ihraç edildi. Yani ihraç fiyatı ton başına 11 dolar 45 sentten 10 dolar 11 sente düştü. (Bu dönemde Avrupa'da, Türkiye'nin ihraç kalitesindeki konfeksiyonun fiyatı % 3-10 artıyor.) 1977 yılında 58.000 bin ton iplik 146 milyon dolara ihraç edilmişken, 1978'in ilk 10 ayında 60.200 ton iplik 132 milyon 500 bin dolara ihraç edildi. İpliğin ihraç fiyatı kilo başına 2 dolar 51 sentten 2 dolar 20 sente düştü.

1978'de devalüasyonun ihracatı arttırıcı bir araç olarak denemesi yapıldı. Türk Lirası önce Mart ayında dolar karşısında % 30, mark karşısında % 34 oranında devalüe edildi. Yıl sonuna kadar yapılan sekiz ayarlama ile ise mark karşısında devalüasyon oranı % 61'e ulaştı. Döviz darboğazının da sınai firmaları olanca yoğunluğu ile ihracata zorlamasına karşın, imalat sanayiinin toplam ihracat içinde 1977'de % 33.4 olan payı 1978'de % 30.8'e düştü. Artış tarım kesiminde oldu **(Tablo 17)**. 1978'de gıda, kimya, demir dışı metaller, deri ve kösele, taşıt araçları sanayii ürünlerinde ihracat azaldı. (1977'ye göre toplam 63.1 milyon dolar). Dokuma sanayii ise 20.3 milyon dolarlık bir ihracat artışı gösterdi.

TABLO: 17
İHRACATIN SEKTÖREL GELİŞİMİ

	1977		1978	
	Milyon dolar	Toplam içindeki yüzdesi	Milyon dolar	Toplam içindeki yüzdesi
I. Tarım Kesimi	1.041.0	59.4	1.471.0	64.9
II. Madencilik Kesimi	125.9	7.2	120.6	5.2
III. İmalat Sanayii	585.8	33.4	708.4	30.8
1. Tüketim malları sanayii	448.1	25.6	444.1	19.3
2. Ara malları sanayii	107.6	6.1	214.4	9.3
3. Yatırım ve dayanıklı tüketim malları	30.1	1.7	49.9	2.2
TOPLAM	1.753.0	100.0	2.300.0	100.0

Büyük Sınai ve Mali Sermaye Kesimlerinin Ortak Çözümü: Yabancı Sermaye

Yeniden-üretim sürecinin ortaya çıkan koşullar altında önemli ve kalıcı kısıtlamalara uğraması karşısında büyük sınai sermaye kesimlerinin kendilerine buldukları uzun dönemli çözüm yabancı sermaye

ile üretken sermaye alanında organik ilişkilerin derinleştirilmesi olmaktadır. Bugüne kadar üretim alanında yabancı sermaye Türkiye'ye salt iç pazara yönelik olarak ve diğer azgelişmiş ülkelere göre oldukça düşük bir oranda girmiştir. İç pazardan yararlanmak için gelen yabancı sermayenin ölçek büyüklüğü ve teknoloji açısından yerel yatırımlardan daha ileri bir yönü olmamış, ülke içinde yerel büyük sermayenin kendi üretken süreçleri ve mali birikimleri aracılığıyla yabancı sermaye ile bütünleşebileceği üretim alanlarını oluşturma işlevi görmemiştir. Bu nedenle Türkiye kapitalizminin emperyalizme bağımlılığı daha çok dış kredi ve ithalat-ihracat mekanizmaları aracılığıyla somutlanmış, emperyalizmin Türkiye'deki kapitalist sanayileşme nedeniyle kendine değer aktarması dış ticaret kanalıyla olmuştur. Şimdi büyük sermayenin istediği ise, uluslararası tekellerin kendi uluslararası üretim örgütlenmeleri ve bu örgütlenme temelinde kendileri için geliştirdikleri uluslararası işbölümü içinde Türkiye'ye yeni bir işlevsellik çerçevesinde yer vermeleridir.

Bu noktada çeşitli sol kesimler arasında eleştirmesiz bir anlayışla benimsenmiş durumda olan genel bir kanının terkedilmesi gerekiyor. Yabancı sermayenin Türkiye'deki üretim alanlarına akması, kendiliğinden, doğal ve zorunlu olarak, yerel sınai sermayenin bütünüyle batması ile, yani üretim sürecinde yer alan üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkını yitirmesi ile sonuçlanacak değildir. Uluslararası tekellerin, Türkiye'deki belirli üretim alanlarının belirli üretim evrelerine, kendi uluslararası gelişme (üretim ve pazarlama) planları çerçevesinde, büyük ölçekli, görece ileri teknolojili yatırımlarla girmeleri, bu üretim alanlarında yeniden-üretim sürecinin belirli bir evresinin geniş boyutlar kazanmasına yol açacak, dolayısıyla yerel büyük sermaye için, aynı üretim alanının diğer üretim evrelerinde, yabancı sermayeyle organik ilişkiler kurmak ve birikim sürecini büyütmek olanağı doğabilecektir. Dolayısıyla uluslararası tekellerin girdi ithalatı ve ürün ihracatı konusundaki uluslararası olanakları aracılığıyla, yerel büyük sermaye, bağımlı da olsa, bir ithalat-ihracat ve yatırım kredisi (döviz) olanağına kavuşacak, kendisi için, kendi başına oluşturamadığı uzun dönemli üretim planlamasını yabancı sermayeye doğrudan doğruya üretim alanı içinde bağımlılaşarak kazanabilecektir. Bütün bunlar günümüzde büyük sınai sermayenin 'yabancı sermaye' ye açılma konusundaki beklentilerini oluşturmaktadır. Doğal olarak gerçekleşmesi beklenen, «kaçınılmaz olarak önceden belirlenmiş» bir yönde gelişecek değildir. Üretken sermaye alanında yabancı sermaye ile organik ilişkilerin kurulması, çeşitli yerel sermaye grupları arasında olduğu kadar yerel ve yabancı sermaye grupları arasında da yoğunlaşacak olan mücadele ve karşılıklı taviz evrelerinden geçile-

rek oluşabilecektir. Bu noktada yabancı sermayeye belirli tavizler vermek, karşılığında belirli tavizler koparmak açısından devlet ve politik iktidar büyük bir önem kazanmaktadır. Devlet ve politik iktidar bu süreci denetleyebilecek, istenilen doğrultuda önlemler alarak yönlendirebilecek temel güç durumundadır. Ancak bu gücün, büyük sınai sermayenin istediği biçimde kullanılabilmesi, politik iktidarın istenilen tercihleri, diğer toplumsal sınıf ve kesimlere kabul ettirebilme ve gerekirse onlara karşı uygulayabilme olanaklarına bağlı olmaktadır. Bu konunun içerdiği sınıf ve kesimlerarası mücadeleler ve belirsizlikler sermayenin çeşitli egemen kesimlerinde faşizmle sosyal-demokrasi arasında oluşan gelgitlerin de önemli bir kaynağı durumundadır. Bu konuda çelişkilerin ulaşabileceği çeşitli denge durumlarını içerebilecek geniş bir bakış açısına sahip olmak için, örneğin yabancı sermaye işgali altındaki Taiwan'da en büyük otomotiv firmasının Ford şirketinin tüm hamlelerine karşın, üç ay öncesine kadar, Taiwan sermayesinin elinde kalabilmesini ve ancak Taiwan hükümetinin ABD ile olan politik ilişkileri iflas ederken Ford'a satılmasını ya da örneğin Şili'de Allende döneminde millileştirilen bakır işletmelerinin Cunta tarafından ABD'ye hemen değil, ancak dört yıl sonra, ABD Şili'deki askeri yönetime karşı çıkmaya başlayınca, devredilmesini doğru olarak değerlendirmek zorundayız.

Bu sorunlar karşısında devlet ve politik iktidar sadece yabancı sermaye ile yürütülecek pazarlıklar açısından önem kazanmamaktadır. Bugün dışarıda yapılan çeşitli çalışmalar Türkiye'nin yabancı sermaye açısından «tercih edilmeyen» ülkeler arasında yer aldığını göstermektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında ise işçi sınıfı hareketlerine karşı duyulan hoşnutsuzluk, politik iktidarların tavırlarındaki belirsizlikler, alt yapı yatırımlarındaki yetersizlikler, yabancı sermayenin yeterli düzeyde özendirilmemiş olması, mülkiyet hakkının ve kâr transferlerinin sınırlandırılmış olması vardır.

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar yabancı sermayenin çağırmakla ve küçük vergi indirimleri sağlamakla Türkiye'ye çekilemeyeceğini belirtmektedirler: Yabancı sermayenin, ihracat ve kredi olanaklarını beraberinde getirerek, Türkiye'ye gelmesi için Türkiye'de yabancı sermayeye uluslararası düzeyde kârlı gelecek üretim koşullarının oluşturulması gerekmektedir. Örneğin, 1978'de Türkiye'ye gelen Dünya Bankası Başkan Yardımcılarından ünlü iktisatçı H. Chenery konuşmalarının önemli bir bölümünü, Türkiye'nin Marshall yardımını alma konusunda tarihsel bir öncülük yapmış olmasına karşın, aradan geçen süre içinde yabancı sermaye yatırımlarında çok geride kalmış olduğunu, bu konuda Güney Kore, Brezilya, Filipinler, Arjantin, Taiwan gibi ülkelere yetişmek için hızlı adımlar

atması gerektiğini belirtmeye ayırdı. Bu «ikna»lar sonucunda Ecevit Hükümeti yabancı sermayeye % 100 mülkiyet hakkının tanınması, kullanılmış makinalarla yatırım yapma olanağının verilmesi gibi «gecikmeleri» ortadan kaldıracak bir yasanın hazırlıklarına başladı. Ancak kapitalist sistemin uluslararası kuruluşları tarafından, uluslararası tekeller adına, Türkiye'den istenenler bu düzeltmeleri kat kat aşan kapsamlı bir ekonomik dönüşüm programının yürürlüğe konmasıdır.

Bu programın içinde, Türkiye'nin para-kredi piyasasındaki işleyişin yüksek faiz oranlarında dengeye getirilmesine yönelik talepler vardır. «Kemerleri sıkma» önlemlerinin yanısıra, bu yolla, tasarruf mevduatlarına ve kredilere ödenecek faizlerin yükseltilmesi sonunda, bir yandan tüketimin kısılması, tasarrufların yükseltilmesi, bir yandan da ticari kredi gereksiniminin ve kullanımının azaltılması amaçlanmaktadır. Kredilere ödenecek faizlerin yükseltilmesi ile sınai kredi kullanımı alanında da küçük işletmelerin kredi kullanımları zorlaşacak, sınai kredi kullanımı en kârlı, en büyük ciroya sahip işletmelerin tekeline geçirilmiş olacaktır. Aynı zamanda Türkiye ekonomisinde, toptan eşya fiyatlarına göre % 48.7, tüketici fiyatlarına (Ticaret Bakanlığı) göre % 54 olan fiyat artışlarına karşı en etkili mücadele aracı olarak sunulan bu çözüm, kitlelerin tüketim düzeyinin düşürülmesi bahasına gerçekleştirilecektir. Nitekim Arjantin'de ve Şili'de bu önlemler karşısında önce % 700'lere varan fiyat artışlarının sonuçda başarıyla % 50-70'e düşürüldüğünü uzun uzadıya hükümet yetkililerine anlatan yabancı uzmanların, anlatmayı unuttukları nokta, her iki ülkede de, bu yöntemlerle **ancak** gelir bölüşümü önemli ölçüde eşitsizleştirildikten **sonra** enflasyon hızının düşürülebildiği olmuştur. Türkiye ekonomisinde uygulanması talep edilen bu çözüm, yüksek devalüasyonlarla birlikte düşünüldüğünde, yabancı sermaye açısından da istenen bir çözüm olmaktadır. Türkiye'de üretim ihracat yapacak yabancı şirketler açısından, yüksek faiz tutarları, döviz karşılığına dönüştürüldüğünde, düşük bir değeri ifade edecek, dolayısıyla yabancı sermayenin, kullanımı ülke ekonomisi için pahalılaştırılmış olan parayı, kendi ihracat hesabı açısından ucuza kullanması sağlanmış olacaktır. Bu arada ücretlerin yabancı para olarak karşılığı daha da düşecektir. Yabancı sermaye Türkiye'ye kullanılmış makina* olarak gelecek, yerel

* Yabancı sermayenin Türkiye'ye kullanılmış makine getirebilmesi uluslararası tekeller açısından ilk anda düşünülebileceğinden çok daha büyük bir önem taşımaktadır. Kapitalist sistemin yaşamakta olduğu ekonomik bunalımla ilişkili olarak yoğunlaşan tekellerarası rekabet sürecinde makinaların teknolojik eskimesi hızlanmıştır, (yani belirli makinalara yapılan bir yatırımın sermayenin kârını, makina kullanımı açısından olanaklı en üst düzeye çıkarması açısından geçerli olan ekonomik kullanım sü-

harcamalara yönelik işletme finansmanı gereksinimini ise Türkiye'deki kredi piyasasında, kendi kârlılık hesapları açısından ucuz bir maliyetle, karşılayacaktır.

Bu programın içinde yeniden yüksek oranda devalüasyon yapılması vardır. TL'nin dış değerinin düşürülmesi aracılığıyla yerel üretim maliyetlerinin yabancı para cinsinden karşılığı düşürülecek, Türkiye ekonomisi bir cendereyle de olsa, bu düşüşü yüklenebilecek bir kalıba sokulacaktır. Böylece birim ürün başına düşen emek-zaman ve fiziksel girdi kullanımı (yani gerçek üretim maliyetleri) yüksek olan Türkiye ekonomisinde, bu yüksek maliyetli üretim yapısının değiştirilmesi sağlanmaksızın, salt devalüasyon aracılığıyla, gerçek maliyetlerin yabancı para karşılığı düşürülecek, Türkiye ekonomisi düşük dış değerlendirmeye dayalı bir ihracata zorlanacaktır.

Bu programın içinde sınai üretim alanlarındaki dengesiz büyümenin, gerekli kaynak kullanımının iç ve dış maliyeti tüm ekonomi tarafından karşılanamayan bir düzeye ulaştığı için, bir süre dondurulması vardır. Bu dondurma döneminde, varolan üretim temeli üzerinde, toplumsal tüketimin kısılmasıyla dış ödemelerde dengenin baskı altında kurulması amaçlanmaktadır. Daralan tüketim karşısında küçük işletmeler ayıklanacak, tekellerin egemenliği yoğunlaşacaktır.

Bu noktada bazı sorunları açıklığa kavuşturmamız gerekiyor. Bugün Türkiye'de iç ve dış kaynak kullanımı maliyetinin karşılanamaması sanayileşmenin **zorunlu** kıldığı bir sonuç değildir. Bu sonuç eşitsiz, sektörlerarası dengeden yoksun, ithalata bağımlı kapitalist sanayileşmenin zorunlu kıldığı bir sonuçdur. Ekonominin ve tüketimin baskı altına alınmasıyla küçük işletmelerin ayıklanması süreci ise toplumda üretim güçlerinin geliştirilmesini amaçlayan bir süreç değil, üretim güçlerinde varolan çarpıtılmış gelişme düzeyinin ortaya çıkardığı sorunlar karşısında, kapitalist yeniden-üretim sürecinin küçük işletmelerin ayıklanmasıyla, tekeller çerçevesinde yoğunlaştırılarak ve toplulaştırılarak sürdürülmesini amaçlayan bir süreçtir. Eğer tekeller toplumdaki üretim güçlerini geliştirme niteliğine sahip olabilselerdi, bu ayıklama süreci de, ekonomi-dışı baskılara gerek kalmaksızın, kendiliğinden gerçekleşirdi. Bu ayıklama sürecinin belirleyici kriteri verimlilik değil (Türkiye sanayiinde verimlilik sorunu bugün ne küçük, ne de büyük işletmelerde etkinlik kazanmıştır), pazar kullanımına bağlı nitelikteki sınai kârlılık, finansman kaynakları ile olan organik iliş-

---

resi kısalmıştır). Bu durum uluslararası tekeller açısından amortisman fonlarının uluslararası düzeyde ve birbiriyle uyumlu olarak hızlandırılmasını, buna bağlı olarak da eski makina kullanımının az gelişmiş ülkelerde yine uyumlu olarak örgütlenmesini kritik bir sorun durumuna getirmiştir.

kiler, sermaye büyüklüğü ve şirketin mali gücünü gösteren çeşitli muhasebe oranları olacaktır. Türkiye'nin ödemeler dengesindeki açığının makul bir düzeye indirilmesi aynı zamanda yabancı sermayeyi de yakından ilgilendiren bir sorundur. Uluslararası tekellerin Türkiye'ye kendi uluslararası üretim ve pazarlama planları içinde daha önemli bir yer vermeleri için ithalat-ihracat ödemelerini, kâr transferlerini ve sermaye akımlarını herhangi bir döviz darboğazıyla karşılaşmadan aksamasız olarak düzenleyebilmeleri bir önkoşul olmaktadır.

Bu programın içinde, bir yandan üretim kapasitesindeki büyüme kısıtlanırken, bir yandan da ulaşım, enerji ve haberleşme alanındaki yatırımların arttırılması talebi vardır. Türkiye ekonomisindeki işlerliğin arttırılması için, gerçekten, bu alanlara yapılan yatırımların yükseltilmesi gerekmektedir. Ancak bu yatırım yükselişinin üretim kapasitesinin dondurulmasıyla birlikte gerçekleştirilmesini toplumun çıkarları değil, kapitalist üretimin tekellerde odaklaşan çıkarları gerektirmektedir. Toplumun çıkarları bu yatırımların üretim kapasitesindeki dengeli bir büyümeyle karşılanmasındadır. Üretimin bu yönde arttırılmasına kaynak ayırmak istemeyen tekelci büyük sermayenin çıkarları ise bu yatırımların toplumun tüketiminden kısılarak gerçekleştirilmesinden yanadır. Bu çıkarlara göre bu yatırımlar dış kredi sağlanarak yapılmalı, bu kredi ise toplumsal tüketimden kısılarak yapılacak ihracatla ödenmelidir. Kapitalist sistemin uluslararası kuruluşları, diğer konularda uzlaşmaya varıldığı zaman bu alanlarda Türkiye'ye kredi açmaya hazırdırlar. (Böyle bir uzlaşma sonucu Mısır'a, enerji, ulaşım ve bayındırlık alanlarında kullanılmak üzere açılacak 12 milyar dolarlık kredi gibi mesela).

Türkiye ekonomisinde alınması talep edilen önlemler açısından kapitalist sistemin uluslararası kuruluşları ile büyük sınai sermaye kesimleri arasında benzer yönelişler bulunmasını, bu odaklar arasında bir özdeşlik bulunduğu biçiminde yorumlamak yanılgı olur. Büyük sınai sermayenin ekonomik pratiğiyle uluslararası kuruluşlar arasında herşeyden önce niteliksel önemi büyük olan bir zamanlama sorunu vardır. Büyük sınai sermaye bu önlemlerin gerçekleştirilmesinde, varolan sınıfsal ittifaklarının kargaşaya boğulmamasını, mali ve ticari kesimlerle arasında pratiğe yansıyan keskin çelişkilerin yaratılmamasını sağlamak durumundadır. Bu noktada ekonomik ayıklama sürecini küçük ve orta işletmelerin tümüyle iflas ederek büyük sermayenin eline geçmesi biçiminde yorumlamak gerçekleşmeyecek olan bir basitleştirmedir. Bu süreçde gerçekleşmesi olası temel olgu küçük ve orta işletmelerin finansman sorunu nedeniyle zorlanarak, üretim ve satış açısından büyük sermayeye bağımlılaşması, ekonomik ve sınai gelişiminin büyük sermayenin isterlerine uyarlamak zorunda kal-

masıdır. İçinde bulunduğumuz ekonomik bunalım döneminde, Türkiye'de, büyük sınai sermaye kendi güçlenmesini dev boyutlu bir yatırım programını yürürlüğe koyarak değil, ya da küçük ve orta işleşmeleri satınalmaya kalkışarak değil, bu işletmeleri salt kendi kullanımı için ya da kendisine bağlı olarak üretim yapan işletmeler olmak zorunda bırakarak sağlamak durumundadır. Türkiye'de toplumsal tüketimin kısıtlanması burada önemli bir işleve sahiptir. Küçük, yüksek maliyetli, finansman kaynaklarından yoksun işletmeler, toplumsal tüketimin kısıtlanması sonucu, doğrudan nihai tüketim pazarı için üretim yapma olanaklarını yitirecekler, ya bütünüyle üretimden çekilmek zorunda kalacaklar ya da üretimlerini büyük sermayenin isterlerine uyarlayacaklardır. Türkiye'ye yabancı sermayenin, istediği tavizleri alarak, bu sürecin yaygın bir biçimde gerçekleşmesinden önce girmesi, yabancı sermaye ile üretim alanında organik ilişkiler kurmak açısından büyük sınai sermayeyi çok güç bir durumda bırakabilecektir. Büyük sınai sermayenin yabancı üretken sermaye ile işbirliğine girebilmesi için ekonomi içinde daha çok güçlenmesi, daha çok güçlenmesi için küçükleri kendisine bağlaması ve en önemlisi, ekonomik açıkların (dış ticaret, enerji, finansman kaynakları, vb.) varolan üretim düzeyinde ortadan kalkmasını sağlayacak bir kalıbın içine Türkiye'yi sokmayı başarması gerekmektedir.

Ve en önemlisi bütün bu gelişmeler büyük sermaye ile emperyalizm böyle istiyor diye ya da «ekonomik yasalar» uyarınca kendiliğinden ve programlanmış olarak gerçekleşecek değildir. Büyük sermayenin kendisine bulabileceği sınırlı çözüm olanakları başka egemen çıkar kesimlerini ve farklı bir açıdan, toplumu karşısında bulacaktır. Bugün yaşanan ekonomik sorunların tarihsel oluşum biçimleri içinde ulaştıkları düzey, çeşitli sermaye kesimlerinin çıkar alanlarını belirleyen farklı niteliklerdeki birikim süreçlerinin önünü tıkadıkça, sermaye kesimleri, ekonominin işleyişinin kendi çıkarlarını koruyacak biçimde düzenlenmesi için, mücadele verecekler, bu mücadele içinde politik iktidarı kendi doğrultularında kullanmak için çekişeceklerdir. Bu mücadele, toplumdaki sınıfsal mücadelenin politik ve ideolojik* boyutlarını içinde taşıyan özsel bir bölümünü oluşturmaktadır.

---

* Consolidated Gold Fields Limited 1978 başında «Gold-78» raporunu yayımladı. Raporda 1977'de Türkiye'ye 90 ton altının kaçak olarak girdiği belirtiliyordu. Bu haber Temmuz ayında Türkiye'nin bazı renkli gazetelerinin iç sayfalarında birkaç satırla ve kaçak sözcüğü kullanılmadan verildi. Ancak döviz sorunu ağırlaşıp, «taze para» umutları sönmeye yüz tutunca sanayicilerin derneği olan TÜSİAD konuya eğilme kararı aldı ve haber aylar sonra GÖRÜŞ dergisinde çıktı. Bunun üzerine Türkiye'ye 450 milyon dolarlık kaçak altın girdiği, gazetelerin birinci sayfalarında günün manşet haberi olarak verilebildi.

Pratikte ortaya çıkacak sonuçlar ise, ekonomik yasalarla açıklanabilen süreçlerin yarattığı toplumsal koşullar karşısında verilecek sınıfsal mücadelenin ürünü olacak ve bu mücadele, kaçınılmaz olarak, tüm emekçi kitlelerin, işçi sınıfının politik hareketi doğrultusunda gelişecek ve kitlesel etkinliği oranında belirleyicilik kazanacak olan mücadelesini de içerecektir.

TARIM VE KÖY EMEKÇİLERİ

İlk kez 1977 - 1978 yıllarında, sanayi kesiminin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİÇH) içindeki payı % 23.3), sabit fiyatlarla değerlendirildiğinde, tarım kesiminin payına (% 23.3) eşit olmuştur. Buna karşı, tarım 1978 yılında da faal nüfusun en yüksek oranda (% 61.2) istihdam edildiği bir sektör olmaya devam etmiştir. Tarım kesimindeki bu istihdam oranı, İtalya'nın 1900 yılındaki oranına eşittir. Yine, toplam dışsatım değerinin % 64 gibi yüksek bir oranını tarım kesimi sağlamaktadır. 1978 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde tarım kesiminin payı % 11.7, sanayi kesiminin payı % 22.5; banka kredileri içinde tarım kesiminin payı % 20.1 ve sanayi kesiminin payı % 28 olmuştur.

Kuşkusuz, 1978 yılında tarım kesimi için en önemli olay, tarım-sanayi ürünleri fiyat makasının tarım aleyhine iyice açılmış olması ve tarımdan sanayiye fon aktarmak için tarım kesiminden büyük parçalar kesmeye başlamasıdır. Kesilen parçaların en büyük oranlarda köy emekçilerinden sağlanması ise kapitalist iktisat politikasının doğal bir gerçeğidir. İç ticaret hadleri açısından 1974 yılı, 1978 yılının habercisi olmuştur. 1974 yılından beri tarım fiyatları lehine gibi görünen gelişmenin içinde, tarım fiyatları aleyhine sürekli olarak iç ticaret hadleri endeksinde puan düşüşleri başlamıştır. Ve nihayet 1978 yılının Mart ayından itibaren fiyat makası mutlak olarak sanayi fiyatları lehine açılmıştır. 1978 Ocak - Eylül döneminde sanayi ürünleri fiyatları % 53.2 artarken, tarım ürünleri fiyat artış düzeyi % 28.7 civarında kalmıştır. Üstelik tarım ürünleri fiyat artışından aslan payını ise ticarî ürünler almıştır.

Türkiye'nin önemli ticarî ürünlerinden çay, şeker pancarı ve tütün daha çok küçük işletmelerde yetiştirilirken, pamuk ve fındık üretiminin önemli bir bölümünü büyük işletmeler sağlamaktadır. Çay üretiminin % 61'i 5 dekara kadar olan işletmelerde buna karşı fındık üretiminin % 61'i 50 dekardan büyük topraklarda gerçekleşmektedir. Şeker pancarı yetiştiren işletmelerin % 50'sinin toprakları 5 dekara kadar iken bu oran pamuk için % 1.5'dir. Tütün üretiminin % 72'si 50 dekardan küçük topraklarda (işletmelerin % 80'i) gerçekleşmek-

tedir. Ticarî ürünlerde gözlenen fiyat artışlarından büyük işletmelerin yararlanması, küçük işletmelerin ise fiyat artışlarından doğan farkı büyük ölçüde tefeci ve tüccara kaptırmaları kapitalist pazar mekanizmasının doğal bir sonucudur.

1977 yılına göre 1978 yılındaki destekleme alım fiyatları artışı fındık için % 30.3 olurken çay için % 20 olmuştur. 1978 yılında Ege tütün piyasasında oynanan oyun, diğer ticarî ürünlerde de her zaman küçük üreticilere oynanan oyunun tipik bir örneğidir. 1977 yılındaki rekoltenin ancak onda birini alabilen tüccar, 1978'de yarısına yakın bir bölümünü almıştır. Taban fiyatını önceden «bilen» tüccar tekel fiyatından 2 lira fazlasıyla alıma koyulmuş piyasanın ikinci gününde de Ecevit hükümeti tütün alımı için açılan 1 milyar 750 milyon liralık reeskont kredisine 600 milyon lira daha ekleyerek tüccarı sevince boğmuştur. Yine fındık için önce düşük daha sonra yüksek fiyat belirlemesiyle aradaki farkın tüccara gitmesi sağlanmıştır. Pamuk üretiminde ise, destekleme alımlarıyla 5 dekara kadar toprağı olan üreticiye 1973 yılında 7,900 TL. kaynak aktarılırken, 500 dekardan fazla toprağı olan işletmeye 1,244,250 TL. aktarıldığı bilindiğine göre, destekleme alımlarından, 1978 yılında da büyük çiftçi ve tüccarın arslan payını aldığı açıktır.

Tüm kapitalist ülkeler tarımında olduğu gibi, Türkiye tarımında da destekleme, vergi, kredi ve girdi fiyatları politikaları köylülüğün farklılaşmasının hızlanması, mülksüzleşme ve yoksullaşmanın artması buna karşı kapitalist büyük işletmeciliğin güçlendirilmesinin araçlarıdır ve olmaya devam etmektedir. Fiyat makasının tarım aleyhine açılmasının ise tek bir anlamı vardır: köy emekçileri, yoksul ve orta köylüler büyük kapitalist işletmeciler, tüccar ve fiyat dayatan tekelci burjuvazi tarafından daha yoğun sömürülecek ve bu operasyon Ecevit hükümeti tarafından 'Türkiye'yi kurtarmak' için herkesin kemerini aynı ölçüde sıktığı biçiminde kitlelere sunulacaktır.

Nasıl ki tarım dışı kesimlerde 'Türkiye'yi kurtarma operasyonunun' en büyük yükü ücretli ve dar gelirlilere bindiriliyorsa, tarım kesimindeki gelişmenin de bundan farklı olamayacağı açıktır. Özellikle tarım işçilerinin örgütsüzlüğünden de yararlanan kapitalist çiftçilerin tarım işçilerini daha çok çalıştırmaları ve daha az ücret ödeme eğiliminde olmaları, küçük ve yoksul köylülerin ücretlilik ilişkileri içinde olan önemli bir bölümünün aynı mekanizmayla ürünlerini satma aşamasında ise tüccar ve burjuvazi tarafından daha çok sömürülmeye çalışılmaları kaçınılmazdır.

1978 Türkiye tarımında ücretlilik ilişkileri azımsanmayacak bir düzeydedir. Aşağıda kapitalist üretim ilişkilerinin en gelişkin olduğu ve en geri olduğu bölgelerden bir örnek verilmiştir.

Her İşletme Büyüklük Grubunda Ücretli İşçi Kullanan İşletmeler Yüzdesi

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (Dekar)

Bölgeler	—50	50—100	100—200	200—500	500—	Ortalama
Ege	24.5	39.4	52.8	73.3	76.4	28.4
Marmara	18.3	24.1	35.2	57.6	82.9	23.1
Akdeniz	12.6	28.0	43.0	59.5	74.2	18.3
Güney Doğu	3.8	10.2	14.3	22.6	40.6	8.7
TÜRKİYE	12.6	20.0	24.3	33.6	51.7	15.6

Kaynak: 1970 Tarım Sayımı.

Kapitalist üretim ilişkilerinin en gelişkin olduğu bölgelerde ücretli işçi kullanımının 50 dekar toprak alt sınırından başlayarak hızla yükseldiği ve en büyük işletme grubunda % 70 - 80'e vardığı görülmektedir. Ayrıca, bu bölgelerde küçük ve orta işletme olarak nitelendirilebilecek işletme gruplarının bile hiç de azımsanamayacak oranlarda ücretli işçi kullandığı, Güney Doğu Anadolu gibi en geri bir bölgede ise büyük işletme grubundaki işletmelerin yarısına yakın bir bölümünün ücretli işçi kullandığı anlaşılmaktadır. 1978 Türkiye tarımında 400,000'den fazla topraksız ve 700,000'den fazla gizli işsizin olduğu, üreticilerin % 70'den fazlasının asgari geçim gelirinin altında olup, yaşamak için kendi topraklarının yanısıra ücretli işçilik yapmak zorunda bulundukları hesaba katılınca, tarım kesimindeki ücretlerin ne denli düşürülebileceği ve büyük işletmelerin fiyat makasından doğan durumu tümüyle ücretli ve yoksul köylülerin üstüne yıkmak için her türlü imkâna sahip oldukları görülür.

Türkiye tarımında, özellikle son yıllarda ücretli işçi kullanım oranının hızla artmasına benzer bir biçimde, hazır yiyecek sanayinin küçük üreticilerle kontrat ilişkisine girmesi de hızlanmıştır. Konserve fabrikaları üreticileri kontratla bağlamakta ve pazarlık gücü eşit olmaktan çok uzak olan 'taraflar' arasındaki bu ilişki sonucu hem üreticiye ödenecek fiyat çok düşük bir düzeyde tutulabilmekte hem de sözkonusu üreticilerin geliri belirli bir dönem için, sürekli artan diğer fiyatlar karşısında dondurulmakta, böylece yiyecek fabrikatörlerinin kâr hanelerindeki sıfırlar çoğalmaktadır. Bu sömürü öylesine yoğun ve isyan ettirici bir düzeye varmıştır ki, 1978 yılında genellikle sessizce kemerlerinin sıkılmasına katlanan tarım emekçileri ve küçük köylülerden kontrat sistemi içinde olanlar seslerini duyurmaya başlamışlardır. Ağustos 1978'de konserve fabrikalarının domatese 60 krş'tan

fazla vermemesine, 1 lira isteğiyle karşı çıkan üreticiler Gülpınar bucağının 9 köyünde direnişe geçmişlerdir.

1978'de de Türkiye tarımının düşük verimlilik çemberini kırma belirtileri gözlenmemektedir. 1950'lerden beri binbir çeşit traktörün hızla Türkiye'ye akması, 1960'lardan sonra ilâç ve gübre kullanımının yükselmesi karşısında verimlilik artışlarının düşük bir düzeyde kalmasına kimileri hayret etmekte, kimileri ise Türkiye'yi kendi verileriyle kendi başına değerlendirip ne kadar yüksek düzeyde verimlilik artışları sağlandığına hayret etmektedir. Yaklaşık son 15 yıl içinde buğday üretiminde Avrupa ülkelerindeki verimlilik artışı 100'den 142' ye, geri kapitalist ülkelerdeki 117'ye, Türkiye'deki verimlilik ise 100' den 105'e yükselmiştir. Diğer ürünlerde de genellikle benzer bir eğilim vardır. Özellikle sosyalist ve ileri kapitalist ülkeler tarımındaki gelişmelere göre Türkiye tarımındaki verimlilik artışları kaplumbağa hızıyla gelişmektedir.

Bu duruma yolaçan sınıfsal ve teknik nedenler içiçedir. Güdülen tarımsal politikaların da etkisiyle Türkiye tarımında kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesi özellikle 1950'lerden beri hızla sürmüş ve bugün işletmeler ve bölgeler arası farklılaşmalar, dengesizlikler, bütünüyle tarımsal üretim güçlerinin mümkün olabilen yüksek bir hıza ulaşmasını frenler duruma gelmiştir. Teknik nedenler arasında, kuşkusuz, en önemlisi dışa bağımlı tarım teknolojisidir. Türkiye tarımının koşullarına uygun birbirine bağımlı teknolojik ögelerin bütünlüğünü gözeten tarım teknolojilerinin geliştirilmesi yerine, ileri kapitalist ülkelerden ve özellikle A.B.D.'den 'ne verilirse makbulumuz' denilerek yamalı bohça gibi teknolojik girdiler ithal edilmiş ve edilmektedir. İlk traktörleşme döneminde traktörler buldozerler gibi kullanılıp, meralar tahrip edilmiş hem hayvansal üretim-bitkisel üretim dengesi bozulmuş, hem de yoksul köylüler önemli bir yan gelir kaynağı olan hayvancılık gelirinden mahrum edilmişlerdir. Çoğu Amerikan toprak koşullarına uygun düşen binbir çeşit traktör, toprakları alabildiğince derin yırtarak erozyonu hızlandırmış ve özellikle toprağın doğal nemini korumaya yönelik dengesini altüst etmiştir. Geliştirilmiş belirli tohum ve sulamayla birlikte uygulanmayan kimyevi gübre artışının verimlilik artışına etkisi ise gerçekten çok sınırlı olmuştur. Yine ileri teknik düzeydeki girdilerin belirli bölgelerde ve işletme büyüklük gruplarında yoğunlaşması, bunların birim toprak başına aşırı kullanımına ve zararlı etkilere yolaçmıştır.

Bunun yanısıra bugün Türkiye'de çağdaş girdilerin sağlanması ve kullanımı açısından küçük ve büyük üreticiler arasında önemli farklılıklar vardır. Küçük üretici tefeci ve tüccardan insafsız faiz oranlarıyla kredi bulur. Büyük işletmeci Ziraat Bankası ve kooperatifler-

den yeterli ucuz kredi bulur. Küçük üretici, girdilerini peşin almak zorundayken, büyük işletmeci genellikle vadeli alır. Küçük ve orta üreticilerin çok küçük bir bölümü ancak kullanılmış olarak traktör ve diğer makineleri alıp yedek parça sorunuyla başbaşa kalırlar. Yine küçük üreticiler ancak tüccar ve karaborsadan ateş pahasına, yetersiz miktarlarda girdi bulabilmekte çoğu kez de istedikleri zaman bulamamaktadırlar. Büyük işletmelerin böylesi sorunları ise en azından yok denecek kadar azdır. İlgili istatistikler devlet sulama kanallarından ancak Akdeniz ve Ege bölgelerindeki büyük işletmelerin önemli ölçüde yararlandığını ortaya koymaktadır.

Muhalefetteyken âdeta tüm ekonomik sorunların aracı kârlarını azaltarak üstesinden gelinebileceğini savunan CHP'nin, iktidar olduktan sonra tarımsal girdiler alanında hiç bir olumlu adım atmaması bir yana, aracı, tüccar ve tekelci burjuvazinin kârlarını arttıracak politika ve uygulamaları günbegün artmaktadır.

Traktör dağıtımının kamulaştırılmasından vazgeçilmesi, traktör dağıtımındaki aracıların cebine inen milyarların fiyat artış hızının bu temposunda daha da artacağının en açık kanıtıdır. Yalnız 1977 yılında, resmî fiyatlarla, traktörün üreticiye maloluş fiyatı arasındaki farktan birkaç büyük tekel 5 milyar liranın üstünde haksız kazanç elde etmiş; kamunun da ortak olduğu traktör üreten bir kuruluş 1264 kişi istihdam ederek 93 milyon lira kazanırken, bu traktörlerin dağıtımını yapan şirket 300 kişi ile 250 milyon lira kâr etmiştir.

Bugün piyasada bulunan 700 çeşit tarım ilâcının % 70'ini 23 firmadan yalnızca 6 tanesi sağlamaktadır. Bu ilâçların üretimi ise büyük ölçüde dış kaynaklı hammaddeler kullanarak yapılmaktadır. 1977'de kilosu 180 TL. olan beyaz sinek ilâcı 1978'de 347 TL.'na çıkmıştır. Bu durumda bile ilâçlar piyasada bulunmadığından karaborsa fiyatı bunun da üstünde olmaktadır.

Ziraî Donatım Kurumu'nda kilosu 254 krş. olan gübre tüccara intikal ettirildiği zaman vadeli 400 krş.'a satılmaktadır.

Şimdiye dek köy emekçilerinin, yoksul köylülerin ve hatta orta köylülerin önemli bir bölümünün yarattığı değerlere, bunları asgari geçim sınırının bile altında tutarak piyasa mekanizması içinde el koyan ve büyük bir tarımsal üretici kitlesinin verimli çalışma koşullarını engelleyen, tekelci burjuvazi, büyük toprak sahipleri, büyük kapitalist işletme sahipleri ve tüccarlar, sömürülerini 1978 yılından itibaren daha da yoğunlaştırmak durumundadır. Çünkü tarım dışı büyük tekelci burjuvazi tarım kesiminden daha çok kaynak transferi istemektedir. Bunların tarım kesimindeki uzantıları ve sınıfsal ortakları ise bu ek yükü âdeta tümüyle tarım emekçileri ve yoksul köylülerin

üstüne yıkmak için vakit geçirmeksizin yoksul tarım üreticilerini makaslamaya başlamışlardır bile.

Tüm bu gelişmeler karşısında, ünlü **Economist** dergisi Türkiye'nin, Avrupa'nın manavı ve kasabı olmasını önerirken, Ecevit hükümeti kendinden beklenir bilinçli bir hayalcilik ile kapsamlı bir toprak reformu tasarısının hazırlanacağını ilân etmiştir. Haziran 1978'de Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı hazırlanmakta olan tasarının «yine (büyük) toprak sahiplerinin az topraklı ve topraksız kır emekçileri üzerindeki ekonomik ve siyasal baskısını arttırmakta ve durumu yasallaştırmakta» olduğunu haklı olarak öne sürmüştür. Bu tasarıyla büyük toprak sahiplerine çifte kamulaştırma bedelinin ödenmesinin öngörülmesi de şimdiye kadar olan sayısız tasarıya göre bir 'yenilik'tir.

Bunun dışında, 1978 yılında IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların hızlandırdığı projeler silsilesinden esinlenen Ecevit Hükümeti, 19. yüzyılın ilk hayalci sosyalistlerine bile parmak ısırtacak bir biçimde «köye ulaşım», «Köylüye iş» ve «köy-kent» projelerini tantanayla ilân etmiştir. Yine maliyetinin büyük ölçüde emekçi kitleler tarafından yüklenildiği, bu projelerin sonucunun, Owen kolonilerinin kötü bir kopyesi olması ve ancak çok güçlü projektörlerle arandığında tesbit edilebilecek, Türkiye düzeyinde birkaç pilot noktadan öteye gitmemesi kaçınılmazdır. Ama anlaşılan bu sonuç Ecevit hükümeti açısından böylesine açık değildir. Ecevit hükümeti istek ve keyfi programları, maddî koşulların ve mekanizmaların üstünde sihirli bir formül olarak görmektedir.

1978 yılının öne çıkarılan konularından bir diğeri tarımsal üretim planlaması olmuştur. Böyle bir girişimin başlıca araçları, kapitalist pazar koşullarında, köylülüğün farklılaşmasını hızlandıran iktisadî politika araçları ile aynı olup özellikle de değişik ürünlere uygulanacak değişik fiyat politikasıdır. 1930'lar A.B.D.'de tarımsal üretimi kısmak ve planlamak için uygulanan benzer bir fiyat politikası sonunda, pamuk yetiştirilen Güney'de buğday, buğday yetiştirilen Kuzey bölgesinde pamuk yetiştirilmeye başlanmış, böylece bu uğurda milyonlarca dolar harcanmasına karşı üretimin yapısı garip bir biçimde değişmiş; ne toptan tarımsal üretim kısılabilmiş, ne de üretim planlaması gerçekleşmiştir. Bu dünyanın en büyük kapitalist ülkesindeki pek çok benzeri deneyden sadece küçük bir örnektir. Türkiye'deki kapitalist piyasa koşulları içinde girişilebilecek bir üretim planlaması deneyinin sonuçları da herhalde «küçük Amerika»ya yakışır bir biçimde olacaktır.

1978 yılında köylülüğün en geniş tabanlı demokratik kitle örgütü durumundaki Köy-Koop parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya gel-

miştir. Mücadele, kooperatifçiliği yurt dışına işçi göndermekle sınırlı gören ve genel olarak egemen güçlerin güdümünde tutmaya çalışan CHP'nin sağ kanadının temsilcileriyle, küçük ve orta köylülerin çıkarlarının savunulmasından, tabanın sesine kulak verilmesinden, kooperatifçilik faaliyet alanlarının genişletilmesinden yana olan CHP'nin sol kanat temsilcileri ve bunları destekleyen diğer sol güçler arasında sürmektedir.

Köy emekçileri, her geçen gün daha da yoksullaşmakta ve ezilmektedirler. Ancak biriken tepkileri 1971'den beri sürdürdükleri göreli «sessiz»liği bozmaya yetmemektedir. Köylü kitleleri, köy emekçileri her şeyden çok örgütsüzlüğün ve dağınıklığın sıkıntısını çekmeye devam etmektedir. CHP'nin muhalefetteyken küçük ve orta üreticilere vaad ettiği «cennet»in köylü kitlesinin önemli bir bölümünü etkilediği ve bunların sessiz bekleyişlerine katkısı olduğu da açıktır.

Günümüzde köy emekçilerinin ve yoksul köylülerin gerçek örgütleri içinde örgütlenmesi, kendi çıkarlarının bilincine kavuşturulması, başta bilimsel sosyalistler olmak üzere, tüm demokrasiden yana güçlerin en ivedi ve önemli görevleri arasındadır. Yoksul ve orta köylülerin bilinçlenmesinde ve ülke düzeyinde örgütlenmesinde asıl görev ise işçi sınıfı hareketine düşmektedir ve bu görevin yerine getirilmesinde tarım işçileri önemli bir role sahip olacaktır.

İÇ POLİTİKA

1977 Aralığında 11 milletvekilinin AP'den istifa etmesiyle doğan gelişmeler sonucunda, DP ve CGP'nin de katılmasıyla kurulan Ecevit Hükümeti 18 Ocak'da güvenoyu aldı.

Güvenoyu aldıktan birkaç ay sonra Ecevit, dış ödeme olanaklarının böylesine sıfıra yakın olduğunu iktidara geldiklerinde bilmediklerini açıkladı. Dış kredi kanallarının tıkanmış olmasını geçmişte yabancı ülkelerle ve uluslararası finansman kuruluşlarıyla dürüst ve güven verici ilişkilerin kurulmamış olmasına bağladı. Aylarca süren dış gezilerden ve karşılıklı heyet göndermelerden sonra sorunun sadece dürüst ve güven verici ilişkiler kurulmasında olmadığı, Türkiye' nin sıkı bağlarla bağlı olduğu Batı ülkelerinde Türkiye ekonomisinin gerekli görülen yeni bir raya oturtulmasına yönelik önemli kararların alınmış olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine öncelikle Türk ekonomisindeki karmaşanın ve bunalımın giderilmesi için ciddi bir plan hazırlanması gereği vurgulandı. Plan çalışmaları hızlandırıldı ve planda yerine getirilmesi gereken ciddiliğin, planın yapılmasında değil, sermaye kesimlerinin talepleri karşısında ortaya çıkan uyuşmazlıkların giderilmesinde yattığı öğrenildi. Bu öğrenme sürecindeki zikzaglardan başı dönen CGP hükümetten ayrıldı. Sürüp gelen terör ve katliam olaylarının

CHP iktidara geldikten sonra sona ermek zorunda kalacağı yolundaki sürekli ileri tarihlere atılan, iyimser bekleyişlerin ve umutların ertesinde, terör kaynağı bir örtülü faşist iktidar odaklaşmasının ve CHP'nin bu konudaki aczinin öğrenilmesi ise bir yıl aldı. 27 Aralıkta sıkıtönetim ilan edildi. Çıkmazlarda yorulan İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı istifa etti, yerine çıkmazlarda tükenmeden dolaşabilmenin belli bir felsefe gerektirdiğini «bilen» Fehmi Güneş geldi.

Burada, faşizme karşı demokrasinin köklü bir biçimde güçlendirilmesi gereğini kavrayan pek çok kişinin, çeşitli dönemlerdeki kararlarını ve kararsızlıklarını etkileyen bir soruyu olanca açıklığı ile ortaya koymamız gerekiyor. Varolan koşullar altında, faşizmi iktidardan uzak tutmak için «fincancı katırlarını ürkütmemek» geçerli bir yöntem olabilir mi? 1978'in iç politik gelişmelerinin değerlendirilmesinde bu sorunun sorulmasındaki amaç CHP'yi «yapması gerekenleri yapmamakla» suçlamak değil. Çünkü her politik iktidarın «yapması gerekenler» kendi iktidar olma biçiminin sınıfsal özüne bağlı. Ama amacımız bunu açıklamak da değil. Amacımız politik iktidarlara bağlanabilen sınıfsallık-dışı kimi umutlar karşısında 1978 koşullarında demokrasinin güçlendirilmesi için pratikte var olan olanakları, sınırlarını, zaman içindeki olası sonuçlarını, kısacası çıkmaz ve çıkar nitelikteki yolları açığa kavuşturmaya çalışmak. İktidarın baş vurduğu uzlaşma yollarındaki çıkmazlar iç politikadaki terörist dalgalanmalara bir yıl içinde, ekonomik ya da toplumsal hiç bir set oluşturulamamasının temel kaynağı oldu. Faşizmin 1978'de iktidar olup olmama sorununu Türkiye gündeminde tutabilmesi, sadece kamplarda yetiştirilmiş, resmî ve gayri-resmî örgütler içinden de destek bulan örgütlerin azimli bir mücadeleye girişmeleri ile olmadı. Faşist hareket nesnel temellerini ekonomik gerçeklikte buldu. Egemen sınıfların, sömürü mekanizmalarının işlerliğini koruyabilmek için dışa ödenmesi gereken birikmiş bedelleri topluma yüklemekten başka çıkar yolları kalmamıştı ve iç kaynaklar artık her sermaye kesiminin toplumsal artık-değerden eskisi gibi pay almayı sürdürerek büyüyebilmesine olanak vermemekteydi. Faşist hareket, kendi varlığını hiç unutturmamak üzere, 1978 yılı boyunca bu nesnel koşulların toplumsal baskı unsuruna, egemen sınıflar adına nesnel bir vazgeçilmezlik kazandırması olgusu sonucu terörünü sürdürebildi. Kısacası faşist hareketin nesnel gücü, egemen sınıfların ekonomik bunalım içinde belirlenen gereksinimleri karşısında terörün kazandığı işlevsellikten kaynaklandı. Bu işlevsellik her şeyden önce ağırlaşan eşitsizlik ve sömürü koşulları yükselen toplumsal taleplerin ve bu taleplerin savunucusu olan politik ve sendikal hareketlerin etkinliğinin sınırlandırılmasında çok önemli bir rol oynadı.

Burada faşist hareketin hangi sınıf ya da kesimlerin güdümünde olduğu sorusu karşımıza çıkıyor. Ancak toplumda faşist bir hareketin etkinlik kazanmasında kendileri için ekonomik bir çıkar bulan sınıf ve kesimler ile politik-ideolojik bir hareket olarak faşizm arasındaki ilişkiyi gündelik eylemsel hedef ilişkisi biçiminde algılamak yanlış olur. Ekonomik bunalım altında egemen sınıfların kendi çıkarlarının işlerliğini koruyabilmek için toplumsal koşulları baskı altına alma zorunluluğu içine girmeleri faşist hareketten etkinleşme güdüsü kazanmasında yeterlidir.

Politik-ideolojik bir hareket olarak faşizm kitle tabanını kapitalist gelişmenin toplumda yarattığı eşitsizlikler ve kitlesel yoksullaştırmalar altında, yaşamları bilinçleriyle birlikte öğütülmüş lumpen kesimlerde ve ekonomik etkinlik alanları ve olanakları daralan bazı üretim ve ticaret kesimlerinde buldu.

Bunların başında, Türkiye ekonomisinde yağmacılığa ve kapkaççılığa yaratılan zengin olanaklarla alabildiğine palazlanmış bulunan en asalak nitelikli kesimler gelmektedir. Ekonomi-dışı yöntemlerle ele geçirilmiş çıkarlarda kümelenmiş bu kesimler özellikle KİT'ler çevresinde aracılık işlevi görerek, çeşitli devlet ihalelerini tekellerine alarak, belirli malların ithalat ve ihracatını ele geçirerek, kamu yatırımları ile bağlantılı olarak büyük toprak spekülasyonlarına girişerek, altın, koyun, tüketim eşyası gibi mallara ve işçi pirimlerine yönelik kaçakçılık kanallarını işleterek, büyük kentlerde, özellikle gıda alanında, çeşitli toptancılık ilişkileri oluşturarak hazine arazilerini gaspederek, ormanları yağmalıyarak, ve hatta teşvik belgesi ve belli bir malın ithalatının yasaklanmasına yol açan yerli imal belgesi ticareti yaparak kendilerine büyük servet kaynakları yaratmışlardır Bu kaynakların yine ekonomi-dışı yöntemlerle korunması gereği bu kesimleri faşist hareketle yakın ilişkiler kurmaya yöneltmiştir. Kırsal alanda ise, gaspedilmiş büyük topraklar üzerindeki mülkiyet haklarını koruma gayreti, feodal kökenli toprak sahipliğini, geçmiş yılın toprak reformu denemesinden de etkilenerek, faşist harekete destek sağlamaya yöneltmiştir.

Bu kesimlere toplumsal bir karşılık olmak üzere, bir yanda milyarderler üreten kapitalist toplumsal gelişme, öte yanda içine itildikleri çamura yansıyan yaldızlanmış refah görüntülerinin ışıltıları karşısında varlıklarını kanıtlayabilmek için bir yerleri bombalamaya ihtiyaç duyabilen insanlar yaratmıştır. Bu dünyada yaşadığını çevresine kabul ettirebilmek için; iş bulmak için; ya da iş bulduğu rutubetli, pencereleri camsız, pis atölyeden kurtulabilmek için; ya da borcunu ödememek için bombaya ihtiyaç duyan insanlar yaratmıştır. Küçücük harflerle yazarak doldurmamaya çalıştığı defterler ortaokulu bitirme-

sine yetmeden tükendiğinde duyduğu acıyı hâlâ taşırken, bazı gençlerin üniversite öğrenim olanağı bulması ve kimi olanaklara kavuşmuş olması karşısında içinde dalga dalga bir şeyler kabaran insanlar yaratmıştır. Amerikalı dil uzmanlarının «bilimsel» saptamaları uyarınca 70'i geçmeyen bir sözcük hazinesinin sınırları içinde yaratılan masallara inanmaktan ve güvenmekten başka çıkar yol bulamayan insanlar yaratmıştır.

Küçük üretici kesim üzerinde büyük sermaye denetiminin, dolaylı biçimlerde de olsa, yoğunlaşması ise bu kesimi oluşturan birimleri uzunca bir süreden beri üretimlerini bu egemenlikten en az etkilenecek biçimde düzenlemeye yöneltmiştir. Aynı atölyede birbirinden çok farklı ürünleri, birlikte üretmek, pazar durumuna göre kesintili (parti parti) üretim yapmak gibi, sonuçta, bunalımın ağırlaştığı üretim koşulları altında yaşanılan ekonomik kötüleşmeyi hızlandırabileceği düşünülen gelişmeleri, özellikle en somut olarak gözlemlenen ve doğrudan işletme içindeki uygulamayla engellenebileceği düşünülen gelişmeleri önleme eğilimi yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Sendikalaşma eğilimini körüklememek için hiç büyümemeyi yeğleyen küçük işletmelerde olduğu kadar, büyümeye çalışan küçük işyerlerinde de sendikalaşmayı önlemek milliyetçi-faşist bir harekete gereksinim duyuracak kadar kritik bir işlev kazanmıştır.

Kredi ve girdi sağlama olanaklarının sınırlanması, ekonomide üretim ve dağıtım alanlarında toplulaşma eğiliminin belirginlik kazanması vb. gibi sorunlar karşısında tek başına ve küçük olmanın artan yetersizliği «güçlü devlet» özlemlerini yaygınlaştırıcı bir rol oynadı. Kuşkusuz bu özlemle faşist harekete taban oluşturma arasındaki ilişki, sosyal-demokrat hareket tarafından bu kesimlere önerilebilecek geçerli ve somut demokratik çıkış yollarının baskın bir biçimde savunulup uygulanmamasından da önemli ölçüde etkilendi. 1978, sosyal-demokrat politikanın bütünüyle büyük sermayeye angaje olması karşısında, bu sorunun da işçi sınıfının politik hareketinin faşizme karşı mücadelesindeki görevleri arasına alınması gereğini ortaya koydu. Asalak ve kapkaççı bir niteliğe sahip kesimler dışında, küçük sermaye sahipliğinin, **var olan koşullar altında ezildiği** için faşist harekete etkin bir taban yaratmaya yönelebilmesi olgusu, ancak bu kesimlerin kendilerine ilişkin bilinçlenme biçiminin ekonomik temelleri üzerinde olumsuzlanabilir ve tersine çevrilebilir. Bu noktada, teorik «birikim» düzeyi yüksek bazı sol çevrelerin ileri sürdüğü gibi, Türkiye'de küçük burjuva kesimlerin erime süreci içinde olmaları nedeniyle faşizmin yeterince yaygın bir tabana sahip olamayacağını ileri sürmek, geçmişte Ecevit'in «Türkiye'de faşizm maddî temellere sahip olamaz» demesiyle aynı yanlış ve tehlikeli kapıya çıkar. Bu kesimlerin faşist hareke-

te yönelmesine yol açan şey bizatihi bu «erime» sürecidir. Bir olgunun (küçük burjuvazinin ezilmesi) varlığı ile belirlenen koşulların çözümlenmesi, bu olguya yol açan sürecin **içinde** yapılmalıdır. (Bu içindelik sürecin gelişme yönünü de içerir) Koşulların çözümlenmesi, içinde bulunan süreç, bu sürecin teorik soyutlama ile belirlenen nihai evresi ile özdeşlętirilerek yapılırsa ortaya çeşit çeşit teorik karikatür çıkar. Hepsi de yapanı ölüme çağıran karikatürler.

Ezilen üretici küçük burjuva kesimlerindeki tekil sermaye birimlerinin güçlü devlet ideolojisinde kendileri için bulabildikleri tekil çözüm ekonomiyi ve kendilerini kuşatan çifte bağımlılık (emperyalizm ve büyük burjuvazi) ilişkilerinin kırılması yönünde değil, her birimin, varolan ekonomik koşullar altında, kendisini kurtarmak için, egemen burjuva ideolojisinin yanılsamacı biçimleri içinde yöneldiği, genelde geçersiz bir çözümdür. Bu çözüm kapitalist bir ekonomide küçük burjuva kesimlere karşı oluşan gelişmelerin, yine kapitalist ekonomiye dayanan ve iktidara gelen gücünü büyük sermayenin zorunlu ekonomik ve toplumsal yeniden-düzenleme aracı haline gelmesinde bulan politik bir baskı yönetimiyle önlenmesi söz konusu olmayacağı için geçersizdir. Almanya'da faşist iktidar bu ekonomik geçersizliği milyonlarca Yahudiden alınan mülkleri ve mülkiyet haklarını küçük ve orta burjuvaziye ihsan ederek hiç değilse başlangıçta gizleme yoluna gidebilmiştir. Böyle bir olanaktan yoksun olan İtalya'da ise, vergi düzenlemeleri, üretici-satıcı birlikleri ve iflas halindeki büyük banka ve fabrikaların devlet kredisine boğulması aracılığıyla ekonomide küçük burjuva kesimleri de kısmen etkileyen kısa bir canlılık yaratıldıktan sonra, faşist «kara gömlekliler» silahlarını küçük üretici, esnaf ve tüccarın ensesine fiilen dayamak zorunda kalmışlardır. Üretici küçük burjuvazinin omuz vereceği «güçlü devlet», kapitalist ekonominin kurtarılması aşamasında, küçük sermayenin değil, büyük sermayenin gereksinimlerine çözüm arayacak bir devlet olacaktır. Ancak küçük burjuvazinin bunu kendi başına önceden kavraması beklenemez. Nitekim varolan ekonomik koşullar altında sosyal-demokrat ideolojiye yönelmiş olan kesimlerin 1978'in sosyal-demokrat ekonomi-politiği karşısında çaresiz kalmaları bu geçersiz çözüme yeni bir çekicilik kazandırabilmiştir. Bu kesimlerde varolan (ve MHP'nin sahte sloganlarına da yansıyan) anti-tekelci, anti-emperyalist eğilimlerin pratikte geçerli ve demokratik hedeflere dönüştürülmesi temelde büyük sermayenin bu kesimler üzerinde kurduğu egmenliğin kırılmasını hedefleyen bir ekonomi-politika ile olanaklıdır. Bu yapılmadığı sürece, faşist hareket, küçük burjuvazi sorunu açısından, büyük burjuvaziye, ekonomik alanda çelişkilerini derinleştirdiği bir kesimle, politik düzeyde, geçici de olsa, birleşebilme olanağı sağlayabilecektir.

Bu koşullar altında faşist hareket, 1978'de yarattığı terörle pratikteki gücünü kanıtlayarak, toplumsal talepler üzerinde baskı kurulmasının taşıdığı işlevler açısından egemen sınıfların gözünde, iş gören bir politik araç olarak ağırlık kazandı. Yaratılan terörle, her şeyden önce, bu taleplerin kitlelerin gündeminden çıkması sağlanmaya çalışıldı. Yine toplumsal terör aracılığıyla kitleler faşizm alternatifi karşısında egemen sınıfların kendi çözümlerini kabul etmeye zorlandı.

1978 boyunca planlı bir terör uygulaması ile, özellikle geniş küçük burjuva kesimleri hedefleyen bir biçimde, kitlesel mücadelelere karşı yılgınlık ve bezginlikten, bireysel kaçış ve suskunluklardan oluşan bir politik kayıtsızlığın toplumda yaygınlaşması amaçlandı. İşçi ve emekçilerden, öğrencilerden ve diğer halk kesimlerinden yüzlerce yurttaşın yanı sıra, Doğan Öz, Bedrettin Cömert, Bedri Karafakioğlu, Necdet Bulut gibi aydınlar da bu planlı terör uygulamasının kurbanı oldular. TİP'i de bu kanlı çemberin içine hapsetmek ve böylece tüm demokratik yaşamın dağılması için gerekçe yaratmak isteyenler, saldırılarını TİP örgütlerine ve üyelerine yönelttiler. Bahçelievlerde yedi TİP üyesini toplu olarak katlederek sonuç almayı denediler. Etnik ve dinsel farklılıkların doğuda, bir Kahramanmaraş katliamına vardırılacak kadar körüklenmesiyle ülke tam bir içsavaş görünümü içine sokulmaya, demokratik güçlerin dirençlerinin kırılması ve politik kayıtsızlıkla yaygınlaştırılarak bütünleştirilmeye çalışıldı.

Bu terör dalgasının adım adım yaygınlaştırılabilmesinde kuşkusuz örgütlü kitle desteğinin, sermaye kesimleriyle bir uzlaşma maddesi olarak feda edilmesi çok önemli bir rol oynadı. Toplumsal taleplerin ve bunları savunan kitle hareketlerinin feda edilmesi bahasına, sermaye kesimleriyle olan uzlaşmalarını en üst düzeye çıkararak toplum içindeki desteğini ve gücünü yaygınlaştırmayı amaçlayan CHP, bu yolla «hükümet» olmayı başarmasına karşın, sermaye kesimlerinin ekonomi ve toplumsal alandaki çıkmazlarının içine hapsolarak, «iktidar» olma olanağını yitirdi.

Demokratik toplumsal talepleri savunma çizgisini bütünüyle terketmesi CHP hükümetini, sermaye kesimleri açısından çeşitli işlevleri yerine getirmek üzere, terör dahil, çeşitli araçlarla zorlanmaya alabildiğine açık olan bir konuma sürükledi.

MHP'ye bağlı vurucu faşist güçlerin yanı sıra MİT ve kontgerilla gibi resmî ve gayrı-resmî merkezler ve CIA gibi dış örgütler tarafından sürdürülen bu kuşatma içinde CHP hükümetinin bir yandan emniyet örgütü içinde Pol-Der'i hedef alması sağlanırken, bir yandan da Doğu'da kanatlı-jandarma tatbikatı gibi ırkçı-şoven kışkırtıcı gösterilere karşı kayıtsızlığa, hatta bu gösterileri savunmaya itildi. Bu tutum

Irak'ın bir bölgesinden diğer bir bölgesine gitmek için Türkiye içinden geçen yediyüz kişilik bir kafilenin saldırgan bir aşiret grubu tarafından pusuya düşürülerek katliama uğratılması karşısında bile bozulmadı. Yoğun kışkırtma kampanyası Aralık ayında Kahramanmaraş katliamı ile istenilen sonuçlarına ulaştırıldı ve 27 Aralık'da hükümetin sıkıyönetim ilan etmesi sağlandı.

Milliyetçi Cephe hükümetlerinde MSP'nin yarattığı engellemelerin CHP hükümetinde olmamasının, varolan koşullar altında sermaye kesimlerinin taleplerine cevap verebilmek açısından hükümete belirli bir prim sağladığı söylenebilir.

1978'de CHP hükümetinin girişimleri ile sermaye kesimleri arasında belli başlı üç noktada gerginleşme çıktı: Demir ithalatının ve satışının devlet tekeline alınması, Madenler Yasası ve Vergi Düzenlemesi Tasarıları. Demir ithalatının ve satışının devlet tekeline alınmasında sanayicilere kendi üretim gereksinimleri için kota tanınması ve ithal izni verilmesi nedeniyle bu karar sermaye kesimlerinin toplu tepkisini çekmedi. Demir spekülasyonunun ticaret kesimine sağladığı yüksek kârlar nedeniyle zaman zaman üretim maliyetleri önemli ölçüde artan sanayi kesiminin bu karardan açığa vurulmayan bir hoşnutluk duyduğu bile söylenebilir. Yine de bu kararın yenilerine yol açabileceği endişesi genel olarak ağır bastı ve sanayi kesiminin etkin bir destek göstermesini engelledi. Beklediği desteği göremiyen hükümet, ticaret kesimlerinden gelen baskıya boyun eğerek verdiği kararı bir süre sonra geri almak zorunda kaldı. Madenlerin devletleştirilmesi (özel kesime verilmiş olan ruhsatların süresi dolunca yenilenmemesi) kararı da benzer bir durumla karşılaştı. Özel kesim tarafından ruhsat alınarak kapatılmış, ancak bir türlü işletilmeyen ya da hiç bir temel yatırım yapılmaksızın çok düşük bir verimlilikle ve ocakların kısa sürede körleştirilmesinden doğan yüksek maliyetlerle çalıştırılan madenler, sanayi kesimi için de sorun yaratıyordu. Ancak burada da politik ilke olarak her türlü devletleştirmeye karşı çıkılması kararı ağır bastı. Vehbi Koç hükümete bir mektup yollayarak devletleştirmelerde «aşırıya» gidilmemesini istedi ve «kimler iyi çalışmıyor ve yatırım yapmıyorsa bunların ruhsatları iptal edilmeli» dedi. Vergi tasarılarında ise şirketleri ilgilendiren vergilere, özellikle kurumlar vergisine ilişkin düzenleme önerileri her bir sermaye kesiminin titiz süzgecinden geçirildi. Gelen eleştirilerle, uluslararası kuruluşların taleplerini de içerecek bir biçimde «genel olarak yapılması gerekenler» arasında ve gelen eleştirilerin kendi arasında herkesi birden rahatlatacak bir uzlaşma sağlanamadığı için tasarıların yasalaşması 1979'a kaldı.

1978 resmî plan çalışmaları açısından «plan değil pilav» anlayışının basit bir cehaletin ürünü olmadığını, bu anlayışın ekonominin nesnel koşullarından kaynaklanan bir temele sahip olduğunu gösteren bir yıl oldu. Türkiye ekonomisinin temel sorunlarına plan uygulamasındaki yozlaşmasının ortadan kaldırılmasıyla çözüm bulunabileceğini savunan CHP, hükümete gelince stratejik hedefleri çeşitli sermaye kesimleri tarafından «düzeltilen», bu nedenle Devlet Planlama Teşkilatı tarafından bile ancak dışarıda karara bağlandıktan sonra öğrenilebilen bir plan hazırlamayı tercih etti. Otomotiv sanayiinde, motor ve aktarma organlarına ilişkin yatırımların kamu kesimi tarafından yapılması konusundaki meclisteki direniş ise, Bakanlar Kurulu'nda, Koç'la yakın ilişkileri olan Sanayi Bakanı Orhan Alp'in üstün gayretleriyle «kamunun öncülüğü» gibi özel kesime kapıları açmak için kullanılan resmi bir ifadeyle sonuçlandırıldı.

Bütün bu uzlaşmalara ve girdi boğazlarından sanayi kesiminin olabildiğince az etkilenmesini sağlayabilmek için İPRAŞ, SEKA gibi kuruluşların genel müdürlüklerine büyük sermaye kesimi içinden seçilen yöneticilerin getirilmesi ile yapılan iyiniyet jestlerine karşın CHP hükümetinin büyük sermaye kesimlerini bütünüyle hoşnut kıldığı söylenemez. Bunun nedeni CHP'nin isteksizliğinde değil, varolan koşullar altında büyük sermaye kesiminden gelen taleplerin sonsuzlukla aynı anlamı taşımasında aranmalıdır. Örneğin ihracatla vergi oranları tavanının % 25'den % 35'e yükseltilmesinden (yani yılda asgari 350 milyon lira dolayındaki mali kaynağın ihracatçı sanayi kesimlerine aktarılmasından) sonra Türkiye İşveren Konfederasyonu Başkanı Halit Narin'in Ecevit'e verdiği cevap şu oldu: «Bir teşvik kararı alındığında acaba çok mu verdim, fazla mı kâr edecek, düşüncesine kapılınmamalıdır. Alınan yükseltme kararı olumlu, ancak, yetersizdir. Ücretler unutulmamalıdır.» Bu cevap, içinde bulunduğumuz bunalım döneminde, büyük sermayenin, emperyalizme bağımlılığın maliyetini, verimsiz üretim yapısı içinde kârlı ihracat yapamamanın maliyetini, kapkaççı bir yatırım döneminin sonunda ortaya çıkan enerji yetersizliğinin maliyetini, finansman sıkıntısının maliyetini, pazar darlığının maliyetini vb. topluma yüklemeye yönelik taleplerinin sonsuzluğunu dile getirmektedir. Sermayeye verilen hiç bir taviz karşılığında sermayenin talepleri durdurulamayacaktır. Çünkü büyük sermayeye sağlanan hiç bir çıkar tek başına Türkiye'de büyük sermaye kesimlerini bir bütün olarak içinde bulundukları bunalımdan kurtarmaya yetmeyecektir. CHP'nin vereceği hiç bir taviz büyük sermaye kesimlerinin sorunları karşısında yeterli bulunmayacaktır.

Sermayenin, işçi sınıfının ekonomik mücadelesine yönelik planlarında CHP'nin işçi sendikaları üzerindeki etkinliğinden azami bir

biçimde yararlanılması hedeflendi. Toplu sözleşmelerin, işçi tabanından kopuk bir kurumsal düzenleme içinde gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemlerin elde edilmesi çabaları yoğunluk kazandı. Türk-İş'le hükümet arasında yapılan Toplumsal Anlaşma ile ekonomik mücadele hedefleri açısından işçi militanlığının devre dışı bırakılmasını sağlayacak bir düzenlemenin ilk adımı atıldı. DİSK içinde, artık gerek kalmadığı için tasfiye edilmek istenen bir kuyrukçuluğun sosyal-demokrat çizgi tarafından tasfiyesi amacıyla başlatılan sürtüşmeden yararlanılarak örgüt yapısının tabanda alabildiğine hırpalanması ve kitlesel etkinliğinin sekteye uğratılması sağlandı. Hatta DİSK bölünme tehlikesiyle yüz yüze getirildi.

Bütün bunlar, «kötü bir miras devraldık», «ama bağımsızlar var» özürleri ile CHP'nin uzlaşmacı politikasının haklı çıkarılamayacağını gösterir. Bağımsızlar, bazı sermaye çevrelerinin çıkarlarını «özellikle» koruyor olabilirler. Ancak CHP ile aralarında «sermaye düzeninin genel çıkarlarını» öncelikle ve emekçi kesimlerin toplumsal taleplerinin feda edilmesi bahasına korumak konusunda bir düşünce ayrılığı olmadığı da açıktır. Kişisel beceriksizlikler, yanılgılar ve kadro yetersizlikleri de CHP hükümetinin iç politikadaki başarısızlıklarının kaynağı değildir. Başarısızlığın kaynağı CHP'nin benimsemiş bulunduğu ve uyguladığı ekonomi-politikadır. CHP grubu çözümsüzlük içinde kıvranmaktadır. O kadar ki bakanları hakkında dahi bölünme olur gerekçesiyle görüşme yapamaz duruma düşmüşlerdir. Bu arada CHP tabanının kaynadığı, kongre tarihinin sürekli ertelendiği ve delege oyunlarıyla kurultayın kurtarılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Kısaca parlamento içindeki muhalefet cephesine değinmek gerekirse, en azından görünüşte MC'nin muhalefette de devam ettiği söylenebilir. Bu arada AP'nin büyük kongresinde işçi sınıfının hak ve özgürlüklerini geriye götürecek program değişikliği de ayrıca anlam kazanıyor. Bu cephe tarafından üst üste verilen gensoru önergeleri 78 boyunca hükümeti düşürmeye yetmedi, ama özellikle Kahramanmaraş katliamından sonra CHP, AP yakınlaşması çağrıları etkinlik kazanmaya başladı.

İç politik olaylar bakımından 1978 yılı içinde işçi sınıfının politik örgütü olan Türkiye İşçi Partisi'nin, 1977, 5 Haziran seçimlerindeki öngörülerinin hızla toplum yaşamına girdiği ve en geniş kitleler tarafından da görüldüğü bir yıl oldu.

TİP, Türkiye'nin NATO'dan çıkması için sürdürdüğü kampanya biçimindeki eylemlerini 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramıyla anlamlı bir biçimde birleştiriyor ve yıllardır unutturulmaya çalışılan ulusal bağımsızlık ögelerini yeniden gündeme getirirken, Parti üyesi Yılmaz Derebaşı, İstanbul'da bildiri dağıtırken öldürülüyordu.

Artan faşist baskı ve saldırıların Parti Genel Merkezinden başlayarak tüm parti yapısını hedef alması, birçok örgüt binasının bombalanması, Parti üyelerinin saldırıya uğraması ve nihayet Ankara Bahçelievlerde Parti Üyeleri Latif Can, Efraim Ezgin, Hürcan Gürses, Salih Gevenci, O. Nuri Uzunlar ve Serdar Alten'in topluca öldürülmeleri, Partinin üye kazanma kampanyasını başlatmak için yaptığı, İl Temsilcileri Toplantısı'nın hemen ertesine rastlıyordu.

Bu koşullarda sürdürülen kampanya Büyük Kongreye kadar Parti üye sayısını üçe katlamayı hedeflemişti.*

Kampanya boyunca saldırılar yoğunlaştı. Tekirdağ ilinden Parti üyesi Recep Selçuk gece pusu kurularak öldürüldü. Adana'da Parti üyesi Mehmet Alaybeyoğlu makinalı tabancalarla taranarak öldürüldü. TİP üyeleri İsmail Tuncel (Diyarbakır'da) ve Ahmet İpekçi (Denizli'de) faşist kurşunlara hedef olup öldürüldüler.

Eski TİP üyesi, 1977 seçimlerinde İzmir Milletvekili adayı, ODTÜ öğretim üyelerinden, KTÜ'de görevli Necdet Bulut, eşi Trabzon İl Yönetim Kurulu üyesi Neşe Bulut ve oğlu, gece evlerine dönerken önleri kesilerek üzerlerine onlarca kurşun sıkıldı. Ağır yaralanan Necdet Bulut öldü, eşi ve oğlu hafif yararlarla kurtuldu.

Bu saldırı, yaralama ve öldürme olaylarına karşı yoğun kitlesel tepkiler gösterildi. Can güvenliğini sağlayamayan iktidar cenaze törenlerini engellemeye kalkıştı.

1975 1 Mayıs'ından bu yana TİP'in verdiği şehitlerin sayısı artarken ve kitlesel tepkiler örgütlenirken, 1978'i simgeleyen en temel slogan ortaya çıktı: «UNUTMAYACAĞIZ, FAŞİZMİ EZECEĞİZ».

TÜRKİYE'NİN DIŞ İLİŞKİLERİ

1978 yılı iç politikada olduğu gibi, dış politikada da sosyal demokrasinin ve Ecevit'in çıkmazını simgeledi. Batılıların «karizmatik», yani sevimli buldukları Ecevit, yılbaşında hükümeti kurarken dışişleri bakanlığına, CHP'nin bu alanda ad yapmış ünlülerinden birisini değil de, o güne kadar adını, yaptığı akademik çalışmaların dışında pek duyurmamış bir üniversite öğretim üyesi olan Gündüz Ökçün'ü getirerek, dış politikayı bizzat kendi eliyle yürüteceğini vurguluyordu. Gerçekten de Ecevit, sık sık çıktığı dış gezilerle görünüşte yoğun bir dış politika yılı yaşadı 1978'de. Ne var ki, bu yoğunluk içinde Ecevit'in sözleri ile eylemleri birbiri ile çelişti durdu. Mart ayında, Montreux'de Karamanlis ile görüştükten sonra ABD'ne «Gölge etme başka ihsan istemez!» diye kafa tutan Ecevit, iki ay sonra Washington'da,

---

* Şubat ayı başında bu hedefin fazlasıyla aşıldığı öğrenildi.

dünya sosyalist sistemine karşı düşmanca bir tavır taşıyan NATO bildirisine uysallıkla imzasını atıyordu.

1978 yılında Türkiye'nin dış politikasındaki başlıca çelişki, ülkenin ekonomik zorluklarının gerektirdiği dışa açılma ile öteden beri süregelen emperyalist sisteme bağımlılık arasındaki çelişkiydi. Türkiye'nin dış politikası, bu çelişki içinde kalınarak tutarlı bir çizgiye oturtulamıyacağından, bir yıl içinde bir o yana, bir bu yana yalpaladı durdu. 1978 sona erdiğinde, Türkiye kendisini IMF'den NATO'dan, AET' den, Dünya Bankası ve 200'ü aşkın alacaklı durumdaki diğer batı bankalarından oluşan bir kafesin içinde buluyordu. Bu yüzden de, Türkiye ekonomisi için önemli bir çıkış yolu olabilecek, dünya sosyalist sistemi ile ilişkilerde belirli bir soğuma göze çarpıyordu.

Türkiye - ABD - NATO İlişkileri:

Türkiye'de yeni hükümetin göreve başladığı ilk günlerde ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance Ankara'ya geldi. Vance'a karşı yeni hükümetin takındığı tavır oldukça sertti. ABD'nin silâh ambargosunu kaldırmadığı takdirde Türkiye'nin Batı blokundan daha bağımsız bir politika izleyeceği ima edildi Vance'a. Bu arada ABD Dışişleri Bakanı'na yeni Ankara hükümetinin Sovyetler Birliği ile daha yakın ilişkilere girmek niyetinde olduğu gösterilmeye çalışıldı.

Üstelik Ankara hükümeti Türkiye'nin NATO üyeliğini «yeniden gözden geçireceğini» de söylüyor, «yeni ulusal savunma kavramı» diye bağımsızlık esintileri taşıyan yeni bir «dil», kullanıyordu. Bunun arkasından gösterişli Montreux zirvesi ve ABD Başkanı Carter'ın Ecevit - Karamanlis görüşmesi sırasında Kıbrıs ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlarda kendi çözümünü dayatmak için baskı yapmasına Ecevit'in sert bir biçimde karşı çıkışı geldi. Mayıs ayında Ecevit Federal Almanya'ya yaptığı gezide ise ambargo kalkmasa bile Türkiye'nin NATO'dan çıkmayı düşünmediğini söylüyordu. Buna gerekçe olarak Ecevit, dünya barışının ve detant'ın oluşturduğu hassas denge üzerinde durduğunu, bu dengeyi bozmamak için Türkiye'nin NATO'dan «çıkmama fedakârlığına» katlanacağını belirtiyordu. Haziran ayında Ecevit, Washington'da yapılan NATO zirve toplantısına katılıyor ve burada yaptığı konuşmada, Sovyetler Birliği'nin Türkiye için bir tehdit olmadığını söylüyordu. Ama gene de, Varşova Paktı ülkelerinin batı dünyası için bir tehdit unsuru olduğunu vurgulayan toplantı belgesini de rahatça imzalıyordu. Washington'dan hemen sonra Başbakan Ecevit Moskova'yı ziyaret ediyordu. Türkiye'nin Ocak ayından beri izlediği dış politikadaki yalpalamalar bir anlamda Moskova gezisi sırasında ortaya çıkıyordu. Artık, Ecevit hükümetinin Ocak

ayında, Ankara'da ABD Dışişleri Bakanı Vance'e karşı takındığı sert tutum oldukça yumuşamıştı. Carter, Washington'da ambargoyu kaldıracağını, Türkiye'ye yardım yapacağını vaad etmişti. Tabii bu vaadlerinin karşılığında da bir takım ödünler istemişti. Resmen açıklanmayan bu ödünlerin neler olduğu Moskova'da yapılan temaslar sırasında ortaya çıkıyordu. Ecevit, Sovyetler Birliği yöneticilerinden ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini istiyor, mal karşılığı Sovyet endüstri ürünleri ve petrol almak konusunda ilke birliğine varılıyordu ama, yıllardan beri sözü edilen siyasal belge, mümkün olduğu ölçüde dar kapsamlı tutuluyordu. Ecevit, Moskova'da imzaladığı belgenin bir saldırmazlık paktı olmadığı konusunda batılılara güvence vermekte özenli davranıyordu.

Eylül ayında, ambargonun kaldırılmasından sonra, emperyalist sistemin Ecevit hükümetine ilişkin tüm kuşkularının dağılması sağlanmıştı. Ambargonun kaldırılmasından hemen sonra Türkiye, ABD için yaşamsal önemi olan üç ABD üssünün «yeniden» çalışmalarına başlaması için izin veriyordu. Bu konuda yapılan açıklama ise karamizah türlerinin arasında yer alacak nitelikteydi. Türkiye, kimseye danışmadan, tek taraflı olarak üslerin yeniden faaliyet göstermelerine izin vererek «egemenliğini ve bağımsızlığını» kanıtlıyordu. Aralık ayında ise Brüksel'de yapılan NATO toplantısında Türkiye, ABD'ye Konya'da yeni bir üs vermeyi kabul ederek, «egemenliğini ve bağımsızlığını» kanıtlamayı sürdürüyordu. İran'daki gelişmeler sonucu, ABD'nin bu ülkeye yerleştirmiş olduğu dinleme üslerini, radarlarını ve açıklanmayan nükleer silâh depolarını da Türkiye'ye getirmek isteğini, Türkiye'nin bu istekleri kabul ettiğini batı basını ilan ederken Başbakan Ecevit, bu gelişmeleri Ankara'da yalanlıyor, kimsenin Türkiye'den bir şey istemediğini, yeni üs verilmesinin sözkonusu olmadığını söylüyordu.

Yıl sonu bilânçosunda görülen ise, emperyalist sistemin isteklerini Türkiye'ye büyük ölçüde kabul ettirmeyi, en azından garantilemiş olduğudur. Ecevit hükümeti NATO ve ABD ile ilişkilerinde ambargonun kaldırılmasından sonra öncelikle ortak silâh yapımı projelerinin kabul edilmesini, bu yoldan Türkiye'ye gelir sağlanmasını istedi. Dünya silâh piyasasının özellikleri hiç hesaba katılmadan yapılan bu öneriler, Türkiye'nin batılı müttefikleri tarafından şimdilik savsaklanarak geçiştiriliyor. Bu alanda bir Federal Alman firması hesabına çok sınırlı bir «ortak yapım» anlaşmasından başka gelişme yok. Türkiye Federal Alman tank firmasına tank tareti yapacak. Tank tareti yapımından Türkiye'nin sağlayacağı gelir iki milyon doları bile bulmayacak. Dünyanın en tatlı kâr getiren işlerinden birisi olan silâh ticareti ve yapımındaki firmaların (NATO ülkelerinin 1978 yılında silâh alımına harca-

dıkları para 165 milyar dolardır) Türkiye'ye bu alanda bir üretim bağımsızlığı sağlayacaklarını sanmak biraz «safdillik» oluyor. Bu arada, Türkiye yeni üsler, yeni ikili anlaşmalar ile ABD'ye ve NATO'ya daha sıkı bağlarla bağlanırken, NATO'nun uyguladığı stratejide 1978 yılı içinde meydana gelen değişiklikler Türkiye'nin durumunu daha tehlikeli kılıyor.

1978 yılı içinde NATO Afrika'ya el atıyor ve Kongo'daki, Katanga bağımsızlık hareketine karşı savaşıyor. Bu arada, yüksek düzeydeki NATO yetkililerinin açıklamalarından ittifakın, ilk saldırının düşmandan geleceği varsayımına dayanan «esnek mukabele» stratejisinden yavaş yavaş vazgeçtiğini anlıyoruz. NATO kuvvetlerinin geçen yılki Başkomutanı Amerikalı General Haig, «Askeri olanaklarımızla NATO' nun merkez bölgesi dışında kalan yerlerde de temsil edilmemiz ve caydırıcı gücümüzü Üçüncü Dünya'da ortaya çıkan çatışmalarda kullanmamız gerekmektedir.» diyor. Böylece NATO, «sözde savunma»yı bile bırakarak dünya jandarmalığını üstleniyor. Federal Alman Generali Ulrich de Maziere ise NATO'nun yeni stratejisinin «saldırı yoluyla savunma» olduğunu söylüyor ve buna karşı çıkıyor. Alman Generali, yeni stratejinin dünyayı yıkıma götürecek bir nükleer savaşa yol açabileceğini söylüyor. NATO'daki bu yeni gelişmeleri gözönünde tutarsak, Ecevit'in söylediği gibi Türkiye'nin NATO üyeliğini, «detente'ın dayandığı hassas denge» ile açıklamak olanaksızlaşacak. Türkiye 1979 yılına artık saldırganlığını sözlerde bile gizlemeye gerek duymayan NATO'nun üyesi olarak giriyor.

Ecevit hükümetinin ilk aylarında ortaya atılan «yeni ulusal savunma kavramı», «bağımsız dış politika,» gibi sözler ise unutulmuş görülüyor.

Emperyalizmin Malî Kuruluşları İle İlişkiler:

Siyasal alanda, yukarıda özetlediğimiz ilişkiler elbette tek başlarına bağımsız olgular değil. Ecevit hükümetinin Ocak ayında gösterdiği sert tutumun giderek yumuşaması ve Türkiye'nin yıl sonunda kendisini emperyalist sisteme sım sıkı bağlı bulmasının ardında ekonomik ilişkiler, Türkiye'nin karşısındaki güçlükler yatıyor. Bir anlamma emperyalizm, 1978 başında kendisine kafa tutan Ecevit'i teslim almak için ekonomik ilişkiler ağını başarıyla kullanmış olmaktadır.

Ecevit'in, Karamanlis ile görüşmek üzere İsviçre'ye gittiği sırada, yeni hükümetin Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu da Washington' da Uluslararası Para Fonu (IMF) yetkilileri ile ilk pazarlığı yapıyor ve Türkiye'ye yapılacak yardımın koşullarını araştırıyordu. Aslında, Türkiye'nin IMF ile ilişkileri, NATO ile ilişkilerinden daha tehlikeli bir

durum yaratmaktadır. IMF, dünyanın hangi gelişen ülkesine muhtıra vermişse burada demokrasiye son verilmiş, halk kitlelerinin çıkarlarına ters düşen uygulamalar yürürlüğe konmuştur. Dünya emperyalist sisteminin parasal yönden en üst kuruluşu olan IMF'nin, ekonomik büyümelerinde darboğazlarla karşılaşan az gelişmiş ülkeler için hazırladığı reçeteler hep aynıdır; işçi ücretlerinin dondurulması, devlet harcamalarının kısılması, para-kredi hacminin daraltılması, büyüme hızının düşürülmesi ve ulusal para biriminin devalüe edilmesi. Müezzinoğlu'na da Washingtonda bunlar söylendi. Yeni Türk hükümeti IMF'nin bu önerilerini adım adım kabul etmeye zorlandı. IMF ile ilişkilerde de, ABD ve NATO ile ilişkilere benzer bir çizgi izlendi. Müezzinoğlu'nun Washington gezisinden sonra IMF'ye gönderilen «niyet mektubunda» Türkiye'nin 1946 yılından beri içinde bulunduğu dolar alanından çıkacağı ve Türk lirasının değerinin çeşitli kapitalist ülkelerin paralarının ağırlıklı bir ortalaması olan «sepet»e bağlanacağı bildirilmişti. Bu yönde bir de hükümet kararnamesi hazırlanmıştı. Ancak IMF'nin böyle bir adım atılmasına karşı çıkması sonucu bu kararname yayımlanmadı. IMF istekleri doğrultusunda Türk Lirası 1978 yılı içinde birkaç kez (Mart ayında dolara göre % 35 oranında olmak üzere) devalüe edildi. Kamu sektöründe Türk-İş ile «toplumsal anlaşma» imzalanarak işçi ücretlerinin işçi sınıfı dışında belirlenmesi doğrultusunda ilk adım atıldı. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin açık finansmanına son verilme çareleri araştırıldı. İşçilerin zarara iştirak ettirilmesi sloganı altında bu kuruluşların kredilerinin kısılması, bu konuda 1979'da uygulanmak üzere bulunan çözümler oldu. IMF uzmanları birkaç kez Ankara'ya gelip gittiler. Tüm bunların karşılığından 1978 yılı içinde Türkiye IMF'den 195 milyon dolar «taze para» alabildi. Türkiye'nin aylık döviz gereksiniminin yaklaşık 420 milyon dolar olduğu gözönüne alınırsa, IMF'den bunca ödün karşılığında alınan paranın devede kulak kaldığı görülür.

Bu arada, ABD'ne giden kalabalık bir Türk işadamları heyeti orada çeşitli temaslarda bulundular. Döndüklerinde bu temasların sonucunu bir rapor halinde yayımladılar. Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından yayımlanan bu raporda IMF'nin yeşil ışık falan yakmadığı belirtiliyor, «Batılılar Türkiye'deki demokrasinin faturasını ödemeye hazır olmadıklarını söylüyorlar,» deniliyordu. Böylece büyük patronlar bir kere daha, kendi ağızlarından demokrasinin «lüks» olduğunu açıklıyorlardı.

IMF'nin savsaklamalarının ve döviz darboğazının sonucu olarak Türkiye ekonomisi 1978 yılında biraz daha çarpılıyor ve «Tahtakale Merkez Bankası» olayı diye adlandırılan döviz kaçakçılığı mekanizması daha önce görülmemiş boyutlara ulaşıyordu. Türkiye Cum-

huriyeti devletinin 1978 yılında resmî ithalatı 2,1 milyar dolarken, kaçak dövizle karşılığı ödenen ithalat 2,2 milyar dolar olarak tahmin ediliyordu.

Ekonomi üzerindeki devlet denetimi dışarıdan gelen baskılarla böylesine güçsüzleşirken, gene IMF'nin dayattığı koşulların sonucu Kamu İktisadî Teşebbüsleri parasızlık yüzünden iyice eylemsiz bırakılıyordu. Böylece Türkiye'de ekonominin denetlenmesinde önemli bir yer tutan KİT'ler temelinden sarsılıyordu. Emperyalist sistem en etkin yayın organlarından birisi olan «The Economist» dergisinin ağzından, Türkiye'de süren koşullar altında ve içinde bulunulan bunalım döneminde Türkiye'ye verdiği rolü açıklıyor ve «Bulunduğunuz bölgenin manavı, kasabı, sütçüsü olun. Başka şeye karışmayın,» diyordu.

IMF dayattığı koşulların ne ölçüde yerine getirildiğini denetlemeyi 1979 yılında da sürdürecek, varılan anlaşma gereğince 15 Mayıs, 1979 tarihine kadar IMF «uzmanları» Türkiye ekonomisi üzerinde incelemeler yaparak bir «performans» raporu verecekler. Ondan sonra yeniden yeşil ışık beklenmeye başlanacak. Daha şimdiden, IMF uzmanlarının salık verdikleri reçetedeki koşulların yeterince yerine getirilmediği görüşünde olduklarını biliyoruz. Daha büyük oranlı devalüasyonlar, daha geniş kapsamlı toplumsal anlaşmalar, devletten üretim alanında ve toplumsal hizmetlerde daha büyük geri çekilişler istiyorlar. IMF'nin taleplerinin nereye kadar varacağını 1979 yılında göreceğiz.

Türkiye - AET İlişkileri:

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ilişkiler 1978 yılında gerçekçi bir biçimde değerlendirilemedi. Türkiye hükümeti, «isteyenin bir yüzü kara» deyip AET'den 8 milyar dolarlık kredi istedi. Daha önceki yıllarda Türkiye'nin istediği yıllık 100 milyon dolar krediyi bile vermeyen AET'nin, 8 milyar doları vermeye razı olmayacağı gün gibi açık. AET de, Washington'daki kuruluşlar gibi Türkiye'den bir takım politik ödünler isteyecektir. Topluluğun 1980'e kadar İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı da ortaklığa almayı benimsemiş olduğu gözönünde tutulursa, AET ile ilişkilerde hem ekonomik hem de siyasal açıdan olumsuz bir gelişme içinde bulunulduğu görülür. Üç Akdeniz ülkesinin Topluluğa üye olarak katılmaları, Türkiye'nin halen Topluluk üyesi ülkelere sattığı sınırlı ihraç malları pazarını elinden kaçırması sonucunu doğuracaktır. Çünkü bu üç Akdeniz ülkesi, Türkiye'nin tarımsal ihraç mallarını üretmektedirler. Böylece Türkiye'nin AET'den sağladığı döviz gelirlerinde net bir kayıp olacaktır. Öte yandan Yuna-

nistan'ın Topluluğa üye olması, Ankara'ya yapılan baskının önemli ölçüde artmasına yol açacaktır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım, AET'nin istediği koşulların yerine getirilmesine olanak vermiyor. Bu yüzden AET ile Türkiye arasındaki ilişkilerin beş yıl süreyle dondurulması istendi. AET Komisyonunun bu isteği kabul edeceği sanılıyor. Ancak, bu arada Türkiye'nin «yardım» isteklerine karşı AET'nin tavrı da değişecek.

İskandinav Ülkeleri:

Ecevit'in 1978 yılında ziyaret ettiği ülkelerin arasında İskandinav ülkeleri de vardı. Genellikle Sosyal Demokrat partilerin iktidarda olduğu bu ülkelerin yöneticileri Ecevit daha muhalefetteyken kendisine her türlü desteği vaad etmişlerdi. Bu ülkelerde yapılan temaslarda Türkiye'nin borçlarının bir bölümü ertelendi. Ancak taze para bulma girişimleri sonuçsuz kaldı. İsveç, Silifke'de yapımı kararlaştırılan nükleer elektrik santralı için atom reaktörünün bir İsveç firmasından alınması karşılığında reaktörün maliyetinin bir bölümünü karşılayacak kadar kredi açmaya hazır olduğunu bildirdi. Norveç ise bunalımda olan gemi endüstrisini kurtarmak amacıyla, Türkiye Norveç'den gemi alırsa kredi açabileceğini belirtti. Böylece Ecevit'in İskandinav ülkelerinden beklediği «bol olanaklar» da sözde kaldı. Buna karşılık Avrupa'nın sosyal-demokrat partileri CHP'nin sosyalist enternasyonale alınması konusunda genellikle büyük bir isteklilik gösterdiler. İsrail ve Singapur'un karşı-devrimci ve faşizan nitelikli sözde işçi partilerinin de üye bulunduğu sosyalist enternasyonale CHP'nin üye yapılmasıyla faşizmle sosyal-demokrasi arasında Türkiye'nin dışına çıkmaması istenen çember güçlendirilmiş oldu.

Türkiye - Yunanistan İlişkileri:

Ecevit - Karamanlis görüşmesinin Mart ayında gerçekleşmesine rağmen, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler, 1978 sona erdiği sırada eski karmaşıklığını ve çözümü güç niteliklerini koruyorlardı. ABD, iki komşu ülke üzerindeki etkinliğini yitirmemek için, Türkiye'yi Yunanistan'a, Yunanistan'ı da Türkiye'ye karşı kullanmaya devam etti 1978 yılında. Türkiye'ye karşı uygulanan silâh ambargosunun kaldırılması Türkiye'de kimi çevrelerin bayram yapmasına yol açarken, Atina'da bu gelişme bir olumsuzluk olarak niteleniyordu. Ambargonun kaldırılmasıyla ağırlığını Türkiye'den yana koymuş gibi görünen Carter, Ekim ayında Kıbrıs planını el altından Birleşmiş Milletler'e sürüyordu. ABD'nin Kıbrıs planında yıllardan beri bu konuda sürdürülen

çizgiden fazla bir sapma yoktu. Kısacası plan Kıbrıs'ta taksimi öngören bir çözüm getiriyordu. Kıbrıs'ın ve Kıbrıs'taki iki toplumun ekonomik bütünleşmesi sağlanmadığı takdirde, bu küçük Cumyuriyet'in bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, egemenliği lafta kalacaktı. ABD planı uygulandığı takdirde Kıbrıs Türk toplumu, Türkiye'nin bir uzantısı, Rum toplumu da Yunanistan'ın bir uzantısı olacaktı. Böylece ada güvenli bir biçimde emperyalist sistemin denetiminde, Doğu Akdeniz' de sıcak çatışma alanlarına yakın ve elverişli bir üs niteliğini sürdürecekti. Ne var ki, ABD planı, Türkiye'den Kıbrıs'ta önemli ölçüde toprak ödünleri vermesini de öngörüyordu. Ecevit, muhalefetin koparacağı kıyameti hesaba katmadan buna yanaşamazdı. Ama emperyalist sistem, Türkiye'ye dayattığı malî koşullarda güç kazanarak Kıbrıs'ın bir an önce ABD çözümü doğrultusunda halledilmesini istiyordu.

Yunanistan ile Ege kıta sahanlığı ve hava sahası konularındaki anlaşmazlıklarla ilgili olarak ise teknik düzeyde toplantılar yapıldı. Bu alanda da bir ilerleme kaydedilmedi. Yıl sonuna doğru da, Yunanistan'ın yeniden NATO'nun askerî kanadına dönmesi gündeme geldiğinde Türkiye, bunu onaylamadan önce Ege sorunlarının çözümlenmesini bir önkoşul olarak ileri sürdü. Ankara hükümetinin bu isteğinde ne kadar ısrarlı davranabileceğini ise 1979 yılı içinde göreceğiz. Ama, Yunanistan ile anlaşmazlıklar ve Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin «müttefiklerinin» Türkiye'ye karşı kullandıkları baskı araçları olmayı sürdürecekler.

Bloksuz ve Üçüncü Dünya Ülkeleri İle İlişkiler:

1978 ortalarına kadar hükümet tarafından Türkiye'nin Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilgili politikası konusunda büyük umutlar yaratıldı. Hükümetin göreve başlamasından hemen sonra Ankara'ya gelen yabancı devlet adamlarından birisi de Libya Başbakanı Callud oldu. Nisan ayında ise Ecevit Yugoslavya'ya giderek Devlet Başkanı Tito ile görüştü. Temmuz ayında, Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün Hindistan'a gitti. Yıl sonunda ise Ecevit kalabalık bir heyetle Irak'ı ziyaret etti. Bu arada bazı kabine üyeleri Cezayir, Irak gibi Arap ülkelerine gittiler. Tüm bu gezilerde yapılan açıklamalarda, Türkiye'nin artık bloksuz bir politika izlediği izlenimi verilmeye çalışılıyordu. Özellikle Ökçün'ün Hindistan'a yaptığı gezi sırasında bir Üçüncü Dünya dışişleri bakanıymış gibi davranması, Türkiye'nin kendisini Üçüncü Dünya ülkeleri arasında saydığını açıklaması herkese mavi boncuk dağıtma politikasının ilginç örneklerinden birisi olmuştu. Bu arada Dışişleri Bakanlığı «Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen» adlı bir seminer düzenleyerek, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını gündeme geti-

riyor, bu seminere Birleşmiş Milletler'in 77'ler grubundan bilim adamları ve temsilciler katılıyorlardı. Ancak tüm bu çalışmalar, Türkiye'nin emperyalist bloktan görece olarak bağımsız olduğunu kanıtlama çabaları yıl sonuna doğru unutuluyordu. Zaten, Türkiye'nin bu çabaları ile kimseyi aldatamadığı da Belgrad'da yapılan bloksuzlar toplantısında ortaya çıkıyordu. Ecevit'in Dışişleri sekreteri 'Ökçün'ün Hindistan gezisinden döner dönmez Üçüncü Dünya Kıbrıs konusundaki Türk tezine destek sağladığını açıklaması, Belgrad toplantısında dayanaksız kalıyor ve Üçüncü Dünyanın temsilcileri, yıllardan beri olduğu gibi, Kıbrıs konusunda, Ankara'nın Rum tarafını destekleyici nitelikte bulduğu bir karar alıyorlardı.

Sosyalist Ülkelerle İlişkiler:

Türkiye'nin sosyalist ülkelerle ilişkileri 1978 yılında bloksuz ülkelerle ilişkilerine benzer bir gelişme çizgisi gösterdi. Yılbaşında bağımsızlık gösterisi yapan hükümet, yıl sonuna kadar sürekli düşen bir eğri çizdi ve 1979 yılı gelip çattığında Türkiye'nin sosyalist ülkelerle ilişkilerinde göze çarpan bir soğukluk görünmeye başladı.

Özellikle yılbaşında Türkiye'nin kuzey komsuşu Sovyetler Birliği ile «çok yakın» ilişkiler kuracağı yolunda en yetkili ağızlardan yapılan açıklamalar, yukarıda ABD ile ilişkileri özetlerken değindiğimiz gibi Moskova gezisi sırasında, bu ilişkileri Türkiye'nin ancak «batılı müttefiklerinin izin verdiği ölçüde» kurabileceğinin ortaya çıkmasıyla noktalanıyordu. Üstelik, Ecevit daha gezi programı bitmeden Washington'u arayarak, Carter'a gezi raporunu veriyordu. Buna rağmen Moskova'da yapılan görüşmeler Kasım ayında Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in imzaladığı Ticaret Protokolu ile Türkiye açısından yararlı görülebilecek bir sonuç veriyordu. Protokol gereğince Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ticaret hacmi artırılıyor, Sovyetler Türkiye'nin ihraç malları karşısında 3 milyon ton petrol vermeyi de kabul ediyorlardı.

Kasım ayından sonraki iki aylık gelişme ise olumsuz oldu. Bir yandan Türkiye'nin batılı müttefikleri Sovyetler ile imzalanan ticaret protokoluna homurdanırken, bir yandan da İran'daki gelişmeler ve Türkiye'nin toprakları üzerinde yeni ABD üslerine yer vermeyi kabul etmesi, örneğin bir petrol anlaşması için yapılan görüşmelerin çıkmaza girmesine yol açtı. Türkiye'nin bir türlü uygulayacağı dış politikayı seçememesi sonucu, Sovyetler Birliği de Türkiye'ye karşı uyguladığı politikayı dondurmuş ya da askıya almış görünüyor bugün.

FAŞİZMİN KISKACINDAKİ GENÇLİK

1978 yılı işsizlik, pahalılık, eğitimsizlik ve sosyal güvencesizlik altındaki ülke nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan gençlik kesim-

lerinin geleceğe olan güvensizliklerinin en ileri boyutlara çıktığı bir yıl oldu. Ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlardaki çözümsüzlükten kaynaklanan faşist terörün kitle kırımlarına varan boyutları da hedeflerinin büyük çoğunluğunu ilerici gençlik hareketi içinden seçti.

Sayıları milyonları bulan işsizlerin, giderek daha da zorlaşan eğitim olanaklarının, pahalılık, yokluk ve yoksulluğun yolaçtığı umutsuzluk ve geleceğe olan güvensizliğin yarattığı tepkileri bastırabilmek için, faşist hareketin yanında gençlik kesimlerine yönelik burjuvazinin ikinci büyük saldırısı da ahlaki yozlaştırma ve çürütme girişimleridir. Tüm piyasayı kapsayan bayağı seks filmlerinden benzeri yayınlara varana dek burjuvazinin giderek artan bu ideolojik saldırısı, gençliği bunalımlara, davranış bozukluklarına, ahlak çöküntüsüne ve yeni suçlara itmektedir.

Tüm bu yozlaştırma girişimleri olanca hızıyla devam ederken, yıl sonuna doğru ilan edilen sıkıyönetim, öncelikle ilerici gençlik örgütlerinin yayınlarını hedef aldı. Bu tür yayınlar kapatıldı.

1978 yılı aynı zamanda bir önceki yıla göre gençlik hareketi bakımından, emperyalizme ve faşizme karşı mücadelede oldukça ileri örgütsel ve eylemsel kazanımların sağlandığı bir yıl oldu. Özellikle öğrenci gençlik içinde çok çeşitli politik ve ideolojik bölünmeler devam ederken, kalıcı ve gelişen gençlik örgütlenmelerinin öne çıkmaya başladığı ve yer yer etkinliklerini duyurdukları görüldü. Özellikle büyük kentlerde çeşitli gençlik örgütlerinin, ayırım noktalarını ileri sürmeye devam etmekle birlikte, emperyalizme ve faşizme karşı birlikte eylem kotarabildikleri de görüldü. Gençlik içinde işçi sınıfının politik hattını benimseyerek gelişen örgütlenmenin gücü arttıkça, gençlik hareketinin ortak eylemlere doğru yönelebileceğini göstermesi bakımından bu noktanın önmine işaret etmekte yarar var.

Özellikle öğrenci gençlik içinde yer kazanmaya çalışan maocu akımlar ise, bu ideolojinin vatanındaki son gelişmelere koşut olarak yeni bölünmelere uğruyor ve gençlik hareketi içinde tavır alışları çeşitlilik gösteriyordu. Bir kesimi bireysel terör eylemlerini savunurken, diğer bir kesimi partileşmeye, anti-sovyetizm ve anti-komünizm kampında daha yaygın etkinlik alanları aramaya çalışıyordu. Bu arada kendi aralarındaki çatışmaların ise, giderek keskinleştiği ve sertleştiği gözleniyordu. Faşist hareketin hamisi rolünü üstlenen sağ basında ise, maocu akıma övgüler yapılıyor, milliyetçi gençlerle ortak özelliklerinin olduğu vurgulanıyor ve açıktan destek veriliyordu.

1978 yılı ne yazık ki en geniş ve yaygın gençlik eylemlerinin ancak artan faşist saldırılarda öldürülen gençlerin cenaze törenleri için yapılabildiği ve daha çok bu amaçla gençlik örgütlerinin bir araya

gelebildiği bir yıl oldu. Buna karşın geniş gençlik kesimleri içinde daha bir yıl öncesinde CHP kuyrukçuluğu yapan politikaların etkisinin kırıldığı ve bunun yerini işçi sınıfının bağımsız politik hareketinin takibinden yana tutarlı bir çizginin almaya başladığı da açıkça görülmeye başlandı.

Artan faşist baskı, saldırı ve cinayetlere karşı kurtuluş yolunun en geniş kitlesel örgütlenmelere gitmek; günlük sorunları hiç hafife almadan, bu sorunların temel yapıldığı ve en uzak perspektifin de gözden uzak tutulmadığı bir gençlik örgütlenmesi anlayışına bugün her zamankinden çok daha fazla gereksinme olduğu bilinci giderek yaygınlaşırken, geçen yıldan devralınan olumsuzlukların da gençlik hareketi içinde işlevine devam ettiği kolayca saptanabilir. Ne varki, geçen yılki raporda da işaret edildiği gibi, «en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması» anlayışının hakim olduğu sapkın örgütlenmeler giderek gözden düşer ve kitlesini geliştirmez, hatta dağılırken yeni boy atan sağlıklı gençlik hareketinin etkinliğini artırması ve yaygınlık kazanması 1978'in başlıca kazanımlarından biri oldu.

MEMUR, ÖĞRETMEN VE TEKNİK ELEMAN HAREKETİ

CHP'nin muhalefet yıllarında ve seçim kampanyasında memur, teknik eleman ve öğretmenlere verdiği sözlerden biri de «grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı» idi. Oysa bütünüyle CHP iktidarı döneminde geçen bir yıl içinde bu sözlerin hiç bir geçerliliği olmadığı görüldüğü gibi, tam tersine kimi işyerlerinde daha önceden işçi statüsü hakkını kazanmış emekçiler memur yapılmak için zorlandı. Diğer yandan demokratik kitle ve meslek örgütlerinin işlevini daha da azaltmak bunlara üye olmayı zorlaştırmak için yasa teklifleri hazırlandı. Demokratik hak ve özgürlüklere ilişkin olarak CHP'nin bu tutumu işçi ve emekçilere karşı büyük sermayeden yana tavrını bir kere daha gösterdi.

1978 yılı demokratik hak ve özgürlüklere ilişkin olarak iktidar tarafından yeni girişimlere tanık olurken, faşist saldırı ve cinayetler de toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi büyük bir yoğunluk kazandı. Sadece faşist saldırganlar tarafından öldürülen öğretmen ve öğretim görevlisi sayısı geçen yılın iki misline yaklaştı.

Bu kesimde yer alan emekçiler 1978 yılı içinde geçen yıllarda olduğu gibi işçi sınıfı hareketi ile en geniş dayanışma ve birlikte eylem ilkesini uygulamaya çalıştılar. DİSK'in 20 Mart'taki faşist saldırıları protesto direnişine katılan öğretmen, memur ve teknik eleman sayısı hem geçen yıllardan çok ve hem de daha ileri bir dayanışma içindeydi. Bir çok ilde yapılan miting ve gösterilerde de bu olgu gözlendi.

Buna karşın, özellikle TÖB-DER içindeki kimi sorumsuzların dar grup çıkarları peşinde koşan tutumları nedeniyle bir ara bu örgüt iki başlı bir görünüm kazandı. Bundan da önemlisi, burjuvazinin fırsat kollayan saldırıları için elverişli bir ortam yaratılmasına neden oldu. 1978 yılında öğretmen hareketi bakımından işaret edilmesi gereken önemli bir nokta da öğretmenlerin, bir yiğitlik, özveri ve yurtseverlik örneği vermiş olmalarıdır. Özellikle Eğitim Enstitülerinin faşist militanların karargâhları olmaktan çıkarılması için bu okullarda tek başlarına ve hiç bir güvenceleri olmadan mücadele eden TÖB-DER üyesi öğretmenler içinden birçokları ölümün kucağına atıldılar. Ama öldürülen öğretmenin yeri derhal arkadaşları tarafından aynı özveri ve yüreklilikle dolduruldu. Hem de kendilerini o göreve atayan iktidar sözcülerinin örgütlerini karalamaya çalışmalarına ve engel üstüne engel çıkarmalarına karşın.

1978 yılı, bir yanda faşist saldırılar sürerken ve kitle kırımları büyük boyutlara tırmanırken, diğer yanda bizzat CHP eliyle bu kesim örgütlerinin de kitle mücadelesinden geri çekilmesi, özlük hakları ve demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinden geriletilebilmeleri için sürdürülen yeni girişimlere de tanık oldu. 1978 yılının tanık olduğu bir diğer olay da, özellikle kitle ve meslek örgütlerinin tabanlarında iktidarın başarısızlıklarına ve ters girişimlerine karşın, tutarlı sosyal demokratların kendi örgütlerini işlevsel kılabilmek için sosyalistlerle eylem birliğini daha da artırmış olmalarıdır.

Kimi emekçi örgütlerinde sağlanan eylem birliği ve ortak çalışma geçen yıla göre geriledi. Ancak bu kesimde de, diğer ilerici hareketler içinde olduğu gibi, ileriye dönük ve perspektifli bir çalışma, geniş kitleleri kucaklama anlayışına dayalı örgütlenmeler için geniş kitlesel kazanımlar elde edildi.

Memur hareketinin grevli, toplu sözleşmeli sendikal hak mücadelesine CHP iktidarı eliyle yeni kısıtlamalar getirilmeye çalışılırken, ekonomik alanda artan enflasyon ve pahalılığın yükü bu kesimler üzerinde de yıkıcı etkisini artırdı. 1978'e maaşlara ilişkin olarak 14 katsayısı ile giren memurların, büyük mücadeleler sonucu katsayıları ancak 2 artırılarak 16'ya çıkarıldı. Yıl boyunca gelişen pahalılık ise, bu kesimin gerçek gelirlerini 1977'nin de altına düşürdü. Kısaca 1978 yılı, faşist saldırılarla bir çok memur, öğretmen ve teknik elemanın katline tanık olurken, ekonomik bakımdan da durumlarının gittikçe kötüleştiği ve buna koşut olarak demokratik hak ve özgürlüklerine karşı yeni kısıtlama önerilerinin geliştirilmeye çalışıldığı bir yıl oldu.

Bu kesim içinde 1978 çerçevesinde mutlaka değinilmesi gereken önemli bir örgütlenme de POL-DER'dir. Faşist polis örgütlenmesinin, parlamento içindeki gerici ve faşist muhalefet partilerinin ve

bizzat CHP iktidarının boy hedefi yaptığı bu polis örgütlenmesi, tüm bu güçlere karşın tutundu ve gücünü artırmasını bildi. Resmi polis içinden bu tür demokratik nitelikli bir hareketin çıkması ve anılan zorluklara karşın durabilmesi 1978 yılı içinde özellikle üzerinde durulması gereken bir olgudur. Bu anti-emperyalist ve anti-faşist hareketin toplumun tüm katları içindeki artan potansiyel ittifaklarını göstermesi bakımından hem ilginç ve hem de nitelikli bir gelişmedir.

Memur hareketi 1977 yılından devraldığı ve giderek ağırlaşan 1978'in sorunlarını 1979'a da taşıyarak girdi. Ama kendi içinde çözümünü saklayıp geliştirmesini bilerek.

1978 yılında sağlık personeli açısından «tam süre çalışma» yasası nedeniyle yeni bir gelişme ortaya çıktı. Sağlık alanındaki hizmet üretiminin bir meta haline getirilmiş olması, bu girişime geniş bir destek buldu ve tasarı hızla yasalaştı. Ancak hekimlerin tam süre istihdamıyla çözülebilecek bir sorun izlenimi yaratılmaya çalışılan bu alandaki hizmet üretiminde ise gözle görülür bir iyileşme olmadığı gibi, eski aksaklıklar daha da göze batar hale geldi. Yasada en başta özel sağlık hizmetleri olduğu gibi muhafaza ediliyordu. Kamu kesimindeki gerek alt yapı yatırımlarının eksikliği ve gerekse kadro yetersizliğinin yanı sıra, sağlık alanındaki hizmeti metalaştıran örgütlenme yapısı olduğu gibi duruyordu. Dolayısıyle «tam süre çalışma yasası» olayın nedenlerine değil, sonuçlarına yönelik olarak atılmış bir adım olma ve bu açıdan da soruna köklü hiç bir çözüm getirememe durumuna başından mahkumdu.

İŞÇİ HAREKETLERİ VE SENDİKAL MÜCADELE

1978 yılı Türkiye işçi sınıfı hareketi açısından genel ekonomik ve politik durumdaki kötüleşmenin bu alandaki yansımalarının çoğaldığı ve yeni girişimlerin tezgahlandığı bir yıl oldu.

Genellikle iki yıl süre ile bağlanan toplu sözleşme süresi üç yıla doğru tırmanırken, sadece 1978 yılı içinde % 100'e yaklaşan ve kimi alanlarda bu sayıyı bile geçen fiyat artışları, toplu sözleşme ile sağlanan tüm kazanımları süresinden çok önce geri almaya başladı. Gittikçe kötüleşen ekonomik koşullar nedeniyle, esasen belli sürelerle sınırlanan toplu sözleşme bağıtları ile işçi sınıfının daha iyi yaşam koşullarının sağlanması bir yana, reel ücretlerini koruyabilmesi bile olanaksız hale geldi.

Artan ekonomik bunalım nedeniyle geçtiğimiz yıl bir çok fabrika kapılarını kapar ya da üretimi düşürerek tensikatları çoğaltırken, işsiz sayısı da bugüne dek görülmemiş boyutlara doğru tırmanmaya başladı.

Geçmiş yıllarda ilerici sendikal hareketin tek önemli boyutunun yüksek ücret almak olarak gösterilmesi, sendikal hareketin politik mücadele perspektifinden koparılması ve hatta burjuva politikasının kuyruğuna takılması sonucu, durmadan bozulan ekonomik koşullar nedeniyle ücret artışlarının, yükselen fiyatları kovalayamaması sendikal hareketin sonuç alıcı eylemlerinin önemli ölçüde sınırlarını daralttı.

Çok açık bir biçimde reel ücretler gerilerken işçi sınıfının aktif desteği ile iktidar olan CHP ve onun başbakanı Ecevit'in, sendikaların toplu sözleşme görüşmelerinde sorumsuz davrandıkları, ekonominin katlanamayacağı kadar çok ücret artışları talep edildiği yolundaki demeçleri sene ortalarında iktidarın niyetlerini bir kere daha gösteriyordu.

Nitekim 1978 kamu kesiminde yoğun bir toplu sözleşme yılıydı. Bu sözleşme görüşmeleri sürerken, Türk-İş ile hükümet kısa süren bir görüşmeden sonra, 'toplumsal anlaşma' adıyla yeni bir anlaşma imzalandı. Türk-İş'in daha önce «işçi hareketi bunalımdan çıkmak için üzerine düşen fedakarlığa hazırdır» dediği ve burjuvazinin «kalkınmak için kemerleri sıkmak lazım» politikasına uygun ve aynı anlamda yeni bir girişim başlatılıyordu. Böylece bir aydan kısa bir süre içinde 300 bine yakın kamu kesiminde çalışan işçi adına yürütülen sözleşmeler bağlanıyor ve imza ediliyordu.

Yapılan bu anlaşma ile kısa bir sürede biten sözleşme görüşmeleri ve alınan sonuçlar çeşitli toplum kesimlerinde farklı tepkilere yol açtı. Demokratik güç ve kişiler toplumsal anlaşmanın burjuvaziye verilmiş bir ödül olduğu noktasında birleşirken, büyük sermaye kuruluşları toplumsal anlaşmanın özel kesimi de kapsaması gerektiğini öne sürerek savundular.

Esas olarak 1978 yılı içinde yapılan toplumsal anlaşma gereği çeşitli işyerlerindeki sözleşmelerde alınan zamlar, görünürde geçmiş yıllara kıyasla önemli bir gerileme getirmedi. Çünkü gerileme ekonomik koşulların kötüleşmesiyle sağlanıyordu. Ancak toplumsal anlaşma ile çerçevesi çizilmiş bir sözleşme metni, işçi hareketini devreden çıkarmayı ve sendikaların işlevini ortadan kaldırmayı amaçlayan ileriye dönük geri bir adımdı.

DİSK anlaşmaya karşı çıktı, bütün dayatmalara karşın böyle bir anlaşmaya yanaşmadı. Ancak ileri sürdüğü itiraz noktalarında bütünsel bir tutarlılığı yoktu. Bu nedenle de en geniş işçi kitleleri içinde «toplumsal anlaşma» denen olayla CHP iktidarı ve Türk-İş arasında nasıl bir bağ kurulduğu ve bu bağın neden büyük sermaye için yarar sağlayıcı bir girişim olduğu yeteri kadar anlaşılamadı.

CHP eliyle yürütülen işçi hareketi için geriletici girişimler bu kadarla da kalmadı. KİT'lerde işçilerin kâra ortak edilmesi kararlaştırıldı. Bu girişim de yeteri kadar işçi kitlelerine açıklanamadı. Hangi amaçla işçiler kâra ortak ediliyordu? Bundan işçilerin çıkarı ne olacaktı? Öncelikle büyük ticaret ve sanayi sermayesine fon aktaran KİT'lerin zarardan nasıl kurtulacağı sorusu ortada dururken, bu işletmelerde işçilerin kâra ortak edilmesinin amacı ne olabilirdi? Kısaca söylemek gerekirse, toplumsal anlaşmanın peşinden, işçilerin kâra ortak edilmesi girişimleri Amerikan tipi sendikacılığa yatkın olan Türk-İş'in örgütlü olduğu kesimlerde iyice yerleştirilmek isteniyordu. Yapılmak istenen bu yolla işçi sınıfı içinde bir elit yaratmak ve işçi hareketini bu elite dayanarak geriletmek, aynı zamanda, fabrika-fabrika, işyeri-işyeri bölerek dağıtmaktı. Yıl sonu işyerini kâra geçirip bundan pay almaktan başka bir amacı olmayan bir avuç işçi eliti adına işçi kitleleri daha çok çalıştırılıp, daha çok artı değer üretmek ve eylemsiz bırakılmak isteniyordu.

Geçtiğimiz yıl, çalışma, sendikalar, grev ve lokavt yasalarında yapılacağı söylenen kimi demokratik içerikli değişikliklerin ise gerçekleşme şansı olmadı.

Faşist saldırı ve terörün olanca yüksek boyutlara tırmandığı 1978 yılı içinde, CHP patenti altında yürütülen kimi sol tartışma ve girişimlerin, işçi sınıfının ilerici sendikal hareketini ne kadar gerilettiği büyük bir acıyla izlendi. Daha önceki yıllar keskin sol sloganlarla yürütülmeye çalışılan ilerici sendikal hareket içindeki tasfiyeler, işyerlerindeki öncü işçilerin topluca işten çıkarılmalarına neden olan kimi hedefsiz ya da burjuvazinin hedeflerine hizmet etmeye açık olan eylemler sonucu ilerici sendikal hareket 1978 yılına önemli kan kaybıyla girmişti. Sendikal hareketin ileri kolu olan madeni eşya sanayiindeki MESS grevleri 1978 başında bağlanırken, MESS'in istekleri de önemli ölçüde yerine getiriliyor ve grev başlangıç amaçlarından çok gerilerde sonuçlanıyordu. En başta da karşı çıkılan grup sözleşmesi kabul ediliyor ve üstelik bu sendikanın başkanı tarafından kamuoyuna, ileri bir kazanım olarak sunuluyordu.

Gelinen bu nokta, sınıf ve kitle sendikacılığı adına sendika yönetiminde ve işyerleri düzeyinde yapılan tasfiyeler işçiler içinde büyük huzursuzluklara neden olmuş ve bölünme tohumlarını yeşertmiştir. Türkiye İşçi Partili üyeler ve yandaşları eliyle sürdürülen yoğun çalışmalar sonucu bölünmeler yerine muhalefeti merkez yöneticilerine yöneltmek biçiminde geliştirilen eleştiriler ve eylemler, bu sendika tabanında yeniden toparlanmalar sağlarken, burjuvazinin koruyucu kanadı altındaki maocu sendikaların kimi bölgelere girmeye ve mevzi kapmaya çalıştıkları görüldü.

1978 DİSK üyesi TEKSTİL içinde de bir çok tartışma ve çekişmelere tanık oldu. Zamanında kongre yapamayan bu sendika mahkeme kararıyla kayyuma verildi. Kayyum eliyle yürütülen bazı şube kongreleri sırasında, her türden ve boydan sapkın akımın, işçi sınıfı hareketi içine sokulmaması gereken eylem türlerini de kullanarak, yürüttükleri eylemlere karşın, yapılan kongrede sendikanın bütünlüğünü sağlayabilecek bir yönetimin iş başına geldiği söylenebilir.

DİSK'in kurucu üyelerinden Gıda-İş bütünüyle yönetim değiştirdi. Önceki DİSK yönetiminin bütün günahını taşıyan eski yöneticilerin yerine yenileri seçildi.

DİSK'in sendikal alandaki başarısızlıkları örtmek amacıyla, politik mücadeleye ağırlık vermeye çalışan kimi sendika yöneticilerinin önemli orandaki yapısı içinde, öne sürülen haklı eleştirilerin ve tabandan gelen güçlü tepkilerin bir sonucu olarak daha önceki dönemde yapılan kimi tasfiyeleri de geri aldığı görüldü. Örneğin Sosyal-İş yeniden DİSK üyeliğine kabul edildi.

Bu arada bazı sendikaların DİSK onur kuruluna verilme girişimleri, her türlü sorumsuzluğa karşın onaylanmayacak bir davranış olarak eleştirildi.

Türkiye işçi sınıfının yurt dışındaki bir kolu olan sayıları milyona varan Türkiyeli işçilerin sorunları ise geçen yıldan devralınan olumsuzluklar içinde çoğalarak devam ediyor.*

1978 yılını Türkiye işçi sınıfı hareketindeki başlıca gelişmeler olarak kısaca özetlersek, ilerici sendikal hareketin sosyalizm perspektifinden koparılmış olması, sendikal alandaki gerilemenin başlıca nedeni olarak görülebilir.

Ne varki işçi sınıfı mücadeleciliğinden bir şey yitirmeksizin, yarının zorlu sınavlarına hazırlanmaktadır. Bunun bir örneğini 20 Mart Faşizme İhtar direnişinde veren işçi sınıfımız, güven verici bir yönetim altında mücadelesini çok daha ileri düzeylere çıkarabileceğini yeniden kanıtlamıştır.

* Bu konuda bakınız, «Yurtdışındaki Türkiye'li İşçiler» Doğan Özgüden, Yurt ve Dünya, sayı 12 - 13.

SIKIYÖNETİMİN İLK İKİ AYI *

Türkiye 1979 yılına 13 ilde ilan edilmiş olan sıkıyönetim koşullarında girdi. Adana, Ankara, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Bingöl, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa illerinde ilan edilen sıkıyönetim, Kahramanmaraş'ta birkaç gün boyunca süren kitlesel katliamlar üzerine, «Anayasa'nın tanıdığı hür demokratik düzeni ve temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması» gerekçesine dayanıyordu.

Kahramanmaraş'ta meydana gelen faşist katliam, gerçekte yurt düzeyinde uzun süredir sürdürülen faşist tırmanışın bir uzantısı ve bu tırmanışın, yeni bir niteliğe sıçratılması çabasının belirtisiydi. Kahramanmaraş katliamına ve bu katliamın kitlesel boyutlara ulaşmasına zemin hazırlayan ortam, gerek bu ilde gerekse tüm bölgede sistemli bir kışkırtma ve gerginlik politikasıyla oluşturulmuştu. Bunun için de özellikle mezhep farklılıklarına çarpıtıcı bir politik görünüm verme ve giderek politik düşmanlık boyutları kazandırma yolu seçilmişti. Böylece Kahramanmaraş olayları, bütünüyle tek taraflı bir faşist katliam özelliğini taşımakla birlikte, bölge ya'da yurt düzeyinde bir **iç savaşın** provası niteliğindeydi. Bu bakımdan Kahramanmaraş olayları, daha önce Malatya, Kars ve Sivas'ta denemesi yapılmış faşist provokasyonlar zincirinin son halkasıydı.

Kahramanmaraş katliamının, faşist güçler açısından bu birinci amacının yanısıra ikinci bir temel amacı daha vardı: Ecevit hükümetini ülkedeki faşist terör karşısında yenik düşürmek, hükümetin

---

* Bu yazı Türkiye İşçi Partisi Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu tarafından hazırlanmıştır.

artık iktidarı en azından bütünüyle elinde tutamadığını kanıtlamak. Diğer bir deyişle Kahramanmaraş'ta girişilen faşist katliam, ülkede bir iktidar boşluğunun varlığını göstermek ve iktidarı gerçekten elinde tutan güçlerin kendisini ortaya çıkarması için gereken ortamı hazırlamak amacını taşıyordu. Kahramanmaraş katliamı, Türkiye'deki faşist odakların, Ecevit hükümetine, artık onun denetim altında tutamadığı iktidar aygıtını bırakıp kendisine teslim etmesi için yapılan bir meydan okumaydı.

Bu bakımdan Kahramanmaraş olayları, Ecevit hükümeti için, elindeki iktidar olanaklarını faşist odakları etkisizleştirmek için kullanıp kullanamayacağını göstermesi açısından bir sınav niteliğini taşıyordu. Oysa Başbakan Ecevit, Kahramanmaraş katliamı üzerine, olaylara karşı etkin ve geçerli önlemler almak yerine, barış çağrılarında bulunmaya başlamıştı. Üstelik Başbakan, «herkes sözünün geçtiği kesime barış çağrısında bulunsun» diyerek, inisyatifi elinde tutamadığını teslim eden, faşist odakların «sözünü geçirebildiği kesimler» üzerindeki denetimi önünde açıkça boyun eğen bir tutum alıyordu. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran, Kahramanmaraş katliamı üzerine verdiği demeçte, hükümetin önündeki en güncel sorunları şöyle sıralıyordu:

«Hükümet barış çağrılarında bulunmak yerine saldırı ve cinayetler karşısında daha kesin sonuç alıcı girişimlerde bulunmalıdır. Hükümet tüm güvenlik kuvvetlerini kesin kendi emri altına almayı ve halkın güvenliğini sağlattırabilmeyi başarmalıdır. İstihbarat örgütünü emri ve kontrolü altında yeterli genişlik ve süratli bir biçimde çalıştırmayı başarmalıdır. Hükümet terör yuvalarının ve arkalarındaki gizli güçlerin üzerine cesaretle gitmeyi ve sonuç almayı başarmalıdır.»

Kahramanmaraş olayları üzerine 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmesi, bir yanıyla hükümetin, ülkede iktidarı bütünüyle kendi elinde tutamadığını ve kendisi dışında güçlerle paylaşmak zorunda kaldığını kabullenmesi anlamını taşıyordu. Bu nedenle karanlık faşist güçler, sadece sıkıyönetimin ilan edilmesiyle bile, uzun süredir gerçekleştirmeye çalıştıkları amaçlarından birine ulaşmış oluyorlardı. Ülkede iktidarın, onu resmen elinde tutmak ve kullanmak durumunda olan hükümetin dışındaki odaklar tarafından paylaşılmasını meşrulaştırma, giderek bütünüyle hükümetin elinden çıkmasının yolunu açma yönünde bir adım atmış oluyorlardı. Faşist güçler ordunun eninde sonunda iktidara fiilen el koyma durumuna getirilmesini de ,iktidarı ele geçirme planları içinde bir olasılık olarak elde tutuyorlardı.

Faşist güçlerin, bir sıkıyönetim ilanını ve uygulamasını böylesi planların ve amaçların bir basamağı olarak görmeleri, hiç kuşkusuz ülkedeki nesnel durumun bazı özelliklerine dayanıyordu. Sözü edilen

özellik, sıkıyönetimin, faşist güçlerin yıllardan beri oluşturup örgütlediği gizli bir iktidar odağının denetimine bağlanması için gerekli nesnel koşulların varlığıydı. Bu durum, Türkiye İşçi Partisi Başkanlık Kurulu'nun, sıkıyönetim ilanı üzerine olağanüstü toplanarak yayınladığı bildiride şöyle dile getiriliyordu:

«Yasalar ve kurallar uyarınca oluşmuş hükümet tam iktidar olamamış ve olabildiği kadarından da sürekli ödünler ve kayıplar vermiştir. Buna karşılık, yasal olmayan, bundan dolayı da açıkça biçimlenmeyen, ama olayların akışı içinde varlığı ve etkinliği artarak hissedilen bir ikinci iktidar odaklaşması gözlenmiştir. MC döneminden beri ve bu son yılda hızlanarak, ülkede iktidarın iki başlı hale gelmesi, ikileşmesi olgusu yaşanmaktadır. MHP ve ülkücü gençlik gibi yandaşları faşist terörizmin içinde olmakla birlikte, terörizmin çapı, gücü, örgütlenişi MHP'yi ve benzeri herhangi bir örgütü aşan boyutlardadır... Kimi yönetici ve memurların teröristlere yandaş olması ve işini ihmal etmesi, kendilerinin bu oluşumu desteklemesiyle birlikte, aynı zamanda bir otorite merkezinden, bir iktidar odağından böyle direktif aldıkları içindir. Bir yılda olup bitenler tek bir merkezden planlanan ve uygulanmaya koyulan biçimde cereyan etmiştir. Son derece hesaplı biçimde, adım adım, basamak basamak, alıştıra alıştıra genişletilip şiddetlendirilerek terörizm geliştirilmiştir.»

İşte faşist güçler, sıkıyönetimin ilanını, gerçek iktidarın hükümetin elinden çıkması ve kendilerinin daha doğrudan yönlendirmesine açık hale gelmesi için bir hedef olarak benimsemişlerdi. Onlara göre bundan sonraki adım, sıkıyönetim uygulamasının, kendilerinin derinlemesine örgütlenmiş iktidar odağının denetimine bağlanması olacaktı. Faşist güçler, buna bağlı olarak, sıkıyönetimin kendisini ve sıkıyönetimi uygulamak durumunda olan devlet güçlerini bizzat Ecevit hükümetinin bir alternatifi durumuna getirmeyi, sözü edilen devlet güçleri aracılığıyla Ecevit hükümetinin yerini almayı planlıyorlardı.

Bu durumda, sıkıyönetim uygulamasına geçişle birlikte başlıca sorun, kimin denetimi ve yönlendirmesi altında yürütüleceği sorunu oluyordu. TİP Başkanlık Kurulu'nun bildirisinde bu sorun şöyle özetleniyordu:

«Şimdi bu ikili iktidar odağı durumunda, sıkıyönetimin, hangisinin fiili yönetim ve denetiminde yürütüleceği sorusu vardır. Önemli sorun budur. Bundan sonraki durumu büyük ölçüde belirleyecek olan da budur. Faşistler ve tüm karanlık güçlerin şimdiye kadar ısrarla sıkıyönetim istemiş olmalarının nedeni de bu sorunun yanıtını kendileri için müspet olarak vermelerindendir. Sıkıyönetimle, yasa dışı terörden yasal teröre geçmeyi, terörizmi legalleştirmeyi ummaktadırlar. Bu du-

rumda, sıkıyönetim sayesinde iki başlı iktidarın terörizmin gizli odağında tekleşmesi tehlikesi ciddidir.»

TİP Başkanlık Kurulu, daha sonra sıkıyönetimin resmen hükümete bağlı olduğunu hatırlatarak, sıkıyönetim süresince yapılacak bütün uygulamaların sorumluğunun hükümete ait olduğunu vurguluyordu.

Gerici ve faşist güçlerin sıkıyönetim uygulamasıyla ilgili hesapları, kısa sürede kendi politikalarıyla su yüzüne çıkmaya başladı. Sıkıyönetimin ilan edilmesiyle birlikte tüm gerici ve faşist odakların sözcüleri, sıkıyönetim uygulamasını hükümetin denetim yetki ve görevinin dışında göstermeye, sıkıyönetimin hükümetin insiyatifi dışında yürütülmesini meşrulaştırmaya yönelik bir politika izlemeye başladılar. Daha açık bir deyişle, gerici ve faşist güçler, sıkıyönetimin, hükümetin resmi yönetimi dışında ikinci bir fiili yönetim biçimi, bir **askeri yönetim** olarak işlenmesini sağlamaya yönelik sistemli bir çabaya giriştiler.

Başta AP ve MHP'nin, sıkıyönetimin Başbakan'ın sorumluluğunda yürütüleceği noktasından hareketle oluşturulan «eşgüdüm başkanlığı»na karşı açıktan açığa cephe almaları, sözü edilen politikanın bir sonucuydu. Bu politika, aynı zamanda, sıkıyönetim uygulamasıyla doğrudan doğruya hükümeti karşı karşıya getirme ve sıkıyönetimi uygulayan devlet güçlerine açıkça hükümeti hedef gösterme amacına da yönelikti. Kimi AP sözcülerinin, sıkıyönetimin ilanını, ülkede Ecevit hükümetinin bıraktığı bir «iktidar boşluğu»nun doldurulması olarak tanımlamaları, sıkıyönetimi bir iktidar alternatifi olarak gördüklerini açığa vuruyordu. Tercüman yazarı Güneri Cıvaoğlu, 25 Ocak günü gazetesinde şöyle yazıyordu:

«26 Aralık, aslında, iktidar boşluğunun doldurulduğu tarihtir. Bülent Ecevit ve Bakanları, hükümettiler fakat, iktidar olmaktan çıkmışlardı... İktidar boşluğu sıkıyönetim ile ve yasal yoldan dolmuştur.»

Gerici güçler, bir yandan sıkıyönetimi hükümetin sorumluluğundan fiilen çıkarmaya ve bu durumu meşrulaştırmaya çalışırlarken, diğer yandan da sıkıyönetim uygulamasına demokratik güçleri hedef gösterebilmek için sistemli bir çabaya girdiler. Bu çaba iki yönlü olarak sürdürülüyordu. Birinci olarak, demokratik, sol güçleri terörizmin sorumlusu olarak göstermeye yönelik propaganda yoğunlaştırılıyordu. Böylece terörizmin yürütücüsü ve faşist odakların örtülü uzantıları durumundaki örgüt ve kuruluşların da aklanmasına çalışılıyordu. İkinci olarak, faşist terör eylemlerinin alanının sistemli bir biçimde kaydırılması gündeme alınıyordu. Faşist terörün sıkıyönetim bölgesi dışındaki illere kaydırılması yoluyla, sıkıyönetimin kapsamının genişletilmesi ve gitgide bütün ülke düzeyinde fiili bir «askeri yönetim»e giden kapıların açılması planlanıyordu.

İlan edilişini izleyen iki aylık dönemde sıkıyönetimin uygulamaları, bu uygulamaya yön vermeye çalışan gerici güçlerin amaçlarını gitgide daha açık biçimde ortaya koydu.

Sıkıyönetim, geçen iki aylık süre boyunca, ilan edilişi gerekçesi yönünde etkili hiç bir girişimde bulunmamıştır. Birinci olarak, gizli ya da açık faşist odakların üzerine gidilmesi, bu odakların etkisizleştirilerek giderek ortadan kaldırılması doğrultusunda hiçbir sonuç alınmamıştır. Tıpkı sıkıyönetimin ilanından önce olduğu gibi, faşist terörizmi hala bireysel girişimlerin ve planlamaların ürünü olarak gören ve değerlendiren, «suç» teşkil eden bireysel eylemlerin arkasındaki örgütlenmeleri görmezlikten gelen bir uygulama sürdürülmektedir. Bunun sonucu olarak da faşist örgüt ve kuruluşların, sıkıyönetim koşullarında ve sıkıyönetim uygulamalarından da yararlanarak kendilerini meşrulaştırmaları süreci her geçen gün biraz daha ilerlemektedir. Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Kurulu'nun 13 - 14 Ocak tarihlerindeki toplantısından sonra yayınlanan bildiri de belirtildiği gibi:

«Böylece sıkıyönetim yasal dayanağını yitirme konumuna gelmiştir. Diğer taraftan MHP ve yandaşı durumundaki faşist örgütlerin suçlarının örtülüp, unutturularak aklanması süreci başlatılmıştır.»

Sözü edilen bu süreç, sıkıyönetim bölgelerinde faşist örgütlerin mevzilerini sağlamlaştırması sonucunu verirken, diğer yandan faşist terörizmin alanın kaydırılması da yeni tertiplere olanak hazırlamaktadır.

Sıkıyönetimin ilan edildiği 26 Aralık 1978'ten 15 Şubat 1979'a kadar sıkıyönetim bölgelerinde toplam olarak 37 öldürme, 18 silahlı ya da bombalı saldırı ve 3 soygun olayı meydana gelmiştir. Öldürme olaylarının 20'si ve silahlı-bombalı saldırıların 6'sı, İstanbul ilinde olanlardır. Öldürme olaylarının geriye kalan 17'si ise Gaziantep, Adana ve Urfa illerinde meydana gelmiştir. Buna karşılık sıkıyönetim dışında kalan 7 ilde (Kayseri, İzmir, Trabzon, Diyarbakır, Mersin, Tunceli, Amasya ve Samsun) aynı dönemdeki öldürme olaylarının sayısı 22, silahlı ve bombalı saldırı olaylarının sayısı 14, soygun olaylarının sayısı ise 4 olmuşolaylarının toplam sayısı 30'a, silahlı-bombalı saldırıların sayısı 33'e çıkmaktadır.

1978 yılı içinde terör olayları sonucunda meydana gelen 900 dolayındaki ölüm olayından 715'inin sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde meydana geldiği dikkate alınırsa, terör olaylarının alanının sistemli biçimde sıkıyönetim dışındaki belli bölgelere kaydırıldığı ortaya çıkmaktadır. Terörizmin uygulama alanının kaydırılabilmesi, herşeyden önce, faşist odakların serbestçe bu olanağı bulabildiklerini, örgütsel yapılarını eskisinden de daha etkin biçimde koruyabildiklerini göster-

mektedir. Faşist odaklar dağıtılmadıkça, sıkıyönetim ve benzeri uygulamalarla terörizmin kaynağının kurutulamayacağı; olsa olsa bu uygulamaların alanının genişletilmesi için yeni gerekçelere zemin hazırlanabileceği böylece ortaya çıkmaktadır.

Sıkıyönetim uygulamasıyla faşist güçlerin hesap ve tertipleri arasındaki ilişkinin bir diğer yönü, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü ilgilendiren uygulamalarda kendisini göstermektedir. Geçen iki yıllık süre içinde sıkıyönetim bölgelerindeki uygulamalardan en önemlileri, bir dizi basın organının yasaklanmasına ilişkin uygulamalardır. Giderek sistemli bir biçim alan yayın yasaklamaları, sıkıyönetim uygulamalarının ilan gerekçesinin sınırları içinde tutulması ve demokratik güçleri hedef almasının önlenmesi sorununun önemini bütün açıklığıyla ortaya koymuştur.

Sözü edilen yasaklamalar, giderek bütün demokratik güçleri, onların örgütlü gücünü hedef alan baskı ve uygulamaların yolunu açıp bunları meşrulaştıracak bir nitelik taşımaktadır. Böylesi uygulamalar, Türkiye'de «terörizmin ve anarşi»nin kaynağının Anayasa'da dile getirilen demokratik hak ve özgürlükler olduğu, anarşinin ve terörizmin önlenmesi için bu hak ve özgürlüklerin en azından daha da kısıtlanması gerektiği yolundaki, gerici ve faşist güçlerin yıllardır ortaya attıkları iddiaların onaylanması anlamına gelmektedir. Bu, sıkıyönetim uygulamalarının sorumluluğunu üstlenmiş olan hükümetin de bu iddiaları benimsemesi ve gerici güçlerin planlarının kendi eliyle uygulanmasını kabullenmesinden başka anlam taşımamaktadır.

Hükümetin bu uygulamalar karşısındaki sessizliğinden ve çaresiz gözükme çabalarından anlaşıldığına göre, hükümet bu uygulamaları kendi inisyatifi dışında gösterme eğilimindedir. Ne var ki böyle bir varsayımın hükümet tarafından kabul edilmesi, bizzat hükümetin iktidar olmaktan vazgeçmesi anlamına gelecektir. Diğer bir deyişle hükümet, Türkiye'de kendisi dışında resmen ikinci bir yönetimin varlığını kabullenmiş olacaktır. Bu, gerici ve faşist güçlerin sıkıyönetimden bekledikleri işlevin gerçekleşmesinden başka bir şey değildir.

Sıkıyönetimin ilan edilişinden sonraki iki ay boyunca ülkede hükümet değişikliği beklentilerinin yoğunlaşması herhalde bir raslantı değildir. Şu ya da bu biçimde bir hükümet değişikliği öneren çevreler, bu önerilerini, özellikle Ecevit hükümetinin artık gerçek anlamda bir «iktidar» olmadığı iddiasına dayandırmaktadırlar. Başka türlü söylersek, bu öneriler, sıkıyönetim yoluyla bir alanda doldurulduğu öne sürülen «iktidar boğluğu»nun yeni bir hükümetle bütünüyle doldurulması talebine dayandırılmaktadır. Kısacası CHP'den ve onun hükümetinden, ya bütünüyle iktidarı bırakıp gitmesi, ya da en azından iktidarı

gerici güçlerle açıktan açığa paylaşmayı kabul etmesi istenmektedir. Bu tür istemlerin yoğunlaşması, Ecevit hükümetinin izlediği politikanın kaçınılmaz bir sonucudur.

Bugünkü koşulların, ülkede faşist tertiplerin sonuçlandırılması için bir basamak olmasını, iktidarın terörizmin gizli odağında tekleşmesini önleyecek güçler Türkiye'de vardır. Bu güçler, başta işçi sınıfı ve onun politik hareketi olmak üzere, faşist tehlikenin kökenlerini, gizli ve açık faşist odakları ötedenberi ısrarla vurgulayan tüm ilerici ve demokratik güçlerdir. Her şeyden önce demokratik güçlerin, demokratik hak ve özgürlüklerin fiilen kullanılmasından zerre ödün vermeyen bir tutum içinde olmaları zorunludur. Bunu engellemeye yönelik her türlü antidemokratik girişim ve uygulama, karşısında demokratik güçleri ve onların kararlı birliğini bulmalıdır.

Faşist eğilim ve uygulamalara karşı güç ve eylem birliği görevi artık eskimiş olmak şöyle dursun, tam tersine güncelliğini ve ivediliğini bugün her zamankinden daha çok duyurmaktadır. Demokratik güçlerin eylem birliği alanında, bugüne kadar şu ya da bu nedenle atılamayan adımlar ve düşülen hatalar, bu görevin yerine getirilmesi için artık vaktin çoktan geçmiş olduğu biçiminde yorumlanmamalıdır. Şimdi yapılacak iş, bu konuda varolan eksikliklerin nedenlerini bugünden tezi yok teşhis edip ortadan kaldırmak ve günün koşullarına uygun yöntemlerle bu görevi gerçekleştirmektir.

ABD KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİ'NDEN ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİ'NE MEKTUP *

Sayın Yoldaşlar,

Birkaç yıl önce, Partimizin Merkez Komitesi'nin bize gönderdiği bir telgrafta Partimizi, «ABD emperyalizmine karşı çok yumuşak» davranmakla suçlayarak eleştirmiştiniz. Suçlamalarınız yalnızca yalan değil aynı zamanda iftira olduğundan bu suçlamaları destekleyecek hiç bir kanıt gösterememiştiniz.

Biz şimdi, aynı suçlamaları size yöneltiyoruz. Parti önderleriniz emperyalizmle işbirliği yapmakta ve onu «hoş göstermektedirler.»

Size bu eleştirileri yöneltmemizin nedeni, Parti'nizin izlediği politika ve giriştiği eylemlerle genel olarak emperyalizme yardım, umut ve destek sağlamasıdır; bizim için en önemlisi de politikanızın ABD emperyalizmini güçlendirmesidir. Bu nedenle politikanızın iç işlerimiz üzerinde doğrudan bir etkisi olmaktadır.

Eleştirilerimizi yalnızca, ABD emperyalist politikasına karşı mücadelemize doğrudan etkisi olan politikanız üzerinde yoğunlaştıracağız.

Ne var ki, bunu istemeyerek ve büyük bir üzüntü duyarak yapıyoruz. Bu mektubu, yaşam ve deneylerin Partinizi şu anda izlemekte olduğu yoldan çevireceğine inanarak geciktirdik. Ama eylemlerinizin

---

* *New Times*'ın 3 Ocak 1979 sayısından Büro'muzca Türkçeye çevrilmiştir. *New Times* başlığın altına ve mektuptan önce şu satırları koymuştur: «Çin önderlerinin günümüzde izledikleri şovenist, süper-güç politikasının, barış ve ulusal güvenliğe değer verenlerde yarattığı endişenin gittikçe arttığını düşünerek, ABD Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Çin önderlerine gönderliği açık mektubun tam metnini yayınlıyoruz.»

özgül yargılardan doğan tek tek yanlışlıklar olmadığı anlaşılıyor. Tersine, bu yanlışlar daha çok temel, uzun vadeli yanlış görüşlerden doğuyor. Siz, işçi sınıfının devrimci yolundan sapmış bulunuyorsunuz.

Belgelemeyi çok daha gerilere götürebiliriz; ama Kennedy Yönetimi'nin Küba topraklarında salt savunma amacıyla bulunan füzeler nedeniyle yarattığı bunalımdan başlamak yeterli olacaktır.

1962'de, füze bunalımının ilk günlerinde, resmi bildirilerinizle «kışkırtıcı eylemler» dediğiniz suçlamalarla Sovyetler Birliği'ne saldırdınız. Emperyalizme karşı uzun bir mücadele tarihi olan sosyalist bir ülkenin önderlerinin emperyalist saldırıdan yana çıkıp, sosyalist Küba'ya yapılan askeri yardımı «kışkırtma» iftirasıyla lekeleyeceğine inanmak güçtür.

Sovyetler Birliği'ne iftira atarken, füzelerin Küba topraklarında bulunmasının nedeninin ABD emperyalizminin Küba'yı eksiksiz, büyük bir saldırıyla istila etme hazırlaklarının son aşamasına gelmiş olduğu gerçeğinden hiç söz etmiyordunuz. Gerçeği bilmek isteyenler için bu, hiç de büyük bir sır değildir. ABD, Domuzlar Körfezi'yle başaramadığını büyük bir askeri saldırıyla gerçekleştirmeye kararlıydı. ABD emperyalizmi, sosyalist bir Küba'yı Güney ve Kuzey Amerika'da anti-emperyalizmin ve sosyalizmin köprübaşı olarak görüyordu.

Oysa ABD emperyalizmi, genç Sosyalist Küba Cumhuriyeti'ne karşı giriştiği saldırgan planlarını örtbas etme gereksinmesi içindeydi. Sovyet «kışkırtması» yolundaki sorumsuz suçlamalarınızla siz, onlara bu demagojik duman perdesini sağlamış oldunuz. Bunalıma ABD emperyalizminin saldırı planlarından dolayı değil de, Küba ve Sovyetler Birliği tarafından yaratılmış görünümü vermeye çalıştınız.

Bunalımın sona ermesinden, ABD emperyalizminin ve Kennedy Yönetimi'nin istila planlarından vazgeçmek zorunda bırakılmasından sonra, Partiniz bu kez de yüzseksen derece dönerek Sovyetler Birliği'ni «korkaklık ve döneklik»le suçladı.

Parti bildirilerinizde ve yazılarınızda hiç bir anlaşmanın bulunmadığını, füzeler kaldırılır kaldırılmaz Birleşik Devletler'in Küba'yı istila edeceğini söylediniz. ABD emperyalizmi, dünyanın bu sözde «karşılaşmayı» Başkan Kennedy'nin kazandığına inanmasını istiyordu. Siz, «korkaklık ve döneklik» konusundaki yalan bildirilerinizle bu uydurmayı desteklemiş oldunuz.

Bildirilerinizle Küba'nın kahraman halkını lekelediniz oysa o halkın anavatanlarını savunmak için savaşma yolundaki kararlı tutum ve hazırlığı, Kennedy Yönetimi'ni çok dikkatli planlanmış saldırı planından dönmesi gerektiğine inandıran en önemli etken olmuştu.

Kısacası, o bunalımın her döneminde siz ABD'nin yanını tuttunuz. O zamandan bu yana yaşam ,sizin her bakımdan yanıldığınızı kanıt-

ladı. Aslında bu, ABD-Küba ilişkilerinde çok önemli bir dönüm noktası oldu. Bu, aynı zamanda ABD emperyalizmi için bir yenilgiydi.

Bağımsızlığını kazanmış olan Sudan, 1971'de sosyalist bir toplumun kurulmasına doğru ilerliyordu. ABD emperyalizmi onları bu yollarından çevirmek için herşeyi yaptı.

Şimdi artık dünya biliyor ki CIA, Suudi Arabistan'daki bazı gerici güçlerle birleşerek Sudan'daki duruma el atmıştır. Bunların yarattığı kışkırtma sonunda, karşı-devrim başarıya ulaşmıştır. Gerici askeri cuntanın Sudan'daki Komünistleri ve başka devrimcileri katlettiği sırada Mao Tse-tung başkanlığındaki Partiniz, devrimcilere değil de, devrimcileri öldürüp tutuklayanlara destekleyici mesajlar gönderiyordu. Bundan hemen sonra da Partiniz Sudan'da bir ticaret delegasyonu göndermiştir.

Karşı-devrim ABD emperyalizmi için bir başarı olmuştur. Bu, Sudan'daki ilerici güçler için geçici ama ciddi bir gerileme yaratmıştır. ABD'deki en gerici sağ-kanat güçler, sizin eylemlerinizi «Sudan'da özlenen istikrar etkeni» olarak selâmladılar. Eylemlerinizle, karşı-devrim için, Orta Doğu'da emperyalistlerin petrol çıkarlarının korunmasında bir suç ortağı ve bir «istikrar etkeni» oldunuz.

Gene 1971'de herkes açıkça gördü ki, Pakistan'da ABD desteğindeki gerici, baskıcı feodal rejim, Bengladeş halkını öldürüp aç bırakarak boyun eğmeye zorladı. Bu bir kitle soykırımı politikasıydı. Bengladeş halkı başkaldırdığında da Dünyada yalnızca Parti önderleriniz ve ABD emperyalizmi, gerici, karşı-devrimci güçleri desteklemek için ortaya çıktılar.

Parti önderlerinizin eylemleri yalnızca destekleyici bildirilerle sınırlı kalmadı. Gene hemen delegasyonlarınızla Pakistan'a koştunuz ve Pekin'e gelen delegasyonlara sıcak ve açık karşılama törenleri düzenlediniz. Bu eylemleriniz ABD emperyalizmi tarafından desteklendi ve kutsandı. Dünya halkları bu cinayetlere karşı protestoda bulununca, Pakistan'daki gerici ABD kuklalarına sığındınız.

Ulusal kurtuluş ve sosyalizm güçleri, sosyalist bir ülke olan Çin' in önderlerinin, emperyalizmden ve ulusal baskıdan yana çıkışını gözlerine inanamıyarak bir kez daha seyretti.

Belki de sizin ABD emperyalizmini en kaba biçimde desteklemeniz, Şili'deki karşı-devrimci hükümet darbesi sırasında oldu. Askeri cuntanın çok ciddi güçlükler içinde olduğu bugün bile maddi ve manevi desteğinizi eksik etmiyorsunuz.

Bu, hiç bir zaman bir sır olmadı; ama Salvador Allende Gossens başkanlığındaki İlerici Halk Birliği Hükümeti'ni yıkmak için uygulanan karşı-devrimin nasıl düzenlendiğini, nereye yönelik olduğunu ve bunun faturasını kimin ödediğini artık bütün dünya biliyor.

Bu gerçekler, o zaman açıkça görülen her şeyin doğru olduğunu kanıtlıyor. Karşı-devrim, ABD emperyalizminin ürünüydü. CIA'in, büyük, çokuluslu ABD şirketlerinin, Şili'deki gerici ve faşist ögelerin, özellikle de ordu üst kademesi arasındaki ögelerin ortaklaşa düzenledikleri birşeydi.

Hitler zamanından bu yana dünya, Komünistlerin, öteki devrimci, ilerici ve eylemcilerin darbeden sonraki iğrenç katledilişine benzer birşeye tanık olmamıştır. Bu insanların kemikleri, bugün Şili'deki kireç kuyularından çıkarılmaktadır.

Ama şu da doğrudur ki, Hitler zamanından bu yana Şili cuntasına karşı gösterilen dünya çapındaki protesto, yadsıma, boykot ve dışlama hareketine benzer bir hareket de görülmemiştir. Bu, gericiliğe ve katil fazişme karşı oluşan dünya çapında bir birleşik cephedir. Etkili bir mücadele yoludur.

ABD emperyalizmi, Şili'deki faşist rejime karşı girişilen dünya çapındaki bu birleşik cepheyi bozmak için umutsuzca çalışmıştır. Partiniz tam bir yalnızlık içindeki bu cepheyi yarıp geçerek, faşist cuntayı diplomatik bakımdan tanımaya koşmuştur. Öldürülen Başkan Allende daha gömülmeden siz, Şili büyükelçisini Pekin'deki elçilik binasından zor kullanarak attınız. Şili halkının katillerine işbirliği ve dostluk elinizi uzatmak için tüm rekorları geride bırakan bir çabukluk gösterdiniz.

Bu eylemler, ABD emperyalizmini savunmak ve desteklemek anlamına gelmiyorsa, o zaman sözcükler ve kavramlar anlamlarını bütünüyle yitirmiş demektir. Dünyadaki ABD emperyalizminin durumunu korumaya ve desteklemeye böylesine alçalarak ve açıktan açığa koşan bir burjuva hükümeti bile bulunamaz.

Gene, pek çokları için emperyalizme karşı uzun, onurlu bir mücadele tarihi olan bir ülkenin önderlerinin böylesi acımasız emperyalist baskılara nasıl olup da destek olabileceğini anlamak güçtür. Şili'de karşı-devrimci faşist katilleri başta tutan şeyin, ABD emperyalizmi desteğiyle sizin sürekli ekonomik, siyasal ve diplomatik desteğiniz olduğu konusunda en küçük bir kuşku bile yoktur.

Angola halkı, ırkçı Portekiz emperyalistlerine karşı uzun ve güç bir kurtuluş savaşı vermiştir. Çin Komünist Partisi önderleri,onların bu kahraman savaşını desteklemek için parmağını bile oynatmamıştır. Yıllar boyunca öteki sosyalist ülkelerin çoğu, özellikle de Sovyetler Birliği, tam ve koşulsuz desteğini vermiştir. Ulusal kurtuluştan söz ediyorsunuz; oysa şaşmaz bir biçimde hep emyerpalizmin güçleriyle aynı safta oldunuz.

Angola halkının kurtuluşa kavuşmasından sonra, dünya ülkelerinin çoğu, yeni devrimci demokratik hükümeti diplomatik olarak tanı-

dı. Bu ülkelerin dışında kalanlar yalnızca ABD emperyalizmi, Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Afrika oldu.

Ne var ki ABD emperyalizmi, Güney Afrika ve sizin Parti önderleriniz bu mücadelede yansız kalmadılar. Angola halkının bağımsızlığını kazanmasından sonra bile siz, ABD emperyalizmi ve Güney Afrika'yla güçbirliği yaparak uluslararası petrol şirketleri ve CIA'in önderliğinde, Angola Halk Cumhuriyeti'ni düşürmek için silâhlı mücadeleyi desteklemeye giriştiniz.

Bu durumda desteğiniz CIA'in askeri kanadının eylemlerine katkıda bulunmuştur ve bu destek devam etmektedir. Bugüne dek hep ABD emperyalizmiyle elbirliği içinde, Afrika'daki devrimci süreci tersine çevirmeye çalıştınız.

Bir yandan emperyalizme yandaş çıkarken, öte yandan ulusal kurtuluş güçlerine yardımda bulunan Sovyetler Birliği, Küba ve öteki sosyalist ülkeleri en çirkin sözlerle karalıyorsunuz.

Partinizin Angola, Etiyopya, Afganistan, Yemen, Burma ve daha birçok ülkede ABD emperyalizmini desteklediğini ve onunla işbirliği yaptığını inandırıcı bir biçimde yadsımanız olanaksızdır. Emperyalizme karşı çıkılan ya da emperyalizmin güçlük içinde olduğu her yerde, onu güçlendirmek için siyasal, ideolojik ve askeri destek sağladığınız acı verici ama doğru bir gözlemdir. Gericilik, karşı-devrim ve emperyalizmle aynı yörüngeyi izliyorsunuz.

Sonra, Vietnam hükümeti ve halkına karşı yürüttüğünüz büyükdevlet saldırı politikasını da eskisi gibi, gizleyemezsiniz artık. Emperyalist bir biçimde, donanmanızı Vietnam sularına gönderiyorsunuz. Vietnam'a karşı bir harp gemisi diplomasisini, emperyalizmin onca yıl Çin'e karşı uyguladığı silâhın ta kendisini, uyguluyorsunuz.

Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin «tercihli» davranmasını ve Çin kökenli burjuva ögelerinin sosyalist bir toplum kurma yasalarından ve sürecinden bağışık tutulmasını istiyorsunuz. Daha önce Endonezya'da ve başka bölgelerde yaptığınız gibi, Vietnam'daki kapitalistlerin ve Çin ulusal kökenli feodal Vietnamlıların Vietnam halkını, bu arada Çin kökenli yüzbinlerce insanı sömürmeyi sürdürmelerine izin verilmesini istiyorsunuz.

Dünyayı inandırmaya çalıştığınız gibi, bunu yaparken düşündüğünüz Çin kökenli işçiler ve yoksul halk değildir. Hayır, siz Vietnam'daki Çin kökenli zenginleri, varlıklıları düşünüyorsunuz. Siz, işçi sınıfı görüşü ve kavramlarının yerine, emperyalist ve kapitalist sınıf kavramlarını benimsemiş durumdasınız.

Kuşaklar boyu ABD, Fransa ve Japonya'nın ve Feodal Çin'in istilacı güçlerine karşı başarıyla savaştıktan sonra, Vietnam halkının ye-

niden Çin Halk Cumhuriyeti'nin güçleri tarafından tehdit edilmesi ve saldırıya uğraması hem acı acı gülünecek, hem de ayıplanacak birşeydir. Bu, dünyadaki yüzmilyonlarca insana, bu arada ABD emperyalizmine karşı giriştikleri mücadelede Vietnam halkını destekleyen milyonlarca Amerikalı'ya, dayanılmaz gelmektedir. Vietnam halkını rahatsız ve tehdit eden emperyalist güçlerin yerini sizin silâhlı güçlerinizin almış olması talihin acı bir cilvesidir.

Eski Çinli feodal yöneticilerin ve burjuva milliyetçilerinin fikirlerini benimsemişsiniz ve bu fikirleri uygulamaktasınız. Size göre, tüm Çinliler, nerde yaşarlarsa yaşasınlar, «Çinliler'in bulunduğu her yeri Çin» olarak kabul etmelidirler.

Vietnamlı Komünistler en önemli soruyu sormuşlardır - ve siz bu soruyu yanıtsız bıraktınız: «Sosyalist devrimin sanayi ve ticarette kapitalist sektörün dönüşümünü yöneten o değişmez yasasının, salt Çinli oldukları için, bazı burjuvalara, mülklerinin işçi sınıfının, tüm Vietnam emekçi halkının altınteriyle kazanılmış olmasına karşın uygulanmaması doğru mudur? Çin yönetimi yüzbinlerce gerçek emekçi halkının, dünyanın çeşitli bölgelerinde acımasız bir sömürü, ezilme ve giderek yok edilme tehlikesi içinde bulunan Çin'li göçmenlerin alınyazısını bütünüyle bir yana bırakmışken, Vietnam'daki bir avuç Çinli'yle uğraşmaya neden bu denli büyük bir önem veriyor?»

İki sosyalist ülke, Vietnam'la Sovyetler Birliği, arasındaki barışa ve dostluğa saldırıyor ve bunlara kara çalıyorsunuz - oysa aynı zamanda, emperyalist Japonya'yla bir barış anlaşması imzalamış bulunuyorsunuz. ABD emperyalizminin Japon - Çin anlaşmasından yana olduğunu, çünkü bunu kendi egemenliği altında kurulacak yeni bir Uzak Doğu ekseninin temel taşı olarak gördüğünü bildiğinizden eminiz. Sonra, Japon emperyalizmi bu anlaşmayı, eski «Doğu Asya ortak-zenginlik bölgesi» düşünü yeniden canlandırma politikasının temel taşı olarak görmektedir.

Temelde yatan anlamıyla Japon-Çin anlaşması, Sovyetler Birliği'ne, Vietnam'a ve Laos'a, aynı zamanda da genel olarak ulusal kurtuluş hareketlerine yöneltilmiştir.

ABD'nin emperyalist - ırkçı Güney Afrika - Çin ilişkisi tekrar tekrar ortaya çıkıp durmaktadır. Altmışların sonlarında, Nijerya'da savaş patladığı, ABD emperyalizmi birleşmiş ya da gerçekten bağımsız bir Nijerya istemediği zaman, Parti önderleriniz ve ABD emperyalizmi, Biafra ayrılıkçılarına destek ve silâh sağladı.

Siz, Somali güçlerine, emperyalistlerle yandaş olmalarından, Etiyopya devrimine karşı öncülük etmeye başlamalarından sonra askeri yardım sağlamaya başladınız.

Gene Zaire'de, gerici güçlerle askeri birlik içinde olan NATO güçlerine tam destek sağladınız.

Irkçılık, emperyalist baskıların bir aracıdır. Bu, özellikle Afrika için doğrudur. Güney Afrika'daki ırkçı politikaları görmezlikten gelmeniz, bu politikaları ve ABD emperyalizmini desteklemeniz, ırkçılığı desteklemek demektir. Bu, ırkçılıktır.

Bütün bu örneklerde, yanlış safta olduğunuz görülüyor. Politikalarınız emperyalizmi desteklemeye yönelmiştir. Ulusal kurtuluş savaşlarının da karşıt cephesinde yer alıyorsunuz. Siz, ulusların bastırılmasından yanasınız. Sosyalist mücadelenin de karşıt safındasınız. Bütün bunlar, genel olarak sınıf mücadelesinin karşıt safında bulunduğunuza kanıttır. Bu da sizin, tüm dünya devrimci sürecinin karşıt safında olduğunuzu göstermektedir.

Eylemlerinizin, dünyanın her kesimindeki ulusal kurtuluş mücadelesi üzerinde etkili bir güç oluşturduğunu unutmamanız gerekir.

Eylemleriniz, dünyada sosyalizmin kurulmasına yönelen karşı-devrimci bir güç oluşturmuştur.

Bu somut politikalara ve eylemlere ek olarak, önderleriniz her kuşağın «kendi savaşını vermesi»ni bu nedenle de görevin savaşa hazırlanmak olduğunu ileri süren o inanılmaz ölçüde çılgın fikri yaymaktadırlar. Bu sorun Partiniz'in 1977'deki 11. Kongresine ve 1978'deki 5. Ulusal Halk Kongresi'nin gündeminde yer almıştır. Hua Kuo - feng bu kongre'de şunu söylemiştir: «Ordunun savaşkanlık niteliğini ve moral gücünü yükseltmek, savaş hazırlığı içinde yeni bir düzeye çıkarmak için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız.»

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümünde yayınlanan son makalelerden birinde, Partinizin Merkez Komitesi üyesi olan Savunma Bakanınız «savaşın ahlaksal bir olay» oluğunu söylemiş ve «Üçüncü Dünya Savaşı'nın her an çıkabileceğine» inandığını dile getirmiştir.

Başka bir makalede de Ordunuz'un Genel Kurmay Başkan Yardımcısı, «Çin'in bir yıkıcı savaşa hazırlanması gerektiğini» ilân etmiştir.

Çok şaşırtıcı görünse de sizin Parti önderleriniz, dünyada ilke gereği savaşı —«savaşın her kuşağın yaşaması gereken bir şey olduğunu»— savunan tek siyasal gruptur.

Savaştan «her kuşağın yaşaması gereken» bir şey, savaşların «ahlaksal birer olay» olduğunu, «Çin'in yıkıcı bir savaşa hazırlanması gerektiği»ni söylemeniz, Çin'in komşularına karşı girişilecek kendi saldırı plânlarınız için —«Daha Büyük Bir Çin»i gerçekleştirme yolundaki plânlarınız için— bir perdeden başka birşey değildir. «Savaş

seferberliğiniz» de Sovyetler Birliği'ne karşı giriştiğiniz karaçalma politikasının bir parçasıdır.

Siz, emperyalizme karşı mücadele görüşü yerine, emperyalizmi desteklemek ve emperyalizmle birlikte çalışmak, görüşlerini koymuş bulunuyorsunuz.

İşçi sınıfı enternasyonalizmi görüşü yerine, dünya emperyalizmini desteklemeye giden dar milliyetçilik görüşünü koymuş bulunuyorsunuz.

Gerginlikleri rahatlatma, barış içinde birlikte yaşama ve yumuşama görüşleri yerine, gerginlikleri artırma görüşünü ve kendi yayılma ve saldırganlık plânlarınızı koymuş bulunuyorsunuz.

Öteki sosyalist ülkelere karşı «bir yıkım savaşına» girişmeye hazır olmaları gerektiğine inanan bir Çinli genç kuşak yetiştirmeye çalışıyorsunuz. Ne korkunç bir görüş! Bu, tam anlamıyla ideolojik, siyasal ve ahlâksal iflâstır.

Emperyalizme teslimiyet ve onunla işbirliği tutumunuz, şimdi yeni ve daha da tehlikeli bir alana girmiştir.

Emperyalizmle askeri birlik sağlamak için giriştiğiniz manevralar ve çabalar, savaşı savunmanız, nükleer çatışma ve dünya yıkımı tehlikesini başlatan yeni etkenlerdir. Ama herhalde siz, nükleer savaşı böyle bir yıkım olarak görmüyorsunuz ki, B.M.'deki Silâhsızlanma Konferansında, Dışişleri Bakanınız Mao Tze-tung'un daha önce yaptığı açıklamaları izleyerek şunu söyledi: «Çin halkı tüm insanlığı yok olma tehlikesine sürükleyeceği söylenen nükleer savaş konusunaki korkutucu söylentilere inanmamaktadır.» ABD emperyalizminin bazı sözcüleri sizinle aynı fikirdedir. Soğuk savaştan yana olan gerici Zbigniev Brzezinski, Pekin'e yaptığı bir ziyaretten döndükten sonra, nükleer savaşın insanlığın sonu demek olduğu fikrini «uydurma» diye nitelemiş ve şunları söylemiştir:

«Nükleer silâhların kullanılmasının insan ırkının sonu olacağını söylemek, yanlış bir düşünme biçimidir. Bu benmerkezci bir düşüncedir... Çok kesin istatistik koşullar açısından düşünürsek, ABD silâhlarının hepsini Sovyetler Birliği'nde kullansa, Sovyetler Birliği de tüm silâhlarını ABD'de kullanıp tüketse, bu gene de insanlığın sonu olmaz.» (**New Yorker,** 1 Mayıs, 1978, s. 126.)

Bu tür konuşmalar, sorumsuz bir çılgınlığı gösterir. Üstelik bu nükleer kaçık, ulusal güvenlik işlerinde Carter'in baş danışmanıdır.

Daha 1957'de, Mao Tze-tung aynı çılgınlığı şöyle dile getirmiştir: «Gelecekteki bir savaşın kaç yaşama malolacağını kimse söyleyebilir mi? Bu belki de 2.7 milyarlık dünya nüfusunun üçte biri, toplam olarak 900 milyon insan olacaktır. Ama, öyle sanıyorum ki, atom bombaları gerçekten kullanılırsa, bu sayı bile çok düşük kalacaktır. Elbet-

te bu, bir yandan çok korkunç birşeydir. Ama öte yandan insanlığın yarısı gitse... insanlığın yarısı öldürülse o denli kötü olmayacaktır, öteki yarısı kalacaktır... yarım yüzyıl ya da bir yüzyıl içinde nüfus yeniden, belki de yarıdan fazlası kadar daha, artacaktır.»

Dışişleri Bakanınız'ın nükleer savaş hakkında söyledikleri, bir dil sürçmesi sonucunda söylenmiş değildir. Dışişleri Bakanımız daha önceki konuşmalarında da şunları söylemiştir: «Silâhsızlanma güçleri hiç bir biçimde beslenmemelidir»; ayrıca «nötron bombası o kadar kötü bir silâh değildir.»

Bu açıklamalarla siz, emperyalistlerin ekmeğine yağ sürmektesiniz. ABD emperyalizmi, Pentagon yönetimi, özellikle Pentagon'un sağ-kanat gerici ögeleri, sizin politikanız, bildirileriniz ve eylemlerinizden büyük bir sevinç duyuyor.

Bunun sonucu olarak, Carter Yönetimi Çin'e yalnızca saldırgan askeri amaçlarla kullanılabilecek askeri teknoloji ve gereç göndermeyi hızlandırma kararı almıştır. ABD emperyalizminin sözcüleri, Batı Avrupa devletleri tarafından Çin'e askeri yardım gönderilmesini teşvik etmektedir.

Stratejik malzemelerin ihracatı ile ilgili NATO koordinasyon komitesi, geçenlerde Çin'e silâh satışını onayladı. Hükümet sözcünüz istediklerinizin listesini açıkladı; bu listede savaş ve nakliye uçakları, helikopterler, tanklar, füzeler ve başka askeri malezmeler var. Bu gibi listeler ve savaş malzemeleri, emperyalizmle askeri birliğinizi güçlendirmek ve artırmak için gerek duyduğunuz şeylerdir.

Birdenbire neden bu askeri alışverişe giriştiğiniz üzerinde ileri geri düşünmeye gerek yok. Niyetlerinizi açıkça bildirdiniz; emperyalist kampa da, bu askeri birikimin Sovyetler Birliği, Vietnam, Moğolistan ve öteki sosyalist ülkelere, Üçüncü Dünya ülkelerine, özellikle de Çin'le sınır komşusu olan ülkelere yönelik olduğu konusunda gizlice güvence verdiniz. ABD emperyalizmine, «bir yıkım savaşına» Sovyetler Birliğine karşı hazırlandığınız konusunda da güvence verip duruyorsunuz.

Savaşa karşı koyma, özellikle de nükleer savaşa karşı koyma görüşünün yerine, o çılgın savaşı savunma görüşünü benimsediğiniz için, şimdi izlediğiniz politika, savaş tehlikesini, özellikle de nükleer yıkım tehlikesini ciddi olarak artırmaktadır. Savaşı savunmanız ve savaş hazırlıklarınız, Pentagon'un ve emperyalistlerin arkasına gizlenerek savaş hazırlıkları yaptıkları ideolojik bir kalkan olmuştur.

Lenin, çok doğru olarak, dünya alanında en önemli sorunun «Kim kimi kullanıyor?» olduğunu belirtmiştir. Sizler, dünya emperyalizmini, özellikle ABD emperyalizmini kendi çıkarınız için kullanıyormuşsunuz yanılgısı içinde davranıyor olabilirsiniz. Emperyalist dünya içindeki çe-

lişkilerden yararlanılabilir, elbette. Ama sizin yaptığınız bu değildir. Siz ,dünya emperyalizminin, sosyalist dünya, ulusal kurtuluş hareketleri ve işçi sınıfı hareketleri içindeki bölünmelerden yararlanmasını sağlamış oluyorsunuz. Aslında, siz bu bölünmeleri yaratan başlıca kaynaksınız.

Herhalde, ABD emperyalizminden ne gibi ödünler alacağınız konusunda da yanılgı içindesiniz. Dünyadaki gelişmeleri «canavarın karnından» gözlersek, biz bu tür yanılgıların sonunda size felâket getireceğine inanıyoruz. Emperyalizmin sofrasındaki artıkları toplayabilirsiniz; ama sizin politikalarınız parsasını toplayan sonunda ABD emperyalizmi olmaktadır. ABD emperyalizminin gözleri boyanarak herhangi bir yerde sosyalizmin kurulmasını destekleyecek bir üsse çevrilebileceğini sanmak, tehlikeli bir yanılgıdır.

Partimiz, ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesini her zaman savunmuş ve bunun için savaşmıştır. Bununla birlikte, Çin'le ABD arasındaki diplomatik ve ticari ilişkilerin, sizin ABD emperyalizminin politikalarını desteklediğiniz bir ortamda kurulması karşısında duyduğumuz endişeyi dile getirmeseydik, dürüst davranmış olmazdık.

Carter Yönetimi'nin ABD - Çin diplomatik ilişkisini neden kurmak istediği konusunda yanılgıya kapılmamak gerekir. Carter Yönetimi, Çin'i sosyalist ülkelere karşı saldırı politikalarını hızlandırmak amacıyla ve Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş güçleriyle gelişmekte olan ülkelere karşı, emperyalist saldırı politikalarına karşı kullanabileceğine inanmaktadır. Emperyalizm, hiç bir zaman dostluk ya da adalet duygularından yola çıkarak hareket etmez.

Anti-sovyetizm, ABD emperyalizminin ideolojik, siyasal, ekonomik ve askeri görüşünde en önemli ögedir. Daha önceki bir dönemde siz, yumuşamaya ve gerginliklerin giderilmesine karşı giriştiğiniz kampanyayı, bu tür politikalara emperyalizmin «yatıştırılması» yaftasını takarak örtbas etmek istediniz. Şimdi de öteki aşırı uca geçip ABD emperyalizmini ve NATO ülkelerini, yuşumaşayı kabul etmemeye, silâhların denetlenmesi ve azaltılması anlaşmalarına yanaşmamaya çağırıyorsunuz; çünkü sizin deyiminizle bunun «NATO ülkelerinin zayıflamasına yol açacağını» savunuyorsunuz.

1977 Kasım'ında Devlet Konseyi Başbakan Yardımcısı Li Hsiennien şunu söyledi: «Avrupa'nın güçlü olmasını ve Sovyetler Birliği'ne karşı savunmasını güçlendirmesini istiyoruz.»; sonra da şunu ekledi: «Çin'le Birleşik Devletler «Kuzey Ayısı'nı altedebilmek için işbirliği yapmalıdırlar.»

Sosyalist bir ülkenin önder kadrolarının emperyalizm «zayıflıyor» diye gözyaşları döktüğünü görmek gerçekten acı. Böylece siz, emper-

yalizmin daha da çok silâhlanmasını savunmuş ve bu yolda kampanya açmış oluyorsunuz.

Arkasına gizlendiğiniz en büyük emperyalizm-yanlısı incir yaprağı da «Sovyetler Birliği Çin'e saldırmaya hazırlanıyor»dur. Böyle bir suçlamanın bütünüyle uydurma olduğunu biliyorsunuz elbette. Sovyetler Birliği gerçekten bu görüşte olsa, herhalde bugüne dek beklemezdi bunu gerçekleştirmek için.

Komünist Parti önderleri ve Sovyetler Birliği Hükümeti'nin tüm sorunlar üzerinde Çin'le bir anlaşma görüşmesine girmek üzere istek ve hevesini gene ortaya koyduğunu yadsıyamazsınız.

Yeni toprak almak, Sovyetler Birliği'nin politikası olsaydı, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra başka türlü davranırdı. Sovyet silâhlı kuvvetleri Mançurya'da Japonlar'ı yendikten sonra (nitekim bu, Japonlar'ın karadaki en büyük askeri gücüydü). Sovyetler Birliği çok miktarda Japon askeri malzemesinin hepsini, bundan başka Sovyet askeri güçlerinin kullandığı askeri malzemenin de çoğunu Çin Komünist önderlerinin buyruğundaki orduya devretmiştir. Bunlar, birbuçuk milyon kişilik bir silâhlı kuvveti (ordu, donanma ve hava kuvvetlerini) donatmaya yetecek askeri malzemeyi oluşturuyordu. Çok iyi bildiğiniz gibi, Sovyetler Birliği tarafından size verilen bu askeri donatım, saldırıyı sürdürmenizi ve sonunda tarihi Devrim'i oluşturan başarılı sonuca ulaşmanızı sağlamıştır. Söylemek gereksiz; sizin topraklarınızı işgal etmek isteyen bir gücün davranışı böyle olmazdı kuşkusuz.

Mao Tse-tung; üstünü kapatmak için çok çalıştı; ama siz biliyorsunuz, dünya da biliyor ki, Çin Devrimi'nin başarıya ulaşmasından sonra Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler, Çin'e milyarlarca dolar değerinde, düşünülebilecek her türlü maddi yardımı yaptılar. Çin'e, bunları ne zaman ödeyeceğini ya da ödeyip ödemeyeceğini hiç düşünmeden eksiksiz sanayi fabrikaları, madencilik va taşıt araçları verdiler. Gene bu da, ilerde işgalci olacak bir devletin davranışı değildir.

Sorumsuz anti-Sovyet kampanyanızla, ideolojik görüşlerinizi, işçi sınıfına karşı güçlerle ve dünya emperyalizminin en gerici güçlerinin anti-komünizmiyle zamansal açıdan çakıştırmış oluyorsunuz. Siz şimdi, dünya sosyalizmine ve ulusal kurtuluş güçlerine karşı bir nükleer savaşı plânlayıp savunan emperyalizm güçleriyle birleşmiş durumdasınız. Zbigniev Brzezinski, Senatör Henry M. Jackson ve öteki soğuk savaş yanlılarıyla birliksiniz. Aslında, siz, dünya emperyalizmi içinde işçi sınıfına karşı, sosyalizme karşı, ulusal kurtuluşa karşı olan tugayın en etkin ve başta gelen ideolojik gücü oldunuz.

Şimdi artık pek çok kimse, ama özellikle dünya devrimci sürecine eylemleriyle katılanlar, sizin «iki süper güç» ve «hegemonyacılık» gibi klişelerinizin, aslında ABD emperyalizmine verdiğiniz desteği ve dünyanın geniş alanlarını egemenliğini zaltına almak için kurduğunuz düşleri ve plânları saklama çabalarından başka birşey olmadığını anlamış bulunuyor.

ABD, Japonya ve NATO'ya sosyalizmin ve ulusal kurtuluşun durdurulması yolundaki çabalarında destek oluyor; bunu yaparken onların da sizin, özellikle Asya'daki küçük ülkeleri denetleme ve egemenlik altına alma çabalarınıza kanat gereceklerini umuyorsunuz.

Bu, Aralık'ta yayınlanan en son Merkez Komitesi bildirinizde de açıkça görülüyor. «Hegemonyacılığa karşı uluslararası birleşik cepheyi geliştirmede yeni ve önemli başarılar kaydettiğinizi» ileri sürüyor, sonra «uluslararası birleşik cepheyi geliştirme», «Çin-Japon anlaşması», ve «Çin'le ABD arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi»nde attığınız önemli adımları sıralıyorsunuz. Bu da gene açıkça gösteriyor ki, sizin «Birleşik cepheniz» emperyalist güçlerle oluşturulmuş, Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerle, gelişmekte olan ülkelere yöneltilmiştir.

Avrupa'da, NATO askeri ittifakını, silahlı kuvvetlerini artırmaya teşvik ediyorsunuz; dünyanın her köşesinde de karşı-devrimci ve ulusal kurtuluşa karşı olan güçlerle birlik içindesiniz.

Birleşmiş Milletler'de sözcüleriniz, barış ve silâhsızlanmaya yönelik her türlü öneriye şiddetle karşı çıkıyor.

Neden bu yolu izliyorsunuz? Partinizin önder kadrosunu, bunca zaman bu yıkıcı yolu benimseyip izlemeye götüren nedir? Emperyalizmi ve karşı-devrimi destekleme siyasetinizin arkasında yatan mantık nedir?

İzlediğiniz siyaset, işçi sınıfı siyasetlerinin tam karşıtı olduğundan,. Marksizm-Leninizm'e yabancı olduğundan, sosyalizmin ya da ulusal kurtuluşun çıkarlarıyla çakışmadığından, pek çok kimse için sizin bu çıkarcı yolda gitmeye neden devam ettiğinizi anlamak güçtür.

Yıllar önce, Mao Tze-tung'un değerlendirmede ya da yargılamada bazı yanlışlar yaptığı söylenebilirdi. Gene, Çin gerçeklerini yansıtan anlaşılabilir bazı taktik farklar bulunduğu da ileri sürülebilirdi. Ama bugün bunlar söylenemez.

Bildiğiniz gibi, Marksizm- Leninizm biliminin uygulanmasında, her komünist partisi kendi halkının ve ulusunun tarihini, deneylerini, toplumsal ve siyasal güçlerinin gelişme düzeyini dikkate almalıdır. Bu nedenle, stratejik ve taktik çizginin her zaman aynı olmayacağını

da biliyoruz. Bu konuda tartışılacak birşey yok. Ama, sizin izlediğiniz politikada durum bu da değil. Siz, ulusal farklılıklarla hiç bir ilişkisi olmayan genel bir çizgi izliyorsunuz. Sizin Partiniz'i bu bataklığa neyin sürüklediği, elbette önemli bir sorudur.

Çok iyi bildiğiniz gibi, Partiniz'in içindeki keskin iç çatışmalar, her zaman sınıf mücadelesiyle ilgili genel sorunlardan ağır basmıştır. Eskiden Partiniz'deki pek çok önemli Marksist-Leninist, işçi sınıfının önder devrimci güç olduğu görüşünden kaynaklanan siyasal çizgilerin ve siyasetlerin izlenmesi için savaşmıştı. Onlar, sınıfsal görüşün Çin'de ne kadar işçi bulunduğu sorunu olmadığını, hareketlerin ve mücadelelerin, sınıf mücadelesi ilkelerine bağlı ve açık bir işçi sınıfı tutumuyla yürütülmesi gerektiğini çok iyi anlamışlardı.

Şimdi politikanızın köklerinin Parti'nizin tarihine dek uzandığı açıktır. Bu çizgi ve politikayla bunların köklerinin en tutarlı ve en açık ifadesi Mao Tse-Tung'un yapıtlarında bulunmaktadır. Temel eksiklikler, Büyük Çin Devrimi'nin utkusundan önce de vardı. Aslında, bunlar Mao Tze-tung Çin Komünist Partisi'ndeki rolünü almasından başlayarak onun düşüncelerinin bir özelliğiydi. Mao'nun «yüzde 70 haklı» olduğunu söylemek, tarihi yanlış yansıtmaktır.

Çin Komünist Partisi'nin tarihi, iki çizgi, iki değişik yaklaşım arasındaki mücadelenin tarihidir. Bunlardan birisi, işçi sınıfı Marksist yaklaşımıdır. Li Ta-chao, Chu Chiu-po, Peng Pai, Chang Tai-lei, Su Chao-Cheng, Chu Teh ve başkaları gibi pek çok büyük Marksist-Leninist önder, bu mücadeleye büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Bunun karşısındaki eğilim, her zaman kararsız, sınıfsız, küçük burjuva ve dar milliyetçi görüşlü bir eğilim olmuştur. Onlar için, sınıf mücadelesi, sınıf bölünmesi ve bu nedenle partizan bir işçi sınıfı yaklaşımı, hiç bir zaman ana çıkış noktası olmamıştır. Mao Tze-tung her zaman bu eğilimle ilişkili olmuştur. Kural olarak bu eğilim hiç bir sınıfsal kökeni olmayan ögeleri —milliyetçi ve yabancı ögeleri— kendine çeker. İşte «Mao Tse-tung'un düşüncesi» olan eğilim, bu olmuştur.

Partinizin tarihi aynı zamanda kahramanca mücadelelerin ve özverilerin tarihidir. Sınıf düşmanı, ateşini kentlere yoğunlaştırdığından, en büyük kayıplar her zaman işçi sınıfı, Komünistler ve işçi sınıfının Komünist önderleri arasından verilmiştir. Bu kayıpların çoğu da, işçi sınıfına Marksist açıdan yaklaşmak için savaşan önderler arasından olmuştur. Sonra, kentlerdeki kaba şiddetten dolayı, Parti'deki işçi sayısında da azalma olmuştur. Bütün bunların Parti'nizin iç mücadelesinde etkileri yadsınamaz.

Çin devrimci hareketinin başarıları, işçi sınıfının Marksist katkı-

larına dek uzanır; zaafları ve yanlışları da, sınıfsız küçük burjuva eğiliminin etkilerine bağlanabilir.

Bu hataların en önemlisi, Mao Tse-tung'un Marx'ın şu çok temel fikrini hiç bir zaman kabul etmemiş ve anlamamış olmasıdır: «Şimdiye dek varolan toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir»; kapitalizm de bunun dışında düşünülemez.

Sınıf mücadelesi, hiç bir zaman Mao Tse-tung için temel bir çıkış noktası değildir. Ona göre bu, aynı önemi taşıyan pek çok etkenden biriydi. Aslında Mao Tse-tung, kapitalist sınıfla işçi sınıfı arasındaki çelişkinin birincil çelişki olduğu yolundaki temel gerçeği yadsımıştır. O, dünyayı bir çelişkiler karışımı olarak görüyordu.

Buradan, Mao Tse-tung'un birincil çelişkinin ürünü olan işçi sınıfını en tutarlı devrimci sınıf olarak görmediği ortaya çıkıyordu. O, tarihin bu sınıfa yüklediği görevi kabul etmemiştir. Bu nedenle, sınıf mücadelesi onun ilkesel, çıkış noktası olmamıştır. Onun düşüncesine göre sınıf mücadelesi, eksen değildir. Bunun yerine sınıfsız milliyetçilik görüşleri konmuştur. Maoizmin gelişmelere gösterdiği öznel tepkilerin kökünde, temeldeki bu anlayış eksikliği —ya da sınıflı bir toplumun ve böyle bir toplumun arkasındaki güçlerin ne olduğunun yadsınması— vardır.

İnsan, olguları sınıf mücadelesi açısından görmezse, o zaman bu mücadelede yan seçmek, ya da işçi sınıfının bir partizanı olmak bir ilke sorunu olmaktan çıkar. Böyle sınıfsız bir görüşte, işçi sınıfının yanını tutmak, yalnızca seçeneklerden biri olarak kalır.

Örneğin, insan sınıf mücadelesini kabul etmezse, ya da işçi sınıfının biricik ilerici rolünü kavramazsa, proletarya enternasyonalizmi görüşünü benimsemek için hiç bir itici ya da zorlayıcı neden kalmaz ortada; çünkü işçi sınıfının ille de sizin sınıfınız olmadığı görüşü, kapitalist sınıfın da ille de sizin düşmanınız olmadığı görüşünü getirir.

Mao Tse-tung'un küçük-burjuva milliyetçi düşüncelerinde, sınıf mücadelesi hiç bir zaman temel, yol gösterici ilke olmamıştır. Bu nedenle Maoizm, hiç bir zaman işçi sınıfı hareketinde bir eğilim olamamıştır; çünkü Mao, sınıf mücadelesi temel görüşünü hiç bir zaman kabul etmemiştir.

1944'te ABD'den bir yazarla yaptığı konuşmada, Mao'nun şunları söylediği yazılmıştır:

«Biz hiç bir biçimde bir proletarya diktatörlüğü politikası gütmek istemiyoruz. Hükümete gelince, demokratik hükümetimiz toprak sahiplerini, tüccarları, kapitalistleri, burjuvaları, köylüleri ve işçileri de içine alacaktır.»

Böyle bir görüş, kesinlikle sınıf mücadelesinin gerçeklerine dayandırılamaz. «Ve köylüler» sözleri sınıfsal görüşe verilmiş bir ödün-

dür. Mao'nun görüşüne göre işçiler, sınıfsal baskılara karşı verilen küçük bir ödünden fazla bir şey değildir.

Mao Tse-tung'un daha önce yaptığı şu açıklamada da sınıf görüşüne raslanmaz:

«Öteki özelliklerinden başka, Çin'in 600 milyonluk halkının en belirgin yanı, 'yoksul ve bomboş' olmalarıdır. Bu kötü bir şey gibi görülebilir, ama gerçekte iyi bir şeydir... Bomboş, üzerinde hiç bir şey bulunmayan bir kâğıt üzerine, en taze ve en güzel resimler yapılabilir.»

Mao'ya göre Çin, sınıfsız «bomboş bir kâğıt parçası»dır. Mao'nun Çin'i, sınıfsız ya da tarihsiz «beyaz bir kâğıt»tır.

ABD Devlet Başkanlığı haber alma görevlilerinin raporlarında belirttikleri izlenimlerin doğruluğuna güvenmemek gerekir. Ama Mao'yla tartışmalarını içeren ve son zamanlarda yayınlanan gizli belgelerde, bu izlenimlerin hepsinde ortak olan bir çizgi vardır. Bu, anti-Sovyetizm ve sınıfsal yaklaşımın yadsınmasıdır.

Örneğin 1944'te, David Barnet adında biri, Mao'nun şunları söylediğini bildirmiştir:

«Yardımınızı şimdi ya da gelecekte her zaman şükranla kabul edeceğiz. Hiç bir bağ ya da koşul olmadan, bir Amerikan generalinin buyruğu altında bütün gönlümüzle çalışırız. Size karşı duygularımız bunlardır.»

Ve,

«Çin'deki her Amerikan askeri demokrasinin yürüyen ve konuşan bir reklamıdır. Karşılaştığı her Çinli'ye bundan söz etmelidir; Amerikan subayları da Çinli subaylara bundan söz etmelidirler. Ne de olsa biz Çinliler, siz Amerikalılar'ı demokrasi ideali olarak görüyoruz.»

Ve son olarak da,

«Çin, sanayileşmelidir. Çin'de bu, ancak özgür girişimle ve yabancı sermayenin yardımıyla yapılabilir. Çin ve Amerikan çıkarları birbirine bağlıdır ve benzerdir.»

Dünya faşist eksenini yenmek için savaşmakta birleşen güçlerle çalışmak zorunluydu elbette. Oysa bu raporlardan anlaşılıyor ki Mao, bu tür düşüncelerin çok ötesine geçen fikirler ileri sürmüştür. Yayınlanan bu belgelerde, Mao Tse-tung'un anti-Sovyet sözleriyle ilgili raporlar sürüp gitmektedir.

Lenin, çok yerinde olarak emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerin, belli ülkelerde tekelci kapitalizmin değişik kesimleri arasındaki çelişkilerin bile, kullanılması gerektiğini ve kullanılabileceğini söylemiştir. Bu görüş, sınıfsal rakibimizin saflarındaki çelişkilerin kullanılması görüşünden kaynaklanır.

Oysa, Maoizmin yaptığı bu değildir. Mao'nun temelde yatan düşüncesi, sosyalist ülkelerle emperyalist dünya arasındaki çelişkileri, emperyalist ABD'yle sosyalist SSCB arasındaki çelişkilere özel bir önem vererek, çıkarcı bir açıdan kullanmaktır: Sınıf mücadelesini kabul etseniz, partizan bir işçi sınıfı görüşünüz olsa, bunu yapmazdınız kuşkusuz - çünkü işçi sınıfının partizanı olan, aynı zamanda sosyalizmin de partizanıdır.

Sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin yan yana bulunduğu bir tarih döneminde, sosyalist ülkelerin önderleri iki seçmeyle karşı karşıyadır. Bu seçme, iki ana sınıf arasındadır. Maoizm, sınıf mücadelesi görüşünü kabul etmediği için bu mücadeleyi biri kapitalist öteki sosyalist iki sınıflı bir dünyada sürdürdüğü politikada bir kılavuz olarak kabul etmemektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında doruğuna ulaşan İkinci Enternasyonal'in Sosyalist Partileri'nin çıkarcılığı, emperyalizmin egemenliğinde olan bir dünyadaki, güçlerin ilişkisine uygun düşecek biçimde ayarlanmıştı. Bu nedenle her durumda bu, insanın kendi ülkesindeki yönetici sınıfın çıkarlarına ve baskılarına hizmet eden bir şey oluyordu.

Maoizm de, birbiriyle yarışan iki sosyo-ekonomik sistemin bulunduğu bir dünyada, güçlerin ilişkisine uygun düşmek üzere hazırlanmış bir çıkarcılıktır. Bu nedenle Maoizm, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemine uygun bir çıkarcılıktır. Temelde bu, işçi sınıfının ve sosyalizmin çıkarlarını emperyalizmin masasındaki bazı artıklar karşılığında satma politikasıdır.

Maoizm, genel olarak emperyalizmin çıkarlarına, özel olarak da emperyalizmin en başta gelen ülkesi Birleşik Devletler'in çıkarlarına, hizmet etmektir. Bu çıkarcılık, emperyalizme karşı daha sağlam bir politika izleyen başka sosyalist ülkelerin bulunmasından ötürü, izlenebilen bir çıkarcılıktır. İşçi sınıfı mücadelemizde, dönekler ve işçi sınıfına karşı öteki ögelerin hizmetlerini şirketlere, satabilmeleri ancak militan işçilerin ve işçi sendikalarının sağlam bir mücadele çizgisi sürdürmelerinden dolayı mümkün olabilmektedir.

Maoizm, dünya kapitalizminin çökmekte olduğu, bu nedenle de gerilemek zorunda kaldığı, bir dönemde ortaya çıkan bir çıkarcılıktır ve bu nedenle dünya devrimci sürecini bölme yollarını aramaktadır. Maoizm, bu hizmetleri emperyalizme satmaktadır.

Sosyalist bir ülkenin, iki sosyo-ekonomik sistem arasındaki çelişkileri «kullanabilmesinin» bir tek yolu vardır; bu da emperyalizmin oyununa katılmak, onun eteğini öpmek ve ona ödün vermektir.

Sosyalist bir ülkenin bu oyunu oynayıp karşılığını alabilmesi için, emperyalizmin işine yaraması gerekir. Emperyalizme hizmetse, işçi

sınıfı çıkarlarına ihanet etmektir. Çıkarcılığa dayanan politikaları zorlayanların umutları ve yanılgıları, emperyalizme sağlanan bu hizmetler karşılığında, bazı ödünler koparabilmektir. Gerçekten de, emperyalizm, ödeme yapmaya isteklidir. Ne var ki, emperyalizme sağlanan bu hizmetler, işçi sınıfının, ulusal kurtuluşun ve dünya sosyalizminin zararınadır. Emperyalizmin ilgilendiği tek hizmet türü de budur. Böylesi hizmetler, dünya devrimci sürecinin itici gücünü oluşturan güçlerin çıkarlarına ihanettir.

Sizin politikanız dünya devrimci sürecinin güçlerini zayıflatmak için işlediğinden emperyalizme hizmet etmektedir. Çünkü emperyalizmin istediği de zaten budur. Siz ulusal kurtuluş güçlerini dünya sosyalizminden koparmaya, komünist güçlerle öteki devrimci güçleri ayırmaya çalışıyorsunuz - çünkü emperyalizmin istediği budur.

Oysa tarih gene, emperyalistlerin ödemeye söz verdikleri miktarların büyük, ama gerçekte ödedikleri miktarların küçük ve kısa süreli olduğuna tanıklık etmektedir.

ABD emperyalizmi, Çin'in şimdi izlemekte olduğu, ABD'nin emperyalist çıkarlarına uygun düşen politikasını sürdürmesi koşuluyla Çin'e askeri malzeme satmaya ve ödünç vermeye hazırdır. Çin'le Sovyetler Birliği arasında bir savaş, emperyalizmin öncelikle istediği şeylerin listesinde baş sıradadır. ABD emperyalizmi, Çin'i sosyalist sanayi temelini kurmaktan uzaklaştırarak, kaynaklarını ve insan gücünü üretici - olmayan çorak askerlik alanında kullanmaya itmektedir.

Çıkarcılık bir çıkmaz sokaktır. Tarih gerçekten de çok sert bir öğretmendir. İşçi sınıfı için, en önemli ders, birlik ve mücadelede başarı kazanmanın, bir ön-koşul olduğudur. Şirketlerin ya da dünya emperyalizminin eteğini öpmek, hiç bir zaman uzun süreli başarılarla sonuçlanmamıştır. Dünya kapitalizmiyle dünya sosyalizmi arasında dünya çapındaki sınıf mücadelesi de, bu kuralın dışında değildir.

Parti önderlerinizin safları arasından, çıkarcı düşüncelere dayanan politikaların sonuçları konusunda pek çok uyarı gelmiştir. Liu Shao-chi, aşağıdaki sözleri söylediğinde herhalde bunları düşünüyordu:

«İnsan burjuva - milliyetçi ulus görüşünü izlerse, Sovyetler Birliği'yle birlik olacağına ona karşı olursa, Halk Demokrasileriyle birleşeceğine onlara karşı çıkarsa, Komünistler'le, proletaryayla ve tüm ülkelerdeki demokratik halk güçleriyle birleşeceğine onlara karşı olursa, tüm ezilen uluslarla birleşeceğine ulusal kurtuluş hareketlerine karşı durursa elbette o zaman Birleşik Devletler ya da öteki emperyalistlerle birleşecek, emperyalist kampın saflarına katılacak, ulusal kurtuluşa kavuşmayı başaramayacak, sosyalizm yolunda hiç bir şeyi gerçekleştiremeyecek, kendi ulusunu ABD'nin ve öteki emperyalistlerin al-

datmacalarına ve saldırılarına kurban edecektir; bunun sonucu da insanın kendi ulusunun bağımsızlığını yitirmesi ve emperyalistlerin sömürgesi olmasıdır.»

Siyasal değerlendirmeler yapmak, hesap defteri tutmaya benzemez. Bu, olumlu yanlarla olumsuz yanları tartmak sorunu değildir. Gerçek, yanlış politikaların ya da doğru politikaların yol açtığı eylemlerin sonuçlarının hesabının yapılmasını gerektirir. Maoizmin değerlendirilmesi, yanlış politikaların sonuçlarının hesabını yapmak olacaktır.

Maoizmin dünyada yarattığı acıları ve ölümleri, insan açısından değerlendirmek olanaksızdır. Ayrıca, salt bir genelleme yaparak, Maoizmin yarattığı bölünmeler, sapmalar, sosyalizmi karalamalar ve karışıklıklar olmasaydı, dünya devrimci hareketinin, dünyadaki ulusal kurtuluş hareketlerinin ve işçi sınıfı hareketlerinin nerede olacağını düşünmek de olanaksızdır. Bu cinayetlerin tam bir değerlendirmesini, nesnelliği içinde, ancak tarih yapabilir.

Maoizm bütün bunları, bir şeyi ödemek için yapmıştır - neyi? Bazılarına göre, büyük ölçüde anlamsız ödünler için. Ama aslında, dünya emperyalizminden alınan, düşsel, yalancı sözler için.

Birleşmiş olsalar, dünya devrimci sürecinin güçleri daha pek çok, anlamlı başarı kazanabilirlerdi - sosyalizmin Çin'de de kurulmasını hızlandıracak ve buna katkıda bulunacak başarılar.

Maoizm, iki sosyo - ekonomik sistem arasındaki mücadeleyi - işçi sınıfının çıkarlarına ihanet ederek - çıkarcı bir biçimde kullanma kumarını oynamıştır. Devrimci hareketin tarihinden alınacak bir ders varsa o da, çıkarcılık bataklığının dipsiz bir kuyu olduğudur. Eninde sonunda kaybedilecek bir oyundur bu.

Bu mektubu size, iki ülke halkının ve Partilerinin daha önce ortaklaşa giriştikleri mücadelenin inancına güvenerek gönderiyoruz.

Partimizden ve halkımızdan milyonlarca kişi, ABD emperyalizminin Çin'e karşı giriştiği saldırılara ve ülkenizi ve halkınızı ezmesine karşı yürütülen mücadeleye katılmıştır. Japonya'nın Çin'e karşı giriştiği emperyalist saldırıya karşı girişilen mücadeleye de katıldık. General Douglas MacArthur'ın ülkenize karşı atom bombasının kullanılması planlarına karşı mücadeleyi de biz başlattık. Feodalizm, kapitalizm ve emperyalizme karşı tarihsel devrimci utkunuzu kazanmanızdan sonra biz, «Ellerinizi Çin'den çekin» hareketine etkin olarak katıldık.

İnanıyoruz ki biz, dünya devrimci sürecinin güçlerinin, dünyanın her yanında sosyalizmi kuran, emperyalist baskıya ve yeni-sömürgeciliğe karşı savaşan milyonların; kapitalist dünyadaki milyonlarca işçinin; dünyanın her köşesinde barış mücadelesine etkin olarak katılan yüzmilyonlarca insanın, yumuşama ve dünyanın, dönüşü-olmayan bir

nükleer yıkıma sürüklenmesini önleme konusundaki duygularını dile getiriyoruz. Aslında, şunları söylerken insanlığın büyük çoğunluğunun düşünce ve duygularına aracılık ettiğimize eminiz: Gittiğiniz yöne iyice bakın; ittifak içinde olduğunuz güçleri eleştirel bir değerlendirmeden geçirin. Bunu yaparsanız, eminiz ki yanlış bir yönde, tehlikeli bir yolda olduğunuzu anlayacaksınız; bu yol, Çin halkının kendi çıkarlarına ya da toplumsal ilerleme mücadelesine hizmet etmemektedir. İnanıyoruz ki, sonunda politikanızın, - tüm kötülükleriyle - kapitalizm dünyasının - sınırsız insan gelişmesinin büyük yolunu açan sosyalizm dünyasına geçişinin gereksinmelerine uymadığı sonucuna varacaksınız.

Size bu mektubu, Partilerimiz arasında bu sorunlar üzerinde bir tartışma başlatmaya yardım edeceği umuduyla gönderiyoruz. Bu sorunlar, nükleer savaşın önlenmesi, sosyalizm ve ulusal kurtuluş yolundaki mücadele, hem Çin hem de Birleşik Devletler halklarının mücadele ve çıkarlarıyla ilgili konular açısından son derece önemlidir.

Kardeşlik duygularıyla,
ABD Komünist Partisi
Genel Sekreteri,
GUS HALL

ULUSLARARASI ÇOCUK YILI

SORUNLAR, SORUMLULAR, GÖREVLER

Ercan EYÜBOĞLU

1979, Birleşmiş Milletler'ce «Uluslararası Çocuk Yılı» olarak ilan edildi. Örgüt adına Genel Sekreter, Genel Kurul Başkanı ve UNICEF başkanı ayrı ayrı fakat aynı doğrultuda sözlerle bu kararın gerekçesini açıkladılar. Hemen herkesçe de paylaşılan görüş, girişiminin olumlu, gerekçenin doğru olduğu: Çocuk sorununa dikkatleri çekmek, kişi, kuruluş ve kurumları, her düzeyde, çocuklar için bir şeyler yapmaya çağırmak. Bilindiği gibi 1975 Kadın Yılı olarak kutlanmıştı. 1979 Çocuk Yılı olarak kutlanıyor. Yararlı bir girişim: Doğru bir gerekçeye karşın BM yetkililerinin de katıldığı kimi yanlış yaklaşımları sergilemek, dünyada ve Türkiye'de somut çocuk sorunu üzerine genel çizgileriyle eğilmek, kapitalizmle sosyalizmin karşılaştırmasını yapmak ve **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982*** (DİP)de çocuk sorununa bir göz atmak, işte bu yazının amacı. Çarpıtmaların önlenmesi gibi bilinçlenme ve eğitim işlevleri abartılmamalı. Soruna sınıfsal açıdan, işçi sınıfının siyasal hareketi açısından eğilmenin ötesinde bir savı yok.

BM'in kararı, doğru bir gerekçeye dayanıyor. Dünya nüfusunun 1,5 milyarı 14 yaşın altında, toplamın %35'i. Yaş sınırı biraz genişletilince sayı 2 milyarı buluyor. UNICEF Başkanı bu yüzden «2 milyar neden»den söz ediyor. 2 milyar neden içinde bir başka önemli neden de günde 35.000 çocuğun ölmekte oluşu. Bu ölçüde acı, düşündürücü gerçekleri Türkiye somutundan derleyip değerlendirmek, iktidarları çocuklar için bir şeyler yapmaya zorlamak, az şey değil.

---

* Türkiye İşçi Partisi Yayınları, No. 19.

Kapitalizmin çocuğa yaklaşımı, emeğin yeniden üretimi açısından. Emek de tüm öteki üretim etkenleri gibi bir mal. Bu malın bir de fiyatı var, ücret. Ne var ki çocukların çalıştırılması, sömürülmesi uzun mücadeleler sonunda belli ölçülerde sınırlandırılmış bulunuyor. Çocukların çalışma koşulları ve ücretleri konusunda asgari kimi güvenceler kabul ettirilmiş durumda. Bu konuda uluslararası ilerici hareketin katkıları önemli.

1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi çok genel düzeyde kimi ilkeler getiriyordu: Çocuğa her türlü maddi ve manevi olanakların sağlanması, beslenme, tedavi ve bakım görme hakkı, geri zekâlı çocuklara, suçlu çocuklara özel bir özen gösterilmesi gereği, felâket anında önce çocuklara yardım edilmesi gibi talepler ve ilkeler bu bildirgenin özünü oluşturuyordu. Savaş öncesinin ve sonrasının önemli uluslararası çalkantıları, savaşın yol açtığı yıkıntılar, savaş sonrası bilinçlenme, çocuk hakları konusunda 1959 bildirgesi ile noktalandı. Bu bildirgenin 20. yılı olan 1979'da bu vesile ile UÇY olarak ilan edildi. Önce bu Bildirge'ye değinmek gerek.

20 Kasım 1959'da kabul edilen BM Çocuk Hakları Bildirgesi, kısa bir önsöz ve 10 temel ilkeden oluşuyor. Önsözde böyle bir Bildirge'ye neden gerek duyulduğu özetle veriliyor ve 10 ilke sıralanıyor. 1. İlke ile, Bildirge'deki haklardan bütün yeryüzü çocuklarının eşit olarak yararlanması gereği vurgulanıyor. 2. ilke, çocuğun çok yönlü sağlıklı gelişmesi için her türlü kolaylıkların gösterilmesi gerektiği belirtiliyor. Her çocuğun bir ad ve yurttaşlık hakkını dile getiren 3. ilkeden sonra 4. ilke ile çocuğa en geniş ve ileri anlamıyla toplumsal güvenlik hakkı tanınıyor. Doğum öncesi ve sonrası, kendisi ve annesi özel bir ilgi ve özenden yararlanmalıdır. 5. ilke, bedenen, zihnen ve toplumsal açıdan özürlü çocukların özel eğitim ve bakım görme hakkını kabul ediyor. 6. ilke kimsesiz, annesiz çocuklara bakmayı devletin, toplumun başta gelen görevlerinden sayıyor. 7. ilke, her çocuk için zorunlu ve parasız bir ilköğretim görme hakkını sağlıyor. Çocuğun yüksek çıkarları rehber ilke olarak benimseniyor. 8. ilke, çocuğu her tür koşulda ilk korunacak ve yardım edilecekler arasına alıyor. 9. ilke zulüm ve sömürüyü önleyici, çocuğun satılmasını yasaklayıcı bir öz taşıyor. Uygun en az çalışma yaşına gelmeyen çocuğun çalıştırılması, gelişmesini olumsuz yönde etkileyecek iş ve mesleklere yöneltilmesi de aynı ilke ile yasaklanıyor. 10. ve sonuncu ilke ise insanlar arasında anlayış, hoşgörü, dostluk, barış ve evrensel kardeşlik öngörüyor, çocukların bu doğrultuda yetiştirilmeleri gerektiğini vurguluyor.

Bunlar, ilkeler. Doğru, olumlu ilkeler. Bu ilkelerin bir de somut uygulamanın sınavında değerlendirilmesi var. Bu ilkelerin yaşama geçirilmesi sorunu var. Nerede, neden bu ilkeler henüz çok uzak hedefler

halinde ve nerede, nasıl sorunlar tümüyle aşılmış, çözüme ulaşmış? Üzerinde düşünülmesi gereken bu.

EŞİTLİK NEREDE?

1950 Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 1. ilkesi eşitlik. Çocukların eşit olması gerekliliği ilkesi. Oysa somut gerçek, eşitsizlik.

Toplumsal yapıda var olan eşitsizlikler çocuklara da yansıyacaktır kuşkusuz. Bu eşitsizliği kıtalar arasında gözlemlemek olanaklı. Bu eşitsizliği zengin ülkelerle yoksul ülkeler çocukları arasında gözlememek olanak dışı. Bu eşitsizliği kapitalist ülkelerle sosyalist ülkeler arasında gözlemlemek olanaklı, ama gözlemlemek yetmez, bu eşitsizliği özellikle vurgulamak, kem gözlere şiş misali görmeyen, göstermeyen gözlere de özellikle göstermek gerek. Bu eşitsizliği gerikalmış ülkelerin, kapitalist ülkelerin kendi çocukları arasında gözlemlemek olanaklı. Eşitsizlik soyut bir söz değil. Çocuğun yaşama gelmesinden çok önce başlıyor. Ana - babanın dili, dini, rengi, siyasal düşüncesi, toplumsal konumu, sınıfı, ekonomik gücü, her şey, her şey önceden belirliyor çocuğu. Ana rahmine düşerken bile yaşam boyu çekeceği bir sakatlığa uğraması mümkün, çocukların. Ana karnında geçen dokuz aylık süre sonunda sağlam olarak dışarıya çıkabilmek kaçta kaçının «kaderi» olacak? Dışarıya çıkmak, doğmak. Nerede, hangi koşullarda? Ahırda, kağnıda, samanlar üstünde, beyaz kuştüyü yataklarda, büyük uzman doktorların hâzık ve nazik ellerinde ya da paslı bir makasla göbeği kesilerek. Doğmak, doğabilmek bu koşullarda oluyor.

Eşitsizlik yalnızca doğumun, dünyaya gelişin koşullarında değil. Beslenmeyle sürüyor eşitsizlik. Bakımla sürüyor. Hastalık karşısında tedavi olanakları açısından sürüyor. Eğitim, eşitsizliklerin belki en göze çarpanı. Yaşamı boyunca hiç okul yüzü göremeyecekler yanında özel eğiticiler elinde daha ilk aylardan ayrıcalıklar edinen ve bu ayrıcalıkları yaşam boyu sürdürecek olanlar var. En gelişmiş kapitalist ülkelerde, çocuğun «zarı» önceden atılmıştır; fırsat eşitliği yoktur. Emekçi ailelerin çocukları ilk ve orta öğretimde elenmekte, yüksek öğrenimdeki işçi sınıfından gelen öğrencilerin toplam içindeki oranı hiç bir kapitalist ülkede %3-5'i geçmemektedir.

Diller, kültür düzeyleri, deri rengi farklılıkları, cinsiyet, gelir düzeyi, toplumsal köken büyükler için ne kertede eşitlik ya da eşitsizlik getiriyorsa, çocuk için de o kertede getirebiliyor, ne bir eksik, ne bir fazla.

BM'in kararını olumlu bulmanın ikinci adımı, yanlış yaklaşımların sergilenmesi. Çocuk sorununa yaklaşımda yanlışlar, yanılgılar hatta bilinçli çarpıtmalar var. Yanlış ve yanılgı dünya görüşünden, somut

gerçekleri gözardı eden yaklaşımdan kaynaklanıyor, soyutlama ile beliriyor: Kapitalizm/sosyalizm gerçeğini yadsıyan, kapitalist ülkelerdeki sınıf gerçeğini yadsıyan bu yaklaşım, «zengin ülkeler», «yoksul ya da zengin» gibi genellemelerle, çocuklara eğilmeyi gerektiren gelişmenin kapitalizmin sömürüsü olduğunu gözlerden kaçırmayı amaçlıyor.

Çocuk sorununda bir yanılgı da, bireyci duygusal bir yaklaşımın benimsenmesi. «UÇY ruhu», «Herkes hiç değilse bir çocuğa baksa» gibi yaklaşımlar kesinlikle çözüm değil.

Bir başka yanılgı da «sanayileşmiş ülkeler» deyiminin gerisinde yatıyor. BM Genel Kurul Başkanı Lievana bu deyimden kalkarak üstelik çok tehlikeli yollara sürükleniyor:

«Sanayileşmiş ülkeleri, yalnızca insancıl amaçlarla değil, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında zorunlu bir araç olarak, gelişmekte olan ülkeler çocuklarına yardımı artırmaya çağırmalıyız. Çocukların ihmal edilmesi, ileride dengesiz ve şiddete yatkın toplumlar doğuracak olan aç, kayıtsız ve kızgın bir dünya yaratacaktır.» «Aç midelerden doğar nurtopu ihtilaller» mantığı ile «sanayileşmiş» (emperyalist batılı) ülkelere uyarıda bulunmak, bir tür şantaj: Yardım edin şunlara, yoksa dünyamızı başınıza yıkacaklar!

Üzerinde durulması gereken yanılgılardan biri de, «şakıyan yarınları» bekleme yanılgısı. BM'in çağrısı ile sorunlar çözülmeyecek, bugünkü verili toplumsal, ekonomik, siyasal yapı ve işleyiş içinde çocuk sorununa çözüm aramak yanlış. Ama bu, oturup beklemek anlamına gelmemeli, sosyalizmin kuruluşu gündeme gelmeden de atılacak somut adımlar, yapılacak çok iş var. Gösterişsiz ama kalıcı olan bu işlere dudak bükülmemeli. Bu konudaki yanılgı, ötekilere oranla daha tehlikeli.

SAĞLIKSIZ BESLENME

Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982, bir gerçeği belirtiyor: «Bugün Türkiye'de işçi ve emekçiler sadece yetersiz beslenmekle kalmamakta, aynı zamanda alabildikleri besini de, bir yandan dengesiz, öte yandan bozuk almaktadırlar». Gerçi «kalori gereksinmesinin tamamı ve protein gereksinmesinin yüzde doksanının karşılandığı söylenebilir. Ancak sorun... Çeşitli toplum katmanlarının ne düzeyde ve nasıl beslendikleridir. Emekçiler, beslenebilmek için ucuz ve besi gücü olmayan besin türlerine yönelmekte, sağlıksız ve yetersiz beslenmektedirler.» (s. 272)

4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (4. BYKP)'ye göre «Beslenmenin özel dikkat istediği doğum sırası ve küçük çocuk yaşları, Türkiye'de

beslenme sorunlarına en sık raslanan devrelerdir. Okul öncesi çocuklarda (0-5 yaş) arasında yetersiz ve dengesiz beslenmeye bağlı olarak % 20 oranında büyüme ve gelişme geriliklerine rastlanmaktadır. Çocuk ölümlerinin nedenlerinin % 50'sinin beslenme bozuklukları olduğu söylenebilmektedir.»

Böylece devletin resmi planınca da doğrulanan bu durum, toplumsal-ekonomik yapının işçi ve emekçilere dayattığı beslenme kalıbının bir sonucudur. Gelir düzeyi, yerleşme ve yeri ve bölgeleri açısından ortaya çıkan karşıtlıklar, alınan besinin türü ile DİP'in çözümleme ve önerileri burada tartışma konusu değil, herkes kaynağa başvurabilir. Burada kısaca sağlıksız beslenme dediğimiz olgunun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerine değinmek gerekiyor.

Olumsuz etki daha ana karnında kendini gösteriyor. Bilimsel olarak saptanmış bir gerçek: Hamile kadının belli bir beslenme düzeni ve düzeyi tutturması çocuğun sağlıklı doğması için zorunlu. Nicel olarak da, nitel olarak da bu kalıba uygun bir beslenme gerek. Şimdi, Türkiye'de işçi ve emekçilerin beslenme kalıbı ortada. 1979 UÇY olarak ilan edilmekle bu kalıp değişmiyor ki. Öyleyse daha doğmadan bir «düzen kurbanı»dır 1979'un çocuğu.

Sağlıksız beslenme ana için olduğu kadar, doğumdan sonra çocuğun kendisi için de söz konusu. Çok yüksek orandaki bebek ölümlerinin iki temel nedeninden biri pislik ve onun yolaçtığı bulaşıcı hastalıklarsa, öbürü açlık ve onun başka tür ortaya çıkan biçimleri: Yetersiz, dengesiz, yanlış beslenmeler. Bebeklik dönemini ölmeden, sakatlanmadan atlatabilen çocuğun beslenme sorunu sürer gider. Bu arada köşeyi dönenler, «kapılarına milyoneeeer yazdıranlar» olacaktır kuşkusuz, ama emekçilerin yazgısı genel çizgileriyle böyle. Onlar bu yazgıyı kendi elleriyle değiştirmedikçe, en azından. Bu yazgı nasıl değişecek, o ayrı bir sorun. Ne var ki, şimdiden atılabilecek kimi adımlarla «1982'de gelirin yarısı yerine üçte biri ile daha iyi beslenme olanağı doğabilir.» (DİP, s. 282)

1979, HASTALIK VE ÖLÜM YILI

UÇY'nda üzerinde en çok söz edilecek sorunlardan biri de çocuk sağlığı. Çocuğun sağlığı her şeyden önce onun ölmemesi, yaşayabilmesi demek. Oysa dünyamızda her yıl milyonlarca çocuk ölüyor. Günde 35.000! Evet, her gün otuz beş bin çocuk ölüyor dünyamızda. Ölü sayısı yaş guruplarının geniş ya da dar tutulmasına göre değişiyor. Ama eldeki veriler üzerindeki ilk gözlemler bile çarpıcı. 1978 içinde öleceği tahmin edilen 0-5 yaş arasındaki 13 milyon çocuktan 11 milyonu geri kalmış ülkelerden. Ölümlerin büyük çoğun-

luğu da ölümcül olmayan, mücadeleyle altedilebilecek hastalıklardan kaynaklanıyor. Bu da koruyucu sağlık hizmetlerini ön plana çıkarmayı gerektiriyor. Tedavi edici hizmetlerin terkedilmesi kuşkusuz sözkonusu değil, ama koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verilmesi, son çözümlemede bir siyasal tercih sorunu olarak beliriyor. UNICEF'in Batı Afrika'da yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göze çocuk ölümlerinin % 90'ı tedavi edici olmayan önlemlerle önlenebildi.

Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF'in verilerine göre 4 milyar nüfuslu dünyamızda 3,2 milyar insan en temel, en vazgeçilmez hizmetlerden yoksun. Gelişmiş ülkelerde ortalama her 1000 kişiye 1 doktor düşerken Bengladeş'te bu oran 1'e 15.000, Nijer'de 1'e 55.000, Etyopya'da 1'e 70.000 olarak karşımıza çıkıyor. Bunun sonucu olarak Afrika'da her yıl 1 milyondan fazla çocuk sarılıktan ölüyor. A vitamini eksikliğinden 100 milyon çocuk kör olma tehlikesiyle karşı karşıya...

Türkiye'nin somut gerçekleri, TİP'in hazırladığı, **Demokratikleşme İçin Plan** (DİP)'da çözümleriyle birlikte yer alıyor. Soruna günlük yaşamdan bir gözlemle girmekte yarar var.

Türkiye'de ölüm kol geziyor. Türkiye'de faşist terör ölüm saçıyor. Faşizmi besleyen sermaye, bir başka yolla da öldürüyor Türkiye insanını. Teknolojisi ve eğitimi ile dışa bağımlı düşük düzeyli bir sağlık hizmeti yürürlükte. Gelişmiş kapitalist ülkelerde ve sosyalist ülkelerde yaklaşık 70 yıl olan ortalama insan ömrü, Türkiye'de yalnızca 54 yıl.

Ölümler daha doğmadan başlıyor. Elverişsiz koşullar yüzünden «doğmadan ölen» çocuk sayısı bilinmiyor. Ama süt çocukları için ölüm oranı binde 153. Aynı oran ABD'de binde 22, SSCB'nde binde 26, Bulgaristan'da binde 30, Yunanistan'da binde 31, İtalya'da binde 26. Bunlar raslantı değil. Kapitalist ülkelerin çok uzun bir sürede ulaştıkları oranlara sosyalist ülkeler de yetişti. Ama Türkiye'de «egemen sınıflar yalnızca ekonomik kaynaklara ve toplumun yönetimine el koymakla kalmamakta, ... her 1000 çocuktan 153'ünün yaşama haklarını daha doğarken elinden alarak, toplumun ... geleceğine de el koymaktadır.» (DİP, s. 444)

Türkiye'de ölüm hızı yüzdesi yüksek, ortalama yaşam süresi kısa. Bebek ölüm hızı yüzdesi, ortalama ölüm hızı yüzdesinden de yüksek: «Türkiye'de her doğan 1000 bebekten 1 yaşına varmadan ölenlerin sayısı 119'u bulmaktadır.» Gelişmiş kapitalist ve sosyalist ülkelerde ancak 15-20 olan bu rakam, Türkiye'de «bazı tahminlere göre binde 110-160 arasında değişmektedir.» (DİP, s. 448).

1970 verilerine göre ise kırsal alanda doğan bebeklerin yaşama şansı, kentte doğanlara oranla daha da düşük.

1979'un çarpıcı rakamlarından biri de 0-4 yaş arası ölümlerin ül-

kedeki tüm ölümlere oranıdır: «Türkiye'de ölenlerin ikisinden biri çocuktur.» Gerçekten, bu oran Türkiye ortalaması olarak % 50,9'dur. Aynı oran İsveç'te % 1,4, Bulgaristan'da % 6,2'dir. (DİP, s. 449).

Somut gerçeklerin bir başkası da «bulaşıcı hastalık»lar nedeniyle ölen çocukların sayısında karşımıza çıkıyor: «Türkiye'de, bir yaşını doldurmadan ölen bebeklerin yüzde 40'ının, 0-4 yaşında ölen çocukların ise yüzde 78'inin ölüm nedeni, bulaşıcı hastalıklardır... Önlenebilir olduğu bilinen bulaşıcı hastalık ölümleri, Türkiye'de, İsveç'te görülenin 13 katıdır. 0-4 yaş grubunda ise 50 katından da fazladır.» (DİP, s. 450).

Tüm bunlar 1979 Türkiye'sinin somut gerçekleri. Bunlar, Türkiye'nin toplumsal-ekonomik yapısının, siyasal tercihlerinin sonucu «kader»imiz gibi yaşadığımız gerçekler. Başka seçmelerin en kısa zamanda nasıl sonuçlar verdiğini DİP'ın 456. sayfasında yer alan bir tabloda görmek olanaklı. 1977 verileri ışığında SSCB, Bulgaristan ve Türkiye'nin karşılaştırılması ilginç sonuçlar veriyor:

İKİ KOMŞU SOSYALİST ÜLKE VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK İSTATİSTİKLERİ (1977)

Doğum oranı (binde)	17,8	15,3	40,8
Ölüm oranı (binde)	8,7	9,8	13,5
Çocuk ölüm oranı (binde)	23,0	26,2	153
Hastane sayısı	25.773	200	449
Bin kişiye düşen yatak sayısı	11,1	9,4	2,5
Toplam yatak sayısı	2.800.000	56.000	103.450

KREŞ SORUNU

UÇY'nda, çocukla birlikte çalışan annesinin sorunlarına da eğilmek gerekiyor. Üretim süreci içinde kadınlar her geçen gün daha yüksek oranda yer alıyor. Kapitalist sanayileşme köylüyü köyünden nasıl kopardıysa kadını da evinden, çocuğundan öyle ayırdı. Kuşkusuz kadının yeri dört duvar arası değildir. Kuşkusuz kadının tek işlevi çocuk üretmek, onu dokuz ay karnında taşıyıp doğurmak ve büyütmek, yetiştirmek değildir. Kısacası kadının çalışması, sanayide, tarımda, büroda görev alması, teknik ve toplumsal işbölümünün geleneksel tutsaklığından kurtulması, kurtulabilmesi, olumlu bir gelişmedir, gereklidir. Ne var ki, kadının aile dışında çalışmaya başlaması çocuk için çok önemli bir sorun yaratmıştır: anne yoksunluğu. Çocuğun tek yönlü gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olan bu yoksunluk, önceleri geleneksel geniş ailenin katkısı ile giderilmeye çalışıldı. Daha sonra ise, karı-koca ve çocuk(lar)tan oluşan çekirdek aileye geçiş, yeni çözümler gerektirdi. Çalışan anne için iki seçenek var:

— Eve «bakıcı kadın» olarak çocuğuna baktırmak: Kendi çocuklarını doğaya salarak belli bir gelir elde etmek amacıyla çocuk bakmaya giden kadın, büyük çoğunlukla köyden kente yeni gelmiş, eğitim-öğretim görmemiş bir kişidir. Güçleşen yaşam koşullarında bakıcılığa giden emekçi ile ücretinin önemli bir bölümünü çocuğuna baktırmaya ayıran emekçi kadın böylece birbirine karşıt konumlara girmektedirler.

— Çocuğunu bu iş için uzmanlaşmış kurumlara, kreşlere bırakmak: Annenin çalışması çağdaş toplumlarda bir veri olarak alındığına göre toplum çocuğa eğilmek, onun çok yönlü gelişimini sağlamakla yükümlü olmak gerekir. Olmak gerekir, ama olmaz. Daha açık bir deyişle belki siyasal seçmeleri yapmış toplumlarda olur da, kapitalizmde olmaz. Biraz daha açık bir deyişle, burada da çok sınırlı bir azınlık için olur da, büyük emekçi yığınlar için olmaz.

Yinelemekte yarar var: Sorun, annesi çalışan çocuğun bakımının sağlanması. Ruhsal, zihinsel, bedensel olarak gelişiminin sağlıklı biçimde gerçekleşmesi. Herhangi bir özür dolayısiyle değil, annesi çalıştığı için belli bir hizmete gereksinme duyan çocuktur burada sözkonusu olan. Bu gereksinmeyi herkes kabul ediyor. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi gibi Birleşmiş Milletler 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi de bu konuda çağdaş, ileri bir yaklaşımı benimsiyor.

Yer yüzünde çocuk bayramı olan tek ülke olan Türkiye'mizde durum ne? Anayasa'nın 35. maddesine göre «Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.» Çok daha eski bir yasa olan Umumi Hıfzısıhha Kanunu da bu alanda kimi hükümler içeriyor. 1971'de yürürlüğe giren İş Yasası, 300 kadın işçi çalıştıran işvereni işyerinde kreş açmakla yükümlü tutuyor. Uygulamada hiçbir işveren 299'dan fazla kadın işçi çalıştırmıyor, ya da 1.500 TL gibi gülünç bir «ceza» ile bu yükümlülüğü savıyor. Kaldı ki en büyük işveren olan devlet, yüzbinlerce kadın çalıştırmasına karşın onların çocuklarına hiç sayılacak bir hizmet bile sunmamaktadır. Devlet memurları ya da Emekli Sandığı Yasası bu konuda memurlara herhangi bir hak getirmiyor. Son aylarda tartışması yapılan düzenlemeler gerçekleşirse kamu kesimi çalışanları hiç değilse kâğıt üzerinde birtakım haklar elde edecek. Ama 1979 başlarında, UÇY'nın baharında Türkiye'nin somut gerçeği şu:

Türkiye'de, tarım kesimi dahil çalışan kadın nüfus, 6 milyonu aşıyor. Altı yaşın altındaki çocuk sayısı ise 8,5 milyon. 1979 Ocak ayı verilerine göre SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kreşlerinde toplam 1.350 çocuk için yer var. SSYB dışında ise tüm özel ve kamusal kurumlarla işyerlerine bağlı kreş ve bakımevleri ancak 20.000

kadar çocuğa hizmet götürüyor. Sayılar çarpıcı, sayılar yorum gerektirmeyecek ölçüde açık. Açık olan bir başka nokta daha var: Türkiye bir özgür girişim ülkesi. Özgür girişim, talebin yüksek olması durumunda kârın da yüksek olmasından hareketle özel kreşler ve anaokulları açıyor. Özel kreşler SSYB'nın, anaokulları ise MEB'nın izniyle açılıyor. Kuramsal olarak da adı geçen bakanlıkların denetimi altında çalışmaları gerekiyor. Gerçekte ise maddi yerleşme koşulları, yetersiz ve niteliksiz personel, denetimden uzak bir beslenme ve eğitim, tek amaçları kâr olan bu özel kurumların ortak özelliği. Çalışan anne için ağır bir parasal yük, çocuk için denetim dışı yetersiz bir bakım hizmeti: İşte kapitalizmin topluma, ülkenin geleceği olan çocuklara maliyeti.

Birleşmiş Milletler'in de belirttiği gibi «gerekli para ve zekâ» var, yani gerekli kaynak var, ama çocuğa, emekçi annenin çocuğuna yeterli hizmet götürülmüyorsa nedenini kaynağın dağıtımını yapanların tercihlerinde aramak gerek. İşveren ve egemen çevrelerin devleti, kaynakları büyük tekellere akıtmakla görevliler. Akıtıyorlar da.

ÖZELLİKLE KORUNMASI GEREKEN ÇOCUKLAR

Her çocuk, tanım gereği, korunmaya, özel ve özenli bir bakıma ve yaklaşıma muhtaçtır. Ancak gene de her toplumda bir «korunmaya muhtaç çocuk» kavramı ortaya çıkıyor. Kavramın içeriği ülkeden ülkeye, kabul edilen yaş gruplarına göre değişmekle birlikte her ülkede toplam çocuk nüfusunun ortalama % 2'si korunmaya muhtaç çocuk olarak kabul edilir. Uluslararası bağlayıcılığı olan birçok düzenleyici metin yanında, başta Anayasa olmak üzere Türk pozitif hukukunda 20 kadar yasa çocukların korunmasına ilişkin hükümler içeriyor. Özellikle 1957 tarihli Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkında kanun ayrıntılı bir düzenleme getiriyor. Korunmaya, himaye ve bakıma muhtaç çocuk sayısı, DPT tahminlerine ve Sosyal Güvenlik Bakanı'nın itiraflarına göre 3 milyon kadardır, oysa, 118 kurum aracılığı ile «korunan» çocuk sayısı yalnızca 16.000'dir. 1957 tarihli yasa, 0-6 yaş grubu içindeki korunmaya muhtaç çocukları SSYB'nın, 7-18 yaş grubunu ise MEB'nın sorumluluğuna veriyor. Koruma birliklerinin kurulması ve işletilmesinde yerel yönetimlere görev verilmesi olumlu bir yaklaşım olsa da pratikte il özel yönetimleri ve belediyeler, ilgili bakanlıklar ile eşgüdümlü bir hizmet sunamıyor. Parasal yetersizlikler, görevli personelin sayıca ve nitelikçe yetersizliği yasanın öngördüğü ilkelerin uygulanmasını engelliyor.

Devletin resmi verileri, 4. BYKP'nından alınan rakamlar 1979 UÇY için biraz düşündürücü: Üçüncü BYKP döneminde, 0-19 yaşları ara-

sında gözleri görmeyen 40.000 kadar çocuk ve genç içinde yalnızca 586 öğrenci körlere özgü bir toplumsal hizmetten yararlanabilmiştir. Aynı yaş grubundaki 46.500 sağırdan yalnızca 2.500 kadarına bu nitelikleri ile ilgili bir hizmet götürülmüştür.

Görülüyor ki yasalar yetersiz düzenlemeler getiriyor, ama uygulama, yasaların da gerisinde, ondan da yetersiz. O halde yapılacak ilk iş, bir yandan daha ileri yasal düzenlemeler istemek, ama bu gerçekleşene dek de yürürlükteki yasaların uygulanmasını, oradaki haklardan tüm çocukların eşitçe yararlanmasını sağlamaya çalışmak.

«SUÇLU ÇOCUKLAR» VE SORUMLU BÜYÜKLER

1979'da, Anayasa'nın 135. maddesini anımsamak gerek: «Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.» 1945' lerde de bir çocuk uzmanlık mahkemeleri tasarısı hazırlanmıştı, yeniden gündeme gelmesi için 1979'un UÇY olarak ilan edilmesini beklemek gerekti.

Önce bazı soruları yinelemek gerekiyor: Anayasa'nın bu açık buyruğu neden 18 yıldır yerine getirilmedi? Çocuk mahkemeleri gerçekten kurulacaksa yaklaşım ne olacak, çocukluk yaşı kaç olacak? Önlemediğimiz, hattâ işlenmesini özendirdiğimiz suçlardan ötürü çocuklarımızı cezalandıracak mıyız?

UÇY dolayısiyle de olsa çocuk suçluluğu konusuna eğilmek gerek. Çocuklar neden «suçlu çocuk» olur? Sorun, hiç kuşkusuz, çocuğu suça iten ortamı, çevreyi değiştirme sorunu. Her çocuğun istediğince oyuncakları olmalı ki, örneğin, çalmayı düşünmesin. Karnı doymalı ki, cinsel eğitim görmeli ki... Özetle, önleyici yaklaşımı benimsemek gerek. Ama çocuk bu, adı üstünde, gene de «sapan davranış»ları olacaktır onun. Gereksinme ile mekanik bir bağı yok «sapan davranış»ın, suçun. Öyleyse ikinci aşamada yargılama sözkonusu. Çağdaş eğitim ve uygulama, çocuklar için özel uzmanlık mahkemelerinin kurulması. Bu mahkemelerin ayırdedici özelliği, yalnızca hukuku, yasaları bilen çatık kaşlı ağırbaşlı yargıçlarla, savcılarla yetinmemeleri. Özel eğitimli psikologlar, sosyal psikologlar, eğitimciler... de görev alıyor bu yargılamada. Çünkü yargılamada amaç cezalandırma yoluyla öç almak değil, çocuğu yeniden topluma sağlıklı bir öge olarak kazanmak. Üçüncü aşama, cezanın yerine getirilmesi, yani infaz. Burada da aynı amaç gözetiliyor, gözetilmeli.

UÇY'nda Türkiye'de çocuk suçluluğu nedir? Hangi yaklaşım benimseniyor? Uygulama nedir, hükümetin getirdiği Çocuk Mahkemeleri ile ilgili tasarı neler getiriyor? Önce somut durum ve gelişme eğilimleri. Türkiye, çarpıklık ve çelişkileri ile kentleşen, sanayileşen bir

ülke. Emperyalizm, büyük tekeller kaynakları kâr, daha çok kâr getirecek biçimde kullanmada kararlı, bunun için güçleri, iktidarları var. Toplumsal sorunlar dayatmadıkça çocuk suçluluğu ile kaybedecek vakitleri, ona ayıracak kaynakları yok. Sonuç, vahşi sanayileşme döneminin batı toplumlarını andırır bir çocuk suçluluğu sorunu ve çözümsüzlüğü oluyor.

Günümüzün «uygar» batılı ülkelerinde çeşitli biçimleri ile hırsızlık ilk sırada yer alan çocuk suçu iken, Türkiye'de suçlu çocukların en önemli bölümü «cinsel suç»lardan hüküm giyiyor. Batıda, cinsel eğitimin ve toplumsal yaşamdaki göreli «liberalleşme»nin de etkisiyle önemi çok azalmış bulunan cinsel suçlar Türkiye'de birinci sırada. Arkasından adam öldürme ve hırsızlık suçları geliyor. Sınırlı sayıdaki araştırmanın ortaya koyduğu ilk gerçek bu. İkinci gözlem belki daha da ürpertici. Çok çeşitli suçlardan hüküm giymiş çocuklar yan yana, aynı yerde çekiyorlar cezalarını. Önlenmeyen suçlardan «ceza yiyen» çocuklar için yeterli kurum yok. Genel cezaevlerinin «sübyan koğuşları» ise sözcüğün gerçek anlamı ile çağdışı: 1976 Temmuz'unda İzmir Şirinyer Çocuk Islah Cezaevi'nde meydana gelen başkaldırma ve acımasızca bastırılması olayı belleklerden silinmedi.

Türkiye'de suçlu çocukların genel çocuk nüfuş içindeki payı giderek artıyor. Ayrıca, suçlu çocukların genel suçlu sayısına oranı da artış gösteriyor. Nedenler çok ve çeşitli, birbiri ile bağlantılı. Şu kadarını söylemek olanaklı ve şimdilik yeterli: Boş zamanları iyi değerlendirilen çocuk suça yönelmez. «Suçlu» çocuğun cezaevindeki boş zamanı da iyi değerlendirilirse çocuk yeniden kazanılmış olur. Ama tüm bunlar yeni, çağdaş yaklaşımları gerektiriyor. «Ceza» politikası yerine yeniden eğitim politikasının benimsenmesi ve bunun için elverişli kurumlar gerektiriyor. İşlenen «suç»un türü gözönüne alınmak gerek. Herşeyden önce de çocukları suça adeta özendiren yayınlarla, TV dizileriyle uğraşmak gerek.

Tüm bu gelişmeler karşısında, Ecevit hükümetinin 18 yaşına kadar olan çocukları kapsamına alan tasarısı, olumlu bir girişimdi. Ne var ki Millet Meclisinde bu sınırı 15'e indirme eğilimleri ortaya çıktı. Buna göre 16-18 yaş grubu suç yönünden çocuk sayılmayacaktı. Oysa Türk pozitif hukukunda hemen tüm yasalar 18 yaşın altını çocuk kapsamına alıyor.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

1979 dünyasının somut bir gerçeği var: en kötü, en ilkel koşullarda çalışan 52 milyon çocuktan 42 milyonu, yaklaşık % 80'i, 15 yaşın altında.

Kapitalist gelişmenin ilk dönemlerinde ortaya çıkan alışılmamış boyuttaki işgücü gereksinimi çocukların da çalıştırılmasıyla karşılandı. Sermaye birikimini gerçekleştiren artık değer, çocukların da sömürüden nasiplerini almaları ile yaratıldı. O dönemler biliniyor. Daha sonra gelişen mücadeleler, ekonomik, demokratik ve siyasal düzeyde işçi ve emekçilerden yana yeni durumları yarattı. Çocuklar için belli güvenceler sağlandı. İleri kapitalist ülkelerde çocukların bu haklarına açıktan açığa karşı çıkılamıyor, ücret ve çalışma koşulları açısından belli kazanımların sağlandığı bir gerçek.

Kapitalist dünyanın ve onun bir parçası olan Türkiye'nin başlıca yapısal sorunlarından biri, bunalımlarının en belirgin göstergesi işsizlik. İşsizlik artmaya başladığında ise önce gençleri vuruyor. Türkiye'de iş bulabilip çalışanların yüzde 7'si 15 yaşından küçüktür. 1979'un Türkiye'sinde «çalışan çocukların tamamına yakını kırsal alanda, tarımda çalışmaktadır. Çırakların büyük bölümü erkek çocuklardan oluşmakta, çalışır görünen kız çocuklarının tamamı tarımda çalıştırılmaktadır.» (DİP, s. 379)

Bugüne gelişin de ilginç bir öyküsü var Türkiye'de. 1927 yılı sayım sonuçlarına göre ülkede çalışan 260.000 işçinin yarıdan çoğu çocuklardan oluşuyordu. Ortalama işgünü uzunluğu 14 saati bile aşmaktaydı. «Bir günlük hafta tatili ise 1925 yılında yasalaşmış, ancak yaygın olarak uygulanmamıştır.» (DİP, s. 367)

1979 UÇY Türkiye'sinde «çalışanlar içinde, en çok sömürülen, en kötü koşullar altındaki kesimlerden biri de çıkarlardır.» Çırak kimdir? Yasaya göre çırak, işverenin 'iş öğrettiği' kişilerdir: «5 Temmuz 1977 tarih ve 2089 sayılı 'Çırak, Kalfa ve Ustalık Yasası'nda çırak şöyle tanımlanıyor: 'Bu kanuna tabi bir sanatı, o sanat için düzenlenen teorik ve pratik öğrenim programına göre o işyerinde öğrenmek amacı ile bir çıraklık sözleşmesi ile bir işyeri sahibinin hizmetine giren kimseye çırak denir.» Ancak yasada, öğrenmenin koşulları, biçimi ve süresi belirlenmemiştir. Yasa, çırakların aylık ücretlerini asgari ücretin yüzde 30'u olarak saptıyor. Öte yandan, işvereni, çıraklara ödenen ücret için vergi vermekten bağışık tutuyor. Bugün, yaşları 10 ile 20 arasında değişen çırakların günlük çalışma süreleri de 13-14 saati bulmaktadır. Çıraklar, bu süre içinde en ağır ve tehlikeli işleri, «iş öğrenme» adı altında yaparlar. Çırakların çalışma koşulları hakkında 1976 yılına ait iş kazası ve meslek hastalıkları dökümleri yeterince bilgi vermektedir. Buna göre, 1976 yılında meydana gelen toplam 197.018 iş kazası ve meslek hastalığının 26.688'i 15 ile 19 yaş grubunda görülmüştür. Bu oran, toplam içinde % 13.5'i bulmaktadır.

Öte yandan, çıraklar büyük ölçüde emek-yoğun işkollarında, ağaç işkolunda, konfeksiyon atelyelerinde, taş ve tuğla ocaklarında, ta-

mirhanelerde çalışmaktadırlar. Bu iş kolları aynı zamanda örgütlenme ve sigortalı olma düzeyinin çok düşük olduğu kesimlerdir. Bu nedenle, söz konusu işkollarındaki çırakların çalışma koşullarına ve aldıkları ücretlere ilişkin verilere rastlamak olanağı hiç yoktur. Sömürünün, örgütlenme düzeyinin düşüklüğüyle orantılı olarak arttığını kanıtlayan daha önceki somut veriler, bu işkollarındaki sömürüyle, çırakların buralarda yoğun olarak bulunması arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı işkollarındaki çırakların durumları ise görece olarak daha iyidir. Bununla birlikte oluşturulan «çırak, işçi okullarında, işçi öğrenciler pratik ders adı altında fiilen üretimde çalışmakta ve böylece ucuz ve verimli işgücü kullanımını sağlamaktadırlar. Bu 'okullar' aynı zamanda işverene, çıraklara hiçbir ücret ödememesini sağlamak gibi bir olanak da tanımaktadır. (DİP, s. 403-404)

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİ ÇOCUKLARI

Uluslararası Çocuk Yılı'nın yurt dışında çalışan emekçilerin çocuklarına neler getirdiğini düşünmek gerek. Çocuk ile anne, çocuk ile aile, okul gibi çevreler arasındaki bağların kişiliğin oluşumunu ne kertede etkilediği, bilimin saptadığı bir gerçek. Kapitalist ülkelerde, bu arada ülkemizde herkes çocuğun, ailenin kutsallığından söz eder. Bu kavramlara öylesine sarılırlar ki, el kapılarında ekmek aramaya giden emekçilere kendi kurtuluşlarını «bilimsel sosyalizmin aile kavramını tanımadığını» söyleyerek kötülemeye çalışırlar. Oysa durum ortada, bir milyonu aşkın işçinin yüzde kaçı sağlıklı bir aile yaşamı sürüyor? Eşler birbirinden ayrı, çocuklar ana-babalarının uzağında yıllar geçirirse ortada sağlıklı bir aile kalır mı?

Yurt dışına babasının, annesinin yanına giden 1979'un çocuğu, sudan çıkmış balık gibidir. Hiç bilinmeyen, tarzanca konuşulan bir yabancı dildir annesinden, babasından öğreneceği. Özümsenmemiş, sırıtan kültürel değerler, toplumsal davranışlardır çevresini kuşatan. Oralarda doğup büyüyenler Türkiye'den koparılarak götürülenlerden daha şanslı sayılmamalı, bir garip «kapalı devre» Türkiye'dir onun gözünü açtığı dünya.

Peki bu sorular var da, ne anlamı var tüm bunların? Anlamı şurada: Bunlar doğanın yarattığı, «kaderde olan» sorunlar değil, bunlar, toplumsal yapıların, toplumsal düzenlerin, kısaca kapitalizmin, uluslararası bir sözümona işbölümünün, yani emperyalizmin Anadolu çocuğuna dayattığı sorunlardır.

«Yitik kuşak», ya da «ikinci kuşak» diye nitelenen bu onbinlerce çocuk, dengesiz bir kişilik olarak yetişmekte, çeşitli haksızlıklara

uğramakta, aşağılanmakta, sorunlu insanlar meydana getirmektedir. Bu kuşağa bugüne değin kamu eliyle ne tür bir ilgi gösterilmiş, ne tür bir hizmet götürülmüştür? 1979 UÇY olarak ilan edildi diye hangi iktidar bu çocuklara sahip çıktı? İşçisine sahip çıkmayıp onu döviz makinası diye yabanellere savuranlar o işçinin çocuğuna sahip çıkar mı? Gene de başka ülkelerden giden işçilerin çocukları göreli olarak kimi haklardan ve hizmetlerden yararlanabiliyor. Ya bizimkiler? Onların da 23 Nisan bayramları var, başkalarında olmayan.

EMPERYALİST KOŞULLANDIRMALARA KARŞI, GÜZEL, GÜNEŞLİ GÜNLER İÇİN

UÇY'nın bir gazete haberi emperyalist kültürün çocuğa neler getirdiğini birkaç tümcede özetliyor. Haber şu: «İzlediği filmdeki gibi uçmak isteyen bir çocuk yedinci kattan atladı ama ölmedi.» 4 Şubat günlü Cumhuriyet'e göre şöyle:

«NEW YORK (A.A.) — New York'ta 4 yaşındaki bir çocuğun izlediği «Süpermen» adlı filmden sonra uçmayı düşleyerek apartmanın 7. katından atladığı bildirilmiştir.

New York Hastanesi yetkilileri, Charles Green adlı çocuğun sağlık durumunun iyi olduğunu açıklamışlardır.»

Emperyalizm çocukların iç dünyalarına girebilmenin yollarını arıyor. Oyuncaklarını, laboratuvarlarını, üniversitelerini bu uğurda seferber ediyor. Alınan araştırma sonuçları ilginç. «Çocuğunuzun hayal arkadaşları» ona çok yararlıdır. Sakın dokunmayın! Çocuğu en bireyci, en bencil alışkanlıklara sürükleyen kapitalist toplum «tek başına başarman gerek» ilkesini kafalara yerleştiriyor. Tek başına başarmak için de başkalarının omuzlarına basabilmek gerek. Çocuk bunu daha aile içinde böyle belliyor. Sonra da masaya «hayalindeki arkadaşı için» boş bir iskemle koyuyor. Gerçek yaşamda arkadaşları değil, sırtına basıp yükseleceği basamakları, merdivenleri vardır çünkü onun.

Kapitalizm bir dönem kadını ve çocuğu günde 18 saat çalıştırarak sömürdü, sermaye birikimini gerçekleştirdi. Bu aşamalar geride kaldı. İşçi sınıfı hareketinin ekonomik, demokratik ve politik mücadelesi sonunda kadınlar gibi çocuklar da yasal haklar ve kazanımlar elde ettiler. Gelişmiş kapitalist ülkeler günümüzde kadına ve çocuğa yönelik bir çok toplumsal hizmeti sağlamak zorundadırlar. Ancak unutmamak gerekir ki bu sağlananlar son kertede yetersizdir. Örneğin Fransa'da 0-3 yaş grubundaki 800.000 çocuk için yalnızca 60.000 yer vardır kreşlerde. Toplam olarak gene Fransa'da 1000 kişiye 10, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde 1000 kişiye 280 kreş yeri düşmektedir.

Sosyalist ülkelerde çocuklar, tüm çocuklar toplumun sıcak ve yakın ilgisi, sevgisi ile çevrili. Çocuğa yaklaşım kadına ve aileye yaklaşımla bir bütün oluşturuyor. Örneğin Çekoslovakya. 1966'da her türlü sağlık hizmeti herkes için parasız duruma getirildi. Çocuğun sağlıklı doğması için hamilelikte her kadın ortalama 8,7 kez muayeneden geçirilir. Bütün doğumlar tam teşekküllü doğumevlerinde yapılır. Yeni doğan çocuk, uzun süre anne ile birlikte kalır, çünkü ücretli doğum sonrası izni 26 haftadır. Doğum sırasında ölüm, dünyadaki en düşük oranlardan biridir. 0-5 yaş arası ölüm oranı ise sadece binde 19,5'tur.

Çocuğa yönelik bu hizmetler, gençliğe yönelik hizmetlerle bir bütün oluşturuyor. Her yıl iki kez, yaz ve kış dönemleri olmak üzere, 3 haftalık dinlenme tatilleri vardır. 1974 yazında 332.000 genç öncü bu olanaktan yararlanmıştır. Aynı yıl 18.000 genç yabancı ülkelere gönderilmiştir. Bu hizmetlerin giderlerinin % 70'ini ailelerin sendikaları karşılar.

Kapitalizmin sözümona «sosyal devlet»i ile işçi sınıfının sosyalist devleti çocuk sorununa işte böyle yaklaşıyorlar. Doğaldır ki sosyalistler kendi iktidarları kuruluncaya kadar verili koşullarda koparılabilecek haklar için savaşacaklardır.

İşçi sınıfı hareketi, sosyalizm, iktidara geldiği ülkelerde çocuk sorununu çözdü. Toplumsal yapıdan ve sömürüden kaynaklanan sorunlar ortadan kalktı. Sosyalist hareket, iktidar mücadelesi verdiği yerlerde de somut hedefler gösteriyor, göstermeli.

Ancak sorun bununla bitmiyor. Burjuvazinin iktidarlarından çocukların hakkı olan hizmetleri koparmak gerekiyor. Daha çok sayıda çocuğa daha iyi nitelikte koruma ve bakım hizmeti götürülmesini sağlamak gerekiyor. Daha ileri yasalar çıkana dek yürürlüktekileri, Anayasa'nın toplumsal içerikli hükümlerini uygulatmak, yaşama geçirmek gerekiyor.

Bunlar gösterişsiz, ama kalıcı adımlar, kazanımlardır. Bu somut kazanımların yığınlarca benimsenmesine çalışmak gerek.

Sorun yalnızca sayıların sıralanması, belli oranlara ulaşılması sorunu değil. Bununla yetinilmesi yanıltıcı olur. İşin bir başka yönü var, nitel yönü. Kapitalizmin çirkin yüzünü açığa vuran yönü. Karşılaştırmalı bir örnek: En ileri düzeyde gelişmiş kapitalist bir ülke olan Federal Almanya ile sosyalist bir ülkeyi, örneğin ADC'ni ele alalım. Alman ulusunun iki devleti. Sayılarla bakınca Federal Almanya'nın öyle pek gerilerde olmadığını görmek olanaklı. Hatta binaların dış bakımı, duvarların renkleri, çocukların cicili bicili giysileri yönünden Federal Almanya'daki bir kreş DAC'ndeki bir kreşten daha üstün bile bulunabilir. Ama burada asıl sorun çıkıyor ortaya: DAC'nde kreşler-

deki oyuncaklar çocukların tek başına sahip olup oynayabileceği cinsten oyuncaklar değil, toplu oyunu gerektiren, dolayısiyle ortak gereksinme yaklaşımını, arkadaşlık ve dayanışma anlayışını geliştiren, güçlendiren oyuncaklar. Federal Almanya'daki bir kreşin oyuncakları belki daha lüks, ama bireysel oyuna yarayan, bireyciliği, bencilliği körükleyen oyuncaklar. Aynı nitelik farkını, aynı yaklaşım uçurumunu Fransa'nın, İtalya'nın demokratik yerel yönetimlerince çocukların ve emekçilerin hizmetine sunulan kreşlerde de gözlemek olanaklı. Sosyalizmin çocuğa yaklaşımı kapitalizmin gemisini kurtaran kaptan mantığını besbelli çok aşıyor.

YERLEŞME YAPISININ UYUM SÜRECİ OLARAK İÇ GÖÇLER

İLHAN TEKELİ - LEİLA ERDER

Hacettepe Üniversitesi Yayınları
D-26, Ankara, 1978

Kapsadığı araştırma alanı açısından Türkiye çapında önemli bir yapıtla karşı karşıyayız. Bölgesel ekonomi ve mekan organizasyonu konularında ülkemizdeki bilgi boşluğunu doldurmaya yönelik bir ilk adım olarak görülebilir bu yapıt. Kullandığı teknik ve irdeleme yöntemlerinin birçoğu da Türkiye verilerine ilk kez uygulanmaktadır.

Kitap, iki yazarın 11 ayrı makalesinin bir araya getirilmesinden oluşuyor. Makaleler arası bağlantı, organik olmaktan çok konu benzerliğinden ileri geliyor. Makaleleri birleştiren olgu, göç olgusudur. Yapıtın başlığında da belirtildiği gibi, iç göç olgusu, kendince değil, yerleşme yapısının ve ülke nüfusunun en genel anlamıyla ekonomik gereklere uyum sürecinin başlıca ögesi olarak ele alınmakta. Yer değiştirme olayı, nüfus dağılımının ekonomik gereksinmelere bir adaptasyon süreci olarak yorumlanmakta, iç göçler temelde bu şekilde algılanmaktadır.

Yapıtın içerdiği makaleleri bence iki gruba ayırmak mümkün: 1 — Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında göç ve iskân politikalarının, Türkiye'nin dışa bağımlı kapitalistleşme süreciyle birlikte kır ve kentlerde ortaya çıkan fazla nüfus sorunu ve bunun doğurduğu iç göçlerin incelenmeleri (bence yapıtın en ilginç bölümleri bunlar.) 2 — Göç olgusunu, yüksek bir soyutlamaya düzeyinde matematiksel modeller kullanarak inceleyen bölüm. İç göç olgusu burada, her türlü toplumsal ilişkiden arı, yalnızca nüfus dağılımının dengeye ulaşmasını sağlayan bir yer değiştirme mekanizması olarak algılanmakta. Başlığından da anlaşılacağı gibi, kitabın belkemiğini bu bölüme giren makaleler oluşturuyor ne yazık ki.

Burada, bu iç göç modellerinin teknik ayrıntılarından çok, iç göçü algılama biçiminden, olgunun nasıl bir kuramsal* çerçeveye oturtulduğundan (daha doğrusu oturtulamadığından) söz etmek gerekiyor. Tekeli'nin de açıkça belirttiği gibi, bu «göç analizlerinin temelinde marjinalist ele alış ve ekonomik denge denklemleri bulunmaktadır.» Böylece:

1) Göç, neo-klasik iktisat modellerinin her türlü sınıfsal içerikten arındırılmış, olabildiğince akılcı ve bireyci, ekonomik kararlarını karşılaştırmalı marjinal fayda analizine dayandıran soyut bireylerin göçüdür hep. Bu bi-

reyler göç kararlarını bireysel düzeyde, çıkış ve varış noktalarındaki ücret (kazanç) farklılıklarına bakarak ve «güdülerini en yüksek düzeyde gerçekleştirmek» ölçütüne dayanarak verirler. Böyle bir «homo economicus» tur göç eyleminin öznesi. Göç de, insan «özgürlüğünün», servet ve mutluluğa erişme çabalarının bir imgesi haline gelir, anlamı da bu çabanın bir görüntüsü olmaktan öteye gidemez.

2) Bu bakış açısı, göç edenlerin mükemmel bir homojenliğe (türdeşliğe) sahibolduklarını da varsayar. Ama şu işe bakın ki bu akılcı, bireyci «homo economicus»ların hepsi birer emekçidir de! Dolayısıyla, yer değiştiren aslında sadece bir «üretim faktörüdür». Göreli bir devinimsizliğe sahip diğer iki «üretim faktörü» (sermaye ve toprak) ile uyum sağlamak ona düşmektedir. Buradan, ta Adam Smith'ten bu yana çok iyi tanıdığımız değerin ve ulusal servetin ortak yaratıcılarının emek, sermaye ve toprak «üretim faktörleri» olduğu kuramına bir adımlık yol kalmıştır ki, bu adım, çoğu kez zımnen atılmış olmaktadır.

3) İş böyle olup göç «belirlenmiş bir zaman dilimi içerisinde belirli bir yerleşme alanından dışarıya olan yer değiştirmelerin sayısı» olarak tanımlanınca, kapılar ardına kadar **görgücülüğe** (ampirizme) açılmış demektir. Hiçbir geçerli kavram kullanmadan kuram kurmaya kalkmaktır görgücülük. İrdelenen olgunun kendisini («sayısı») bu olgunun kavramı ve özü yerine sayıp, ilkel gerçeklere sıkı sıkıya yapışıp o olgunun kuramsal analizinin yapılabileceğini sanmaktır görgücülük. Nesneyi olduğu gibi kavramlaştırmaktır yani. Dolayısıyla, bilimsel anlatım gücü olması gereken kavramların bu gücünü daha baştan ortadan kaldırmak ve olguların özüne inmekten vazgeçmek demektir. Ne diyordu Marx? «Nesnelerin görüntüleriyle özleri çakışsaydı bilime gerek kalmazdı.» Göçlerin hacim, yön, kapsam ve sonuçlarını «aydınlatmaya» yönelik modellerin her türülüsünün yeri hazırdır artık.[1]

Ama Tekeli ve Erder'e de adil davranmak gerek. «Görgül pozitivist kurgu»nun varlığını kitabın önsözünde kabul edip okuyucuyu daha baştan uyarıyorlar. Fakat bu kurgunun, yazarların savunduğu gibi, konularının özelliğinden kaynaklandığı görüşüne katılmak olanaksız. Görgücülük bir bilgi kuramıdır, bilginin konusuyla ilintili, bu konuya bağımlı değildir. O denli ki, bu görgül kurgu, «demografik geçiş kuramı» aracılığıyla kendilerince son derece ilginç bilgiler içeren ve Türkiye nüfusunun tarihsel gelişimi konularındaki makalelere bile yansıyor.

Sorun, demek ki, göç olgusuna yaklaşım biçiminde düğümleniyor. Bu olguyu, salt rakamsal ve mekanik algısından çıkarıp sınıfsal bir temele oturtmak, marksist kavramlarla dile getirmek, onu görgücülük çıkmazından kurtarmayı olanaklı kılacaktır.

Göç, toplumsal bir süreçse eğer, içinde yer aldığı üretim biçiminin damgasını taşıması gerektir. Kitapta söz konusu edilen iç göçler, kapitalist bir ekonominin iç göçleridir. Nitekim göç sürecinin birim gözlem alanı olarak «emek pazarı»nın seçilmesi de bu anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla, söz konusu olan «yer değiştirme»lerin, herşeyden önce, kapitalist üretim biçiminde **toplumsal işgücü**nün mekânsal dağılımının ve bu dağılımın evriminin görüntüleri olarak ele alınmaları gerekir.

Kapitalist üretim sürecinde sermaye, kullanılıp sömürülecek işgücüne gereksinir. Burada ilkel birikim sürecinden uzun uzadıya söz etmeye gerek yok. Önemli olan şudur: sermaye

---

[1] Bu sözlerden, toplum bilimlerinde matematiksel araçların kullanılmaması gerektiği sonucu kesinlikle çıkarılmamalıdır. Sorun matematiksel aygıtların kullanılış biçim ve amacında düğümlenmektedir.

toplumda egemen güç olmaya başlayınca (emek-sermaye ilişkileri egemen üretim ilişkileri halini alınca) sürekli olarak kendi karşıtını doğurmak zorundadır. Kapitalizmde işgücü sermayenin mekânsal dağılım gereklerine uymaya zorlanır. Emeksiz sermaye olamayacağına göre süreç yalnızca bireysel emekçileri sermayenin egemenlik alanına çekmek olarak da tanımlanamaz. Sermaye için asıolan sürekli olarak bir **toplumsal işgücünün** ve bu işgücünün kesintisiz olarak kendisini yeniden üretebilmesinin koşullarının yaratılmasıdır. Diğer bir deyimle, ülke çapında bir **proleterleşme** süreci söz konusudur.

Burjuvazi için bu çok kapsamlı sürecin böylece görülebilmesini, bu biçimde algılanmasını önleyebilmek ideolojik açıdan büyük önem taşır. Görgül, pozitivist ve mekanist göç analizlerinin önemi de burada yatar.

Kapitalizmde ilkel birikimle başlayıp toplumsal işgücünün sürekli yeniden üretimiyle devam eden bu proleterleşme sürecinin kavramı mevcuttur: bu kavram, **nüfus yasası** kavramıdır. Yakından incelendiğinde, bu kavramın, ilgili üretim biçimine (**Kapital**'de kapitalist üretim biçiminde) nüfusla ilgili tüm yapısal değişim süreçlerini kapsadığı görülür. Nüfusun salt niceliksel (demografik) ya da coğrafi devinimlerini kavrayan bir kategori değildir bu; mekanik değil yapısal ilişkileri dile getirmektedir. Nüfus değişimlerinin üretim biçimine son kertede bağımlılığını ifade eden bir kavramdır.

Bilindiği gibi, nüfus yasasının kapitalist üretim biçiminde ortaya çıkışı da sürekli olarak bir **göreli nüfus fazlası** üretilmesi biçimindedir. Bu göreli nüfus fazlası hem sermayenin organik bileşiminin sürekli artma eğilimi dolayısıyla açığa çıkan işsizliği, hem salt nüfus artış hızının etkilerini, hem de kapitalist üretim ilişkilerinin egemenlik alanlarının sürekli olarak gelişip kapitalizm öncesi biçimleri tedricen ortadan kaldırmasıyla gelişen işgücü fazlasını içerir. Bu son durum, tarımda bir işgücü fazlası ve kentlerde de özel bir «işgücü pazarı» gereksinmesinin varlığı olarak yorumlanabilir. Bu göreli nüfus fazlasının boyutlarını ve dağılımını belirleyen, sermayenin birikim hızının düzensizliği, devresel buhranları ve değişen gereksinmeleridir. Sermayenin, proleterleşme hızına komuta etmesi de, belirtildiği gibi, çeşitli ara değişkenlerle olabilmektedir.

İç göç olgusuna **çok kabaca** belirttiğimiz bu kavramlar altında yaklaşmak da araştırmacıyı, matematiksel modellerle çapraşık istatistiki ölçü yöntemleri kullansa dahi, bayağı bir görgücülükten kesinlikle kurtaracaktır.

Tekeli ve Erder'in bu metodolojik sorunların farkında olmadıklarını söyleyemeyiz. Tekeli, Osmanlı dönemindeki sürgün ve «iskân» politikalarının amaç ve işlevinin feodal toplum yapısıyla ilintili olduğunu açıkça belirtiyor: Osmanlı İmparatorluğu gibi merkezi, feodal bir imparatorlukta, tarımsal teknolojinin niteliği, merkezden denetlenen artı-ürünün miktarını daha çok kırsal yoğunluğa bağlı kılmaktadır. Bu nedenle kırdaki nüfusu optimum yoğunlukta tutmak imparatorluğun en önemli sorunudur» (s. 18). Feodal toplumların «nüfus yasası» üzerine daha geniş ve ilginç araştırmalara kapıyı aralayan tümceler bunlar. Ayrıca, kitabın son iki makalesi de sorunu bu çerçeve içerisinde koymaya yönelik girişimler olarak nitelenebilirler. Kapitalizmin Türkiye tarımına girmesiyle bu sektörde kente göçmeye hazır bir mülksüzler kesimi yaratılmasının mekanizmasının açıklanması son derece ilginç. Kente göç sonucu olarak ortaya çıkan «marjinal kesim»in nitelik ve işlevi de belirtilmekte, Tekeli «gözlemler açıkça ortaya koymaktadır ki, marjinal kesim üyelerinin bir bölümü hem kırda hem de şehirde çalışırlar. İkisi arasında sıkı bir bağ ve alışkanlık vardır. Ancak tümü birden kavranabilir» demektedir (s. 362). Türkiye'de kentsel ve kırsal yöreleri bir

bütün olarak ele alıp, sermaye birikimine paralel olarak ülke çapında bir «göreli nüfus fazlası»nın oluşturulup süreklilliğinin sağlanmasının, hiçbir marksist kavram kullanmaksızın, mekanizmasını inceliyor Tekeli bu son iki makalede: Yapıtın en kalıcı iki makalesi de bunlardır kanımca.

Türkiye'de iç göçle ilgili konulara bu biçimde eğilen ilk yapıttır bu kitap. Sözü geçen matematiksel model ve yöntemlerin çoğu da Türkiye'ye ilk kez uygulanmaktadır. Çok kısaca belirtmeye çalıştığımı metodolojik eksikleriyle eklektik (seçmeci) niteliği dışında bu kitabın, Türkiye için yeni analizler, yeni boyut ve yaklaşımlar getirdiği yadsınamaz.

Cemil BEYHAN

———o0O0o———

KENTLEŞME VE İNSAN

Dr. S. KEMAL KARTAL

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

Ankara 1978. 184. S.

Otuz yılı aşan bir süredir, Türkiye hızlı bir kentleşme deneyimi geçirmektedir. Bu otuz yıllık süre içinde bir yandan yaşanan kentleşme süreci nitelik değiştirmekte, öte yandan, bizim kentleşme sürecini kavrayışımız değişmekte, derinleşmektedir. Kentleşme süreci ile bu süreci kavramakta yararlandığımız kuramsal çerçeveler konusunda yapılan her yeni araştırma, kentleşme sürecinin değişmesi üzeri ne yeni bilgiler getirmesi yanısıra bizim bu süreci kavrayışımızdaki gelişme üzerine de bilgi vermektedir. Kemal Kartal'ın **Kentleşme ve İnsan** adlı araştırması da böyle iki yönlü bilgi veriyor. Bir yandan, bir saha araştırması olarak kentleşme sürecinde ulaşılan aşama üzerine yeni görgül bilgiler getiriyor; öte yandan son yıllar içinde geleneksel «kültürel kontakt» kuramı çerçevesini yadsıyarak yapılan kentleşme çalışmalarına yeni bir örnek olarak katılıyor. Kuşkusuz, Kemal Kartal'ın kentleşmeye «kültürel kontakt» çerçevesi dışına çıkarak bakmış olması bulgularının siyasal anlamlılığını artırmış.

Yazar, kentleşme sürecini Çankırı köylerinden Ankara'ya olan göçler üzerinde inceliyor. Örnekleme yöntemiyle seçtiği 389 deneğe 32 soruluk bir görüşme planı uygulamış. Araştırmacının, bu deneklerle yapılan konuşmaların tümünü, kendisinin gerçekleştirmiş olması, araştırmacının yükünü artırmakla birlikte, elde edilen bulguların güvenirliğini artırmış, yorumlanmasını kolaylaştırmış.

Araştırma açıkça belirtilmiş otuz varsayımı görgül olarak sınamayı amaçlıyor. Bu varsayımlar genellikle iki büyük grupta toplanabilir. Birinci gruptakiler kırdan kopanların kente geliş ve yerleşme süreçleri ile ilgilidir. Bu varsayımlarda, kente yerleşme kararlarının hangi aşamalardan geçerek verildiği ve bu sürecin zaman içinde nasıl geliştiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Birinci grupta yeralan varsayımlardan ikisi üzerinde durmakta yarar vardır. Araştırmanın bulgularına göre

kente göç nedenlerinde zaman içinde önemli bir değişme gözlenmektedir. Kentleşmenin ilk yıllarında kente göç edenlerin, göç nedenleri içinde kırsal kesimdeki toprak sorunları ve iş olanaklarının sınırlılığı vb. nedenler ön sırada yer alırken, son yıllarda köyden kente göç edenlerin göç ediş nedenleri içinde «kentte yer kapmak» arsa, gecekondu edinmek isteği ön plana geçmiştir. Eğer bu bulgu soruların sorulma biçiminden etkilenmemiş ise gecekondu ve etrafındaki spekülatif faaliyetin kente yerleşme için çok önemli bir güdü haline geldiğini göstermektedir.

Araştırmanın ikinci bulgusu birincisinin bir sonucudur. Gecekondu ve yerleştiği toprak spekülasyon konusu olunca, kentte yerleşenler için gecekondu kolayca elde edilememekte ve konut sorunun çözüm yolu olmaktan çıkmaktadır. Araştırmanın gecekondunun çözüm yolu olmaktan çıkış yargısını biraz irdelemekte yarar var. Gecekondunun çözüm oluşuna iki yönden bakılabilir. Birincisi gecekondulunun bakış açısıdır. İkincisi ise gecekonduda oturanların emeğini kullanan girişimciler açısındandır. Gecekondu kente gelene bir konut sağlayarak çözüm olurken, aynı zamanda da emeğin yeniden üretimini ucuzlatarak burjuvazi için de bir çözüm olmaktadır. Gecekondunun bir çözüm olmaktan çıkışı yargısına ulaşırken bu iki yönlü değerlendirmeyi bir arada yapmak gerekecektir. Kuşkusuz, çözüm olmanın ikinci yönünün ampirik sınamasının yapılmasını Kemal Kartal'ın araştırmasından beklemek haksızlık olacaktır. Çünkü araştırmanın göç eden kişiler olan denekleri bu tür bir sınamaya olanak vermez. Bu varsayım ancak işverenler ve işyerlerinde yapılacak yeni bir araştırma ile sınanabilir. Bu gecekondu araştırmacılarının girebilecekleri yeni ve verimli bir alan olarak duruyor. Şimdiye kadar Türkiye'deki hiç bir çalışmada ele alınmadı.

Kemal Kartal'ın bulgusu çözüm olmanın bir yönü üstünde duruyor olsa da yine de gecekondu siyasası açısından yorumlanması gerekiyor. Önemli bir bulgu. Gecekondunun spekülatif bir faaliyet alanı haline gelmesi, elde edilmesinin gecekondulunun mali olanaklarını zorlamasının sonucu ne olacaktır? Daha az mı gecekondu yapılacaktır? Kentlerin çevresindeki gecekondu alanlarının yayılması duracak mıdır? Her halde bu iki soruya da olumlu yanıt verilemez. Gecekondu burjuvazi için çözüm olmakta devam etmektedir. O halde bu darboğazın gecekondu alanlarında yansıması ne olacak sorusunu kendimize sormamız gerekiyor. Bu sorunun gerçek yanıtını, kuşkusuz, gelecekte yapılacak araştırmalar verecek. Ama basına yansıyan gelişmelerden yararlanarak bazı varsayımları şimdiden ileri sürmek olanağı var. Bu sorunun yanıtı gecekondu yapımının yeni bir örgütlenme aşamasına ulaşmasıdır. Gecekondu yapımında yarı siyasal nitelikli dernekleşmeler arasında ilişkilerin doğduğu gözlenmektedir. Bu tür derneklerin gecekondu alanlarında hızla örgütlendiği görülmektedir. Ama bu konuda da gecekondu gerçeğini bize yansıtacak araştırmalar daha yapılmamıştır.

Kemal Kartal varsayımlarının ikinci bölümünde kente yerleşenlerin «kentte kalış süresi» ve «gelir düzeyine» bağlı olarak tutum ve davranışlarında ortaya çıkan değişmeleri inceliyor. Çalışmanın bu bölümünün siyasetle uğraşanlar için ya da pratiğin içindekilere yol gösterici bir özelliği var. Bu nedenle, bu bölümdeki bulguların bazılarını kısaca yinelemek yararlı.

Araştırmada köyden kente gelenlerin, kentteki davranış ve tutum değişmeleri iki bağımsız değişkene göre incelenmektedir. Bunlar kentte kalış süresi ve gelir düzeyindeki değişmedir. Eğer bir an için gelir düzeyini göç eden kişinin kentteki sınıfsal konumunun yaklaşık bir göstergesi ola-

rak alırsak, Kemal Kartal'ın, değişmeyi açıklamakta sınıfsal konum ve zaman gibi iki değişken kullandığını söyleyebiliriz. Çalışmanın bu konudaki bir ilginç bulgusu, kente gelen ailelerin kentte kalış süreleri ile gelir düzeyleri arasında bir bağlantı bulunmamasıdır. Bu bulgu diğer gecekondu çalışmalarının sonuçları ile birleştirilirse, bir kişinin kentte kalış süresinin sınıfsal konumunu değiştirme olasılığını artırmadığı söylenebilir. Kente gelenler sınıfsal konumunu değiştirmeden davranış ve tutum değişmesi yapmaktadır. Kuşkusuz, eğer sınıfsal konumunu değiştirme olanağını elde eden az sayıdaki kişiler üzerinde bir başka çalışma yapma fırsatı bulunsaydı elde edilen bulgular çok farklı olacaktı. Bu konuda araştırmacılar için açık bir başka alan.

Bu tür bir yorumlamadan sonra, çalışmanın iki bağımsız değişkeninden kentte kalma süresi boyutu gelir boyutuna göre daha çok önem kazanıyor. Gelir, aynı sınıfsal konum içindeki, gelir farklılıklarının davranışlarının değişmesine etkilerini gösteren ikincil önemde bir değişken olarak kalıyor. Bu nedenle burada araştırmanın daha çok kentte kalış süresinin etkilerine ilişkin bulguları üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın bu yöndeki ilginç bir bulgusu, kente göç edenlerin kentlileşmeleri konusundaki öznel değerlendirmelerinin zaman içindeki değişmesidir. 1 - 5 yıldır kentte bulunanların ancak yüzde 15'i kendilerini kentli sayarken, 15 yıldan fazla süredir kentte kalanların yüzde 72'si kendilerini kentli saymaktadır. Kente göç edenlerin kentte kalış süreleri arttıkça tüketim kalıplarında açık seçik bir değişme gözlenmekte, kentteki üst sınıfların tüketim kalıplarını ve değerlerini benimsemektedirler. Bu konudaki üçüncü bulgu kente gelenlerin sınıf değiştirme istemlerinin zaman içinde güç kazanmasıdır. Sınıf değiştirme isteğinin ortaya çıkışı araştırmada, deneklerin başka semtlere taşınma istekleri, çocuklarının meslek seçmelerine ve yetişmelerine yükledikleri özlemler, kendilerine sağlanacak bir olanağı nasıl değerlendireceği incelenerek gösterilmektedir.

Araştırmanın bu üç bulgusuyla tutarlı olan bir başka bulgu deneklerin siyasal davranışında meydana gelen değişmedir. Öznel olarak kentlileşen, toplumun yüksek gelirli gruplarının tüketim normlarına özenen, bir üst sınıfa geçme özlemleri edinen bu grubun oyları kentte kalış süresi arttıkça sol partilere kaymaktadır. Araştırma bu kaymayı göç eden kişilerin kendilerini kente geldikleri yıllarda köyde kalanlarla karşılaştırarak «göreli refah», kentte kalış süresi arttıkça kendilerini kentli üst gruplarla karşılaştırarak «göreli yoksunluk» duymaları ile açıklamaktadır.

Bu bulgular, kente gelenlerin yerleştikleri gecekondu bölgelerinde işçi sınıfı siyasal hareketinin gelişmesi için bir potansiyel doğduğunu göstermektedir. Ama araştırmanın bu yöndeki bulguları bu kadar sınırlı değildir. Daha başka ipuçları da getirmektedir. Kentte kalış süresi arttıkça denekler bir kişinin varsıllık nedenini daha çok siyasal içerikli nedenlerle açıklama eğilimi göstermektedirler. Kendi durumlarının düzelmesinin nedenini ise siyasal çözümlerde aramaya başlamaktadırlar. Ayrıca araştırma bulguları, kentte kalma süresi arttıkça örgütlenme eğilim ve biçiminde değişmeler ortaya çıktığını göstermektedir. Köyden kente yeni gelen bir kişi dernek, kooperatif ya da partiye bir tarafa ait olmanın güvencesinden yararlanmak için girmektedir. Kentte kalış süresi arttıkça kişinin bilinçli seçmelerine dayanan üyelikler çoğalmaktadır.

Tüm bu bulgular kentte kalış süresinin artışının bu kesimin işçi sınıfı hareketine katılma potansiyelini yükselttiğini göstermektedir. Ama bunun kendiliğinden ve hızla olacağını beklememek gerekir. Çünkü, yine bu araş-

tırmanın bulguları içinde daha önce de belirtildiği gibi kentte kalış süresi artan bu kesimin değer yargılarında, kentli üst sınıflara özenme önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle sınıf değiştiremeyen «göreli yoksunluk» duygusuna kapılan bu kesimin işçi sınıfı hareketinin bir parçası haline gelmesi için ortaya çıkan bu potansiyelin siyasal çalışmalarla yönlendirilmesi gerekmektedir.

İlhan TEKELİ

———o0O0o———

FAŞİZME KARŞI MÜCADELEDE İKİ KİTAP:

NAZİ YÖNETİMİ ALTINDA İŞÇİ SINIFI VE ÇALIŞMA KOŞULLARI
Jürgen Kuczynski, Bilim Yayınları, Fiyatı 60 TL

HİTLER İKTİDARINA KARŞI ANTİ-FAŞİST MÜCADELE
Klaus Mammach, Bilim Yayınları, Fiyatı 60 TL

Jürgen Kuczynski **Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları** adlı kitabının önsözünde, «Savaşı kazanmamız gün meselesi iken, Alman faşizminin incelenmesine gerçekten gerek var mı, diye kuşku duyanlar çıkabilir» diyor. Buna verdiği yanıt şöyle: «Bu gibi kimseler faşizmin Almanya'ya özgü bir sorun olmadığı gerçeğini gözden kaçırıyorlar. Belli koşullarda faşizmin herhangi bir yerde boygösterebileceğini, Alman faşizmini incelemenin başka ülkelerde ortaya çıkabilecek belirtileri sezmekte bizi uyanık bulunduracağını unutuyorlar. Bu nedenle eğer kitap, faşizmin önemi ve yöntemlerine ilişkin ayrıntılı bilgi sağlamakla, halkların çoğunluğu ve özellikle tüm ülkelerin işçi sınıflarının bu diktatörlüğe karşı duydukları ortak nefreti artırır, bu canavar düzenin varolduğu ya da gelişme tehdidinin bulunduğu yerlerde onu yoketme kararlılığını güçlendirirse, yayınlanmasının haklılığı kanıtlanmış demektir.»

İki bölümden oluşan kitapta Alman faşizmi genel çizgileriyle ele alındıktan sonra işçi sınıfının faşist dönemde içine sokulduğu çalışma koşullarına ayrıntıyla yer verilmektedir. Buna paralel olarak anti-faşist direniş mücadelesinden aynı ağırlıkta söz edilmemiş, ancak faşizmin iktidara gelişini açıklarken, muhalefetin o dönemdeki durumuna değinilmiştir. Kendi de yeraltı eylemlerine ve anti-faşist direnişe katılmış olan yazar, kitabın yazıldığı sırada bu konuda sağlıklı ve tutarlı bilgilere sahip olmanın güçlükleri yüzünden direniş hareketinin tarihine yer vermediğini söylüyor. «Çalışma koşullarına ilişkin —resmi kaynakların bile bu konuda yayınladığı çok sayıda belgeden yararlanarak— oldukça açık bir görüşe sahip olurken, yeraltı mücadele koşullarına ilişkin aynı ağırlıkta bilginin elde edilebilmesi olanaksızdı,» diyor.

Kitabın Alman faşizmini inceleyen birinci bölümü aydınlatıcı bir ders kitabı niteliğinde. J. Kuczynski kapitalizmin emperyalist gelişme aşamasına girdiği yirminci yüzyılda, faşizmin tekelci kapitalizmin organik gelişmesi sonucunda ortaya çıkabileceği savına karşı, bilimsel ve tarihsel koşulların bir ürünü olduğunu Almanya'nın o dönemdeki somut koşullarından örneklerle kanıtlıyor:

«Faşizmin, tekelci kapitalizmin daha sonraki aşamalarından organik olarak geliştiği kuramı gerçeklerle açıkça çelişkiye düşer; bu görüş ikili ve diyalektik bir gelişimin yalnızca bir yanına dayandırılmaktadır. Faşizmin ortaya çıkışı herhangi bir organik gelişime değil, özel tarihsel koşullara bağlıdır. Ancak bu durum tekelci kapitalizmin, faşizmin gelişmesi için bir temel sağlamadığı anlamına gelmez. Hiç kuşkusuz böyle bir temel sağlan-

mıştır ve faşizm tekelci kapitalizmden başka her hangi bir temele dayanamaz... Faşizm iktidara gelecek kadar güçlenmeden önce, tekelci kapitalizmin genel koşullarında ilk olarak belli bazı özel koşulların gelişmesi gerekir. Bu koşullar şu ya da bu ülkede ortaya çıkabilir; bunlar İtalya gibi tekelci kapitalizmin yapısının nispeten genç ve hâlâ güçsüz olduğu bir ülkede ya da Almanya gibi tekelci kapitalizmin çoktandır kurulmuş bulunduğu bir ülkede gelişebilirler.

«Şimdi faşizmin Almanya'da hangi koşullarda iktidara geldiğini kısaca inceleyelim. Bunlar, en gerici ögelerin Almanya'da iktidarı ele geçirmelerine olanak veren belli ve özel tarihsel (organik değil) gelişimlerdir.»

«Almanya'da faşizm, tekelci kapitalizmin en gerici kesiminin büyük ölçüde lehine olan koşullarda iktidara gelmiştir. Faşizmin en güçlü ve amansız düşmanı olan işçi sınıfı ne moral çöküntüsüne uğramış, ne de faşizmin çekici vaatleriyle kandırılmıştı. Ancak bölünmüş durumdaydı. Her biri milyonlarca işçiyi kapsayan bu iki büyük bölüme Sosyal Demokrat Parti ve Komünist Partisi önderlik ediyordu. Komünistler faşizmin yerleşmesine engel olmak için Alman halkının kitlesel olarak eyleme geçmesinden yanaydı. Anti-faşist duygularla hareket etmesine karşın Sosyal Demokrat Parti'nin önder kadroları kitlesel eyleme karşıydı. Sosyal Demokrat liderler, faşizmin acımasızlığını küçümsemişlerdi. Aşamalı değişime tutkun, 'anayasaya koşullanmış' ve uzlaşmayı alışkanlık edinmiş kişilerdi bunlar. Faşizmi seçimler, yargı organlarının kararları ve parlamento aracılığı ile yenilgiye uğratacaklarını umuyorlardı. Merkezi önderlikten, çok büyük sayıdaki küçük temsilciliklere dek sendikal hareket Sosyal Demokrat Partiye tam destek sağlıyordu.»

«Sosyal Demokrat Parti liderliği yalnızca 'sosyal gelişim felsefesi' açısından eyleme karşı çıkmıyor, aynı zamanda komünistlerin bu tür bir eylem sayesinde hızla etki ve güç elde edeceklerinden korktuğu için eylemin önemini yadsıyordu. Bu nedenlerle Sosyal-Demokrat Parti, örneğin, Ocak 1933'de komünistlerle birlikte faşistlere karşı ortak bir grev çağrısında bulunmaya razı olmadı. Bu olumsuz tarihsel durum —birlikten yoksunluk ve sosyal demokrat liderlerin eyleme karşı oluşu— faşizmin iktidarı ele geçirmesine olanak veren koşullardan birini oluşturmuştur. Ancak öteki etkenler de bunda önemli rol oynamışlardır.»

«Faşizmin yükselişini kolaylaştıran ikinci bir dizi koşul, küçük ve orta burjuvazinin moralinin bozulmasıyla köylülerin umutsuz ekonomik durumlarıydı. Bundan yararlanan ve bu kesimlerin siyasal olgunluktan yoksun ve umutsuz durumlarını kendi lehlerine kullanan, acımasız ve kurnaz gangsterlerin önderlik ettiği Nasyonal Sosyalist Parti gitgide büyüyerek kitle partisine dönüşmüştür. Küçük ve orta burjuvazi (serbest meslek sahipleri, öğretmenler vb. dahil), son savaş sırasında ve bunu izleyen enflasyon yüzünden çok ciddi ekonomik kayıplara uğramıştı. 1924'ten 1929'a geçici bir sakinlik olmuş, bu kişilerin durumu da yavaş fakat sürekli olarak iyiye doğru gitmişti denilebilir. Daha sonra, 1929-1932 bunalımı sırasında, bu sınıflar küçük ama kesin gelirlerinin hemen hemen tümünü yitirmişlerdir. Sosyal Demokrat Parti onlara hiçbir hal çaresi sunamıyor, üstelik de hükümeti desteklemesinden ötürü kötü durumlarından kısmen sorumlu görünüyordu. Komünist Parti ise küçük ve orta burjuvazi arasında etkisini yeterince genişletememişti. Bunun da ötesinde küçük burjuvaların bazılarında —şimdi işsiz kalmış memurlar vb.— genel olarak şiddetten hoşlanma, küçük suçlar işleme ve anti-sosyal eğilimler gelişmişti. Dolayısıyla Nasyonal Sosyalistler bu kişiler arasında bir hayli yandaş bulmakta başarılı olmuşlardır.

Köylülerin durumu tüm 1920'ler boyunca çok elverişsiz olmuş ve bunalım sırasında daha da kötüleşmişti. Alman toplumunun milyonları kapsayan bu üç kesimi, yani tekelci kapitalizmin, büyük sermayenin ve Junker'lerin doğal düşmanları, o denli moral çöküntüsüne uğramışlardı ki, tutarlı siyasal düşünce yeteneklerini yitirerek kaba ama zekice zamanlanmış demagojinin kurbanları olmuşlardır.»

«Nasyonal Sosyalist Parti'nin kitlesel tabanını oluşturan bu kesimlere Nasyonal Sosyalistler, büyük sanayicilerin masraflarına önemli ölçüde katkıda bulunduğu halka açık sayısız toplantılar ve yayınlanan çok sayıda propaganda edebiyatı aracılığıyla anti-kapitalist ve milliyetçi (anti-Versailles) programlar sunmuşlardır.»

....

«Faşistlerin uğraşmaları ve kazanmaları gereken toplumun son kesimi, faşist güçlerce önerilen diktatörlük olmaksızın eskiden varolan yolla yönetimde bulunmayı yeğleyen büyük burjuvazinin bir bölümüydü. Büyük burjuvazinin bu kesimi geniş ölçüde tüketim malları sanayileri, ulaşım ve sigorta şirketlerinin çoğunluğunda yer alan ve ithalat-ihracat işleriyle uğraşan tekelcilerden ve ortadan büyük işverenlerden oluşmaktaydı. Bu küçük ama güçlü gruplar 1932'de ve 1933'ün başlangıcında bir sıkıştırma hareketinin kurbanları oldular... Bu gruplar ne sanayiin faşist kesimince planlanan aşırı gerici politikaları destekliyorlardı, ne de bu denli saldırgan bir dış politika yanlısıydılar, ama kendilerini içinde buluverdikleri genel çirkeften de kurtulmak için bir planları yoktu ve doğal olarak faşizm yanlısı kesimlerin halkı sömürmeye devam etmek, mümkünse bunu artırmak yolundaki çıkarlarını paylaşıyorlardı... Sonuç olarak Almanya'da faşizmi mümkün kılan üç önemli tarihsel koşulu görmüş bulunuyoruz: İşçi sınıfının dağınık oluşu, küçük ve orta burjuvaziyle köylülerin moral çöküntüsü, büyük burjuvazinin daha az gerici kesiminin zayıflığı.»

«Daha önceki sayfalarda değinilen bir başka etken de gözönüne alınmalıdır, o da yönetici sınıfın bir bütün olarak güçsüzlüğüdür. Faşizm, iktidar için önkoşul olarak tekelci kapitalizmin aşırı gerici kesimlerinin büyük gücüne gereksinme duyarken, aynı zamanda kendisi de, bir bütün olarak büyük burjuvazinin zayıflığının bir ifadesidir: Halk kitleleri ve toplumun tüm öteki kesimleriyle ilgili bir güçsüzlüktür bu.»

....

«Faşizm Almanya'da terörizm eşliğinde iktidara gelmiştir, ancak terörizm araç değildir. Faşizm, siyasal baskı, yönetici sınıf içindeki entrikalar ve yukarıda anlatılan tarihsel sınıf koşullarında iktidara yerleşmiştir.»

....

«Faşistler ilk günden itibaren savaşa hazırlanmışlardır. Ve tüm dünya istila edilinceye kadar da sonuna dek savaşmaya hazırdılar. Alman faşistlerinin Avrupa kıtasının fethiyle yetinecekleri yolundaki sözleri de, bundan birkaç yıl önce bu ya da şu fetihten sonra hiçbir toprak talepleri olmadığı iddiaları kadar asılsızdır.»

«Ancak, tüm dünyayı fethedecek olsalar bile, daima **her** işgal edilen ülkede faşistlere karşı direnme hareketi olacaktır... Savaş ve terörizm, faşizmin sürekli ve kalıcı özellikleri olduğundan, değişmez bir kural haline gelmiştir.

«Bu nedenle faşizmle savaşırken barış için savaşıyoruz demektir. **Faşizm varolduğu sürece barış olamaz. Faşizm köklerini tümüyle kazımakla bu kaynaktan gelebilecek tehlikelerin önü alınabilir.»**

J. Kuczynsky kitabının Alman faşizminin emek politikasıyla ilgili ikinci bölümünde, faşist Alman hükümetinin yayınladığı istatistiksel verilere ve Alman fabrika ve maden müfettişlerinin verdikleri raporlara dayanarak Alman

emekçilerinin çalışma koşullarına ilişkin çok geniş bilgi veriyor. Faşist yönetimin ilk beş yılında çalışma koşullarının uğradığı değişim incelenirken, bu dönemde alınan önlemlerin savaş süresi de dahil olmak üzere Alman emekçilerinin yaşamında yarattığı altüst edici değişikliğin Avrupa'nın hiç bir ülkesi ile kıyaslanamayacağı öne sürülüyor.

«24 Martta Reichstag'dan 'Halkı ve Reich'ı Sıkıntıdan Kurtarma Yasası' adı altında çıkarılan yasa, hükümete sınırsız yasama gücü ve anayasadan bağımsız hareket etme yetkisi veriyordu. Bu noktada şuna işaret etmek gerek: **Bu önlemleri alan hükümette yalnızca üç nasyonal sosyalist vardı,** geri kalan dokuz bakan yıllarca Junker'lerin ve büyük sanayiin çıkarlarını temsil etmiş olan 'eski moda tutucu bir geçmiş'e sahiptiler'»

«Faşist dönemin ilk Reichstag toplantısı yapılmadan önce KP yasa dışı ilan edildi. Sosyal Demokrat Parti'nin önde gelen yöneticileri tutuklandı. Sendika büroları, kitapevleri, demokratik kuruluşlar yakılıp yıkıldı, SDP kapatıldı.»

«Böylece emeğin bir yüz yıl boyu uğrunda mücadele vererek elde etmiş olduğu tüm temel haklar faşist hükümet tarafından yüz günden kısa bir sürede geri alınmış oldu.»

....

«Faşistler işçileri siyasal özgürlüklerinden yoksun bıraktıktan sonra, onların hareket özgürlüğünü de ellerinden almaya başladılar. Burada toplama kamplarına ve hapishanelere atılan onbinlerce işçiden söz etmiyorum. Demek istediğim işçiyi işine bağlayarak emeğin hareket özgürlüğünün kısıtlanmasıdır.»

Tarım işçilerinin tarımdan başka iş yapmaları yasaklanırken buna benzer bir uygulama maden iş kolunda çalışan işçilere getirildi. 1934'ten sonra silahlanmanın hızla artması sonucu, «tüm nitelikli metal işçilerinin İş Bulma Bürosu'nun özel izni olmadan metal işçileri olarak bile çalışmaları yasaklandı.»

Daha sonra marangozlara, duvarcılara, seyyar satıcılara kısıtlayıcı önlemler getirildi. Devletten evlilik yardımı alan kadınların çalışma yasağı kaldırıldı.

Bu önlemlerin önemi nedir? J. Kuczynski bu soruyu araştırmacı Maxine Y. Sweezy'den bir alıntıyla cevaplandırıyor: «Faşizm savaş ve terör demektir. Faşizm barış zamanı ekonomisini savaş ekonomisine dönüştürmek ve işçinin temel özgürlükleriyle belli haklarının terörcü zorunlu çalışma önlemleriyle değiştirilmesi anlamına gelir. Siyasal terör önlemlerini ekonomik terör önlemleri izler; işçinin konumuna onu hareket özgürlüğünden yoksun bırakmak gibi barbarca öğeler getirilir.»

Faşizmin iktidara geldiği 1933 yılından başlayarak baskı yasaları ve terörle, emeğin özgürlüğü sistemli olarak kısıtlandı. İşsizliğin göreli olarak azalmasına karşın emek kendi ürününe yabancılaşmıştı: «Faşizm milyonlarca işsize iş sağlamıştı ama bunların yaptıkları iş kendi çıkarlarına karşıydı. Faşizm işçilerin ellerine verdiği aletlerle, onları tarihin en alçak cinayetlerinin aleti haline getirdi.»

J. Kuczynski istihdam, ücretler, çalışma saatleri, beslenme, hayat pahalılığı, sosyal sigorta sistemi ve iş kazalarını ele alarak, faşizmin işçiyi ve çalışma koşullarını her bakımdan geriletmek, yaşam düzeyini alçaltmak, milyonlarca ikişiyi sömürmek ve tutsak etmek uğruna hazırladığı yıkım planının ne denli etkili ve acımasız olduğunu kanıtlarıyla göstermekte: «... İşçiler daha düşük ücretli sanayilerden daha yüksek ücretli sanayilere, örneğin dokuma sanayiinden maden sanayiine geçmişlerdir. Böyle bir geçiş ortalama ücretlerde bir artışa yol açabilir ama örneğin, maden ya da dokuma gibi sanayiler tek başlarına ele

alındığında, ücretler ya çok az artmış ya da hiç artmamıştır... Sonuç olarak ortalama bir işçiye 1929-1932 yıllarındaki bunalım döneminde en düşük düzeyine inen ücretler üzerinden gerçek ücret verilmektedir ve bu ücretler için daha uzun ve yoğun bir çalışma istenmektedir... 1937 yılında işçi ücretleri ortalama olarak en azından faşist istatistiklerin öngördüğü sağlıklı ve normal yaşama koşullarına uyabilmesi için % 80 oranında artırılmalıydı.»

....

«Sosyal sigorta sistemi bir ölçüde yardımcı bir vergi sistemi, işçilerden para almanın bir yöntemi olmuştur. Bu yolla biriken fonlar hükümet işlerine yatırılmıştır. Bu da işsizlik sigortası gibi, tüm sosyal sigorta sisteminin faşizmin savaş hazırlıklarını finanse etmek aracı haline gelmesi demektir.»

....

«İşçi tüm olarak istihdam yönetmeliklerinin ağına yakalanmıştır, hareket özgürlüğünü de tam olarak yitirmiştir. Ücret sistemi kesin olarak yıkılmıştır. Gıda giyim ve barınmada darlık ve kötü kalite söz konusudur. Daha çok çalışmaya zorlanmasına karşın işçinin verimliliği düşmeye başlamıştır. Yabancı ülkelerden Almanya'ya 'köle' işçiler getirilmektedir. Sosyal Sigorta sistemi çok büyük miktarları bulan fonlar biriktirmekte ve bu sistemden yardım görenlere her zamankinden daha kötü davranılmaktadır.»

J. Kuczynski'nin bu araştırmayı tamamladığı 1943 yılında Alman orduları hâlâ Sovyetler Birliği'nin yüzlerce kilometre içinde bulunuyordu. Avrupa'nın büyük bir bölümü ise Nazi çizmesi altındaydı. Gerçi savaşın sonucu tartışılmaz biçimde açıktı ama işgal altındaki ülkelerin tüm zenginlik kaynakları Almanya'ya taşınmakta devam ediyordu. Nazi emperyalizminin yıkılmasıyla sonuçlanan gelişmeler Alman işçi sınıfının ekonomik ve sosyal durumunu büyük ölçüde değişikliğe uğratmış, işgal altındaki ülkelerden transfer edilen köle-işçi kaynağının tükenmesi, Alman ordularının Batı, Doğu ve Güney-doğu Avrupa'da uğradığı büyük kayıplar Almanya içinde 12 yaşındaki çocuklardan başlayarak 65 yaşına varan emekçileri kapsamına alan yeni bir işgücü seferberliğine yolaçmıştı. İşçiler 'güçlü' nazi rejiminde haftada 60-72 saat ölmeyecek kadar doyuran tayınlarla, sürekli bombardıman altında uykusuz, duraksız çalıştırıldılar. Bu duruma başkaldıranlar işkence ve ölümle cezalandırıldı.

Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları faşist düzenin çarklarında milyonlarca Alman emekçisinin bir günden öbürüne insanlık dışı koşullara itilişini ve bu emek ve insan sömürüsünün 'güçlü devlet' adına gerçekleştirilişini sergiliyor. Almanya'nın anti-faşist direnişinin tarihi henüz yazılmadı. Bu konuda Klaus Mammach'ın, Almanya Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesi Marksizm-Leninizm Enstitüsü Merkez Parti arşivindeki belgelerden yararlanarak yaptığı çalışma, anti-faşist güçlerin Hitlerin iktidara geldiği 1933 yılından başlayarak verdikleri özverili ve yoğun mücadeleyi işkence ve ölüme meydan okuyarak nasıl sürdürdüklerini anlatması bakımından son derece yararlı. Bilim Yayınları tarafından çıkartılan **Hitler İktidarına Karşı Anti-Faşist Mücadele** adındaki bu yapıt direnişin 1933-1939 yılları arasındaki dönemini kapsamakta.

Ustaca bir anlatımla, yorumsuz bir direniş günlüğü okuyoruz. Alman Komünist Partisi, Sosyal-demokrat Parti ve diğer anti-faşist parti ve örgütlerin nazi hükümetine karşı aldıkları kararlar, yayınladıkları bildiriler, öncülük ettikleri kitle eylemleri, birbirlerine karşı tavırları belgelerle okuyucunun gözleri önüne seriliyor:

«30 Ocak 1933 akşamı meşalelerle yürüyen faşist hücum kıtaları Berlin'

de Hitler - Hugenberg - Papen hükümetinin kuruluşunu kutlarken, Almanya Komünist Partisi (KPD) Merkez Komitesi, Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SDP) ve sosyal demokratların yönetimindeki sendikalarla, Hıristiyan sendikalara bu hükümeti yıkmak için KPD ile birlikte bir genel grev yapmalarını önerdi. Bu çağrıda 'açık faşist diktatörlüğün bu yeni kabinesi, emekçilere, Alman işçi sınıfına karşı kanlı ve açık bir savaş ilanıdır', deniliyordu... KPD Merkez Komitesi tüm işçilere, bağlı oldukları örgütlere bakmaksızın, Hitler hükümetinin yıkılması için Birleşik Cephe'de biraraya gelmeleri; emekçileri, çiftçileri, orta tabakayı ve aydınları mücadeleye destek olmaları için kazanmaları çağrısında bulundu.»

....

«Komünistlerle sosyal demokratların birlikte düzenledikleri birçok miting ve gösteride, birleşik cephe, genel grev çağrıları vurgulanırken, 31 Ocak günü SDP Parti yönetimi, Parti komisyonu ve Reichstag grubu toplandı. Rudolf Breitsched Parti yönetiminin sözcüsü olarak yaptığı ilk konuşmada, Hitler'in Şansölye olarak tanınmasının kendi üyeleri ve sendikalar arasında endişe yarattığını söylüyordu. Breitsched'e göre işçiler şunu bilmek istiyordu: 'Acaba Parti ve sendikalar bazı görevleri üstlenmeye hazır mıydılar?' İşçiler yığın grevleri talep edebilirlerdi. Beitsched, 'Büyük ve parlamento dışı bir eylemin zamanı gelmiş midir?' diye soruyordu, sonra da bu soruyu olumsuz yönde cevaplıyordu. Eğer Hitler Almanyası'nın sınırları içinde kalırsa, bu hükümet 'doğal olarak anayasal hukuk hükümeti' olacaktı. Breitsched, KPD ile ortak eylemler konusunda müzakere yapmayı reddediyordu.» SDP'nin bu anti-komünist tutumu ve ileriyi görmekteki körlüğü daha sonra aldığı kararlarda da kendini gösterdi. Reichstag yangını provokasyonundan sonra bile KPD ile ortak eyleme yanaşmadı. «KPD MK 14 Mart 1933 günü SDP Yönetim Kuruluna yeniden bir öneride bulundu. Bu öneride komünist ve sosyal demokratlara ortak bir çağrı yapılarak, faşistlerin işçi örgütlerine saldırılarının önlenmesi için mücadele edilmesi, özsavunma grupları ve eylem komitelerinin kurulması ve ücretlerin düşürülmesine karşı grevler, rejime karşı protesto eylemleri örgütlenmesi isteniyordu. KPD MK ortak mücadele konusunda bir birleşme halinde, sosyal demokrat liderlere karşı her türlü eleştiriye son vereceğini açıklıyordu.» ... «Eğer sosyal demokrat yönetim zamanı kullanabilse ve KPD'nin önerisini kabul etseydi, Mart başındaki Reichstag seçimlerinde oylarını KPD ve SDP'ye veren 12 milyon seçmen, gerçek bir anti-faşist güç meydana getirebilirdi.»

Daha faşist diktatörlüğün ilk haftalarında KPD'nin legal çalışma olanakları engellenmişti. Ne var ki 1932 yılından beri Partinin illegaliteye geçişi için gerekli önlemlerin hazırlığı yapılmaktayd.. «Polit-büronun çalışması, gazete ve diğer yayınların illegal koşullarda çıkarılması için tüm önlemler alınmıştı. Yönetici düzeyindeki yetkililer için illegal konutlar ve çalışma yerleri hazırlanmıştı. Parti yönetimi 13 bölümden oluşan parti merkez mekanizmasını yeniden düzenleyerek bölümlerin sayısını 4'e indirmişti. 28 Parti bölgesi, daha kolay yönetilebilmeleri için 8 ana bölgeye dönüştürülmüştü. Yetkililer için gizlilik kuralları, illegal ilişki ve iletişim ağının kurulması konusunda eğitim çalışmaları yapılmıştı. Bölgelerde, parti yetkililerinin tutuklanması halinde, onların çalışmalarını sürdürecek, parti üyeleri görevlendirilmişti.» KPD anti-faşist mücadele yıllarında büyük kayıplara uğradı. 1935 yılına ait Gestapo raporlarında sadece o yıl 15.000 komünistin tutuklandığı yazıyordu. Arkası kesilmeyen tutuklamaların, işkencelerin, ailelere yapılan baskıların onların özverili mücadelele-

rini engelleyemediğini, her yerde, her şartta görev başında olduklarını gözlüyoruz.

25 Temmuz - 20 Ağustos 1935'te Moskova'da yapılan Komünist Enternasyonal'in VII Kongresine Komintern'e bağlı 65 işçi sınıfı partisi ve uluslararası örgütü temsil eden 513 delege katıldı. Kongre'de faşizme karşı birleşik cephe mücadelesinin önemi; sağ sosyal-demokratların işçi sınıfını bölücü anti-komünist politikalarına karşı ilkesel bir mücadelenin gerekliliği vurgulandı. 30 kişiden oluşan KPD delegasyonu, Hitler faşizmine karşı mücadelenin öğrettiklerini ve deneyimlerini aktardılar.

KPD'nin illegal çalışmalarında başta SBKP olmak üzere diğer kardeş partilerin önemli yardımları oldu. Danimarka, Fransa, Hollanda ve Çekoslovakya Komünist Partileri sınır üslerinin kurulmasında ve sınır çalışmalarında KPD'yi desteklediler. 3-5 Ekim 1935'te gene Moskova'da yapılan fakat gizlilik nedenleriyle 'Brüksel Parti Konferansı' diye isimlendirilen toplantıda faşist rejimin yıkılışı için tüm anti-faşist emekçilerin eylem birliğinin zorunluluğu üzerinde duruldu. Fakat ne yazık ki bu birlik gerçekleşemedi.

«Alman anti-faşist direniş hareketi birleşik, kenetlenmiş bir hareket değildi. Bu harekete değişik güçler katıldılar. Değişik muhalif çizgilerin gruplaşmaların ve tek tek kişilerin davranışlarını koordine etmek, ya da Hitler karşıtlarının en büyük çoğunluğunu geniş kapsamlı bir halk cephesinde toparlamak, bu yolla hareketin etkinliğini artırmak mümkün olmadı... Diğer yandan Alman direniş hareketinin çelişki dolu gelişmesi, geniş kapsamlı bir mücadele cephesinin gerçekleşmemesi, harekete katılan değişik dünya görüşüne sahip güçlerin Hitler rejimine karşı etkili olamamasına neden oldu. Sağ sosyal demokrat liderlerin tutum ve rolleri önemli sonuçlar doğurdu. Sağ sosyal demokrat liderler büyük burjuvazinin kimi kesimleriyle birlikte burjuva parlamenter sistemin yeniden kuruluşu ve böylece tekelci sermaye sisteminin rayına oturtulması amacıyla hareket ederek anti-komünist, işçi sınıfının eylem birliğini engelleyici politikalarını faşist diktatörlüğün kuruluşundan sonra da sürdürdüler. Böylelikle de anti-faşist mücadele değişik Hitler muhaliflerini birbirine kenetleyebilecek ve sayısız yeni yandaşlar kazanabilecek olan hareketi böldüler ve zayıflattılar. Sağ sosyal demokrat liderler politikalarıyla, sosyal demokrat ve bağımsız sendikaların üyelerinden ve diğer emekçi tabakalardan yüzbinlerce üye ve yandaşını pasif kalmaya ve bunlardan bir kısmını faşist ideolojinin eline düşmeye mahkum ettiler... Artan güçlükler sağ sosyal demokrat liderlerin de körüklemesiyle, Hitler muhalifleri arasında yalnızca bir savaşın bu karışık durumda bir çıkış yolu açabileceği ve sadece bu şekilde rejimin saf dışı edilebileceği görüşünün yayılmasına yol açtı... Rejime karşı eylemlerin gelişmesinde olumsuz etki yapan bir başka olgu da, KPD'nin anti-faşist mücadelede, direniş hareketindeki hiç bir örgütte olmadığı kadar büyük kayıplar vermesi gerçeği idi: 1939'a kadar deneyli, değerli üyelerinin yaklaşık % 60'ı zindana atılmış, ya da katledilmişti. Örgütte meydana gelen bu boşluklar genç ve mücadele deneyimi olmayan partililerle dolduruldu.»

....

«1933-1939 yıllarında yüzbinlerce kişi şu ya da bu biçimde Hitler rejimine karşı mücadele verdi. Ancak bunlar Alman halkının sadece küçük bir parçasıydı. Çok büyük çoğunluk faşist diktatörlüğü aktif olarak destekledi, ya da onun maceracı girişimlerini az ya da çok istekle izledi, yahut da sabretti ve pasif kaldı. Çoğunluk yığınsal ve yoğun faşist ideolojinin etkisi altında kaldı.»

Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve

Çalışma Koşulları ile **Hitler İktidarına Karşı Anti-Faşist Mücadele** birbirini tamamlayan iki kitap. Nazi yönetimini tanımak kadar, faşizme karşı mücadelede önemli dersler çıkarılması bakımından da okunması gereken iki kitap.

Beril EYÜBOĞLU

demokratikleşme için plan '78-'82

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ YAYINLARI, NO. 19

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

türkiye işçi partisi merkez eğitim bilim ve araştırma bürosunca hazırlanmıştır

"KENTLEŞME VE İNSAN"

ilhan tekeli

"YERLEŞME YAPISININ UYUM SÜRECİ OLARAK İÇ GÖÇLER"

cemil beyhan

FAŞİZME KARŞI MÜCADELEDE İKİ KİTAP

beril eyüboğlu

30 TL.